उपविधान समिती

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

पाचवा अहवाल

(२०१८)

सत्यमेव जयते

(दिनांक जुलै, २०१८ रोजी विधानसभा/विधानपरिषदेस सादर करण्यात आला.)

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

विधान भवन, नागपूर.

२०१८

उपविधान समिती

(तेरावी महाराष्ट्र विधानसभा)

पाचवा अहवाल

(२०१८)

उपविधान समिती

(सन २०१७-२०१८)

(१) श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख
(२) ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.
(३) ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.
(४) श्री. संजिवरेड्डी बोदकुरवार, वि.स.स.
(५) श्री. लक्ष्मण पवार, वि.स.स.
(६) श्री. विकास कुंभारे, वि.स.स.
(७) श्री. मोहन फड, वि.स.स.
(८) श्री. उल्हास पाटील, वि.स.स.
(९) डॉ. राहुल पाटील, वि.स.स.
* (१०) रिक्त
(१०) श्री. नसीम मोहम्मद आरीफ खान, वि.स.स.
(११) श्री. संग्राम जगताप, वि.स.स.
(१२) श्री. राहुल जगताप, वि.स.स.
(१३) श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.
(१४) श्री. नागोराव गाणार, वि.प.स.
(१५) श्री. रविंद्र फाटक, वि.प.स.
(१६) ॲड. राहुल नार्वेकर, वि.प.स.
(१७) श्री. चंद्रकांत रघुवंशी, वि.प.स.
(१८) श्री. शरद रणपिसे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव
(२) श्री. विलास आठवले, उप सचिव
(३) श्री. सुभाष नलावडे, अवर सचिव
(४) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी

* उपविधान समितीवर श्री.कालीदास कोळंबकर, वि.स.स. यांचे रिक्त झालेल्या पदावर श्री. मधुकरराव चव्हाण, वि.स.स. यांची मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा यांनी दिनांक २२ डिसेंबर २०१७ रोजी नामनियुक्ती केली आहे.

उपविधान समिती

(सन २०१७-२०१८)

(१) श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख
(२) ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.
(३) ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.
(४) श्री. संजिवरेड्डी बोदकुरवार, वि.स.स.
(५) श्री. लक्ष्मण पवार, वि.स.स.
(६) श्री. विकास कुंभारे, वि.स.स.
(७) श्री. मोहन फड, वि.स.स.
(८) श्री. उल्हास पाटील, वि.स.स.
(९) डॉ. राहुल पाटील, वि.स.स.
* (१०) श्री. मधुकरराव चव्हाण, वि.स.स.
(१०) श्री. नसीम मोहम्मद आरीफ खान, वि.स.स.
(११) श्री. संग्राम जगताप, वि.स.स.
(१२) श्री. राहुल जगताप, वि.स.स.
(१३) श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.
(१४) श्री. नागोराव गाणार, वि.प.स.
(१५) श्री. रविंद्र फाटक, वि.प.स.
(१६) ॲड. राहुल नार्वेकर, वि.प.स.
(१७) श्री. चंद्रकांत रघुवंशी, वि.प.स.
(१८) श्री. शरद रणपिसे, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

(१) डॉ. अनंत कळसे, प्रधान सचिव
(२) श्री. विलास आठवले, उप सचिव
(३) श्री. सुभाष नलावडे, अवर सचिव
(४) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी

* उपविधान समितीवर श्री.कालीदास कोळंबकर, वि.स.स. यांचे रिक्त झालेल्या पदावर श्री. मधुकरराव चव्हाण, वि.स.स. यांची मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा यांनी दिनांक २२ डिसेंबर २०१७ रोजी नामनियुक्ती केली आहे.

अनुक्रमणिका

अनुक्रमांक (१)	विषय (२)		पृष्ठ क्रमांक (३)
	वित्त विभाग		
(एक)	**अधिसूचना क्रमांक ११२ -** महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मवसेक.१०१७/प्र.क्र. ९०/ कराधान-१, दिनांकित २२ जून २०१७.		१
(दोन)	**अधिसूचना क्रमांक ११५ -** महाराष्ट्र मूल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) व्दारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची " घ " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक, १५१६/प्र.क्र.७७/कराधान-१, दिनांकित ३१ मे २०१६.		८
	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग		
(तीन)	**अधिसूचना क्रमांक ७८–** महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (पारेषणमुक्त प्रवेश) विनियम, २००५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/ लिगल/१३२/२००५/०७३६, दिनांकित २१ एप्रिल, २००५ व त्यास काढलेले शुद्धीपत्र क्र.मविनिआ/ लिगल/१३२/२००५/२०८३, दिनांकित १९ ऑक्टोबर, २००६.		१४
(चार)	नियम तयार करण्यास तसेच विधानमंडळासमोर अधिसूचना ठेवण्यास आणि समितीच्या उपयोगासाठी कागदपत्रे पाठविण्यास झालेला विलंब याचे विवरण.	(परिशिष्ट-एक)	२१
(पाच)	उपविधान समितीने विचारात घेतलेले प्रारूप नियम	(परिशिष्ट-दोन)	३१
(सहा)	उपविधान समितीने विचारात घेतलेले अंतिम नियम	(परिशिष्ट-तीन)	३५
(सात)	कार्यावलीचे परिशिष्ट	(परिशिष्ट-चार)	४१
(आठ)	बैठकीचे कार्यवृत्त	(परिशिष्ट-पाच)	४९
(नऊ)	**अनुपालन अहवाल -** उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने विभागाने केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील	(परिशिष्ट-सहा)	६५

प्रस्तावना

मी, उपविधान समितीचा समिती प्रमुख, समितीने तिच्या वतीने मला अहवाल सादर करण्यास अधिकार दिल्यानुसार समितीचा सन २०१७-२०१८ या वर्षातील कामकाजासंबंधीचा पाचवा अहवाल सादर करीत आहे.

या अहवालात समितीने ३३ अंतिम अधिसूचना विचारात घेतल्या.

समितीने वित्त विभागाच्या (अं. ११२ व ११५) अधिसूचनांवर दिनांक १४ फेब्रुवारी २०१८ रोजी संबंधित विभागाच्या विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली तसेच ऊर्जा विभागाच्या (अं.७८) सन २०१३ च्या चौथ्या अहवालाच्या शिफारशीवरील प्राप्त झालेल्या माहितीच्या अनुषंगाने विभागीय सचिवांची साक्ष घेतली.

तसेच समितीने दिनांक १२ जुलै २०१७, १ नोव्हेंबर २०१७, १४ नोव्हेंबर २०१७, दिनांक ३१ जानेवारी २०१८ तसेच १४ फेब्रुवारी २०१८, २१ मे २०१८, १३ जून २०१८ अशा एकूण ७ बैठका घेतल्या.

या बैठकांमध्ये समितीने ३३ अंतिम नियम प्रसिद्ध करणा-या अधिसूचनांचे परिक्षण केले. समितीने दिनांक १७ जुलै २०१८ रोजी झालेल्या बैठकीत प्रारूप अहवालावर विचारविनिमय केला आणि किरकोळ सुधारणांसह तो संमत केला.

विधान भवन :
नागपूर,
दिनांक १७ जुलै २०१८.

समिती प्रमुख,
उपविधान समिती.

वित्त विभाग

अधिसूचना क्रमांक ११२ - महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मवसेक-१०१७/प्र.क्र.९०/कराधान-१, दिनांकित २२ जून, २०१७.

उद्देश :-

उपरोक्त नियम करण्यामागील उद्देश व कारणे यांची मिमांसा करतांना विभागाने त्यांच्या स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणीत असे नमूद केले आहे की...

महाराष्ट्र राज्याने दिनांक १ जुलै, २०१७ पासून वस्तू व सेवा कराचा अवलंब केला आहे. वस्तू व सेवांचा पुरवठा करणा-या व्यापा-यांना त्याच्या पुरवठा मुल्यांवर कराची आकारणी होणार आहे. महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर अधिनियम, २०१७ मधील वरील सर्व तरतुदी विचारात घेऊन या अधिनियमातील कलम १६४ मधील तरतुदीनुसार दिनांक २२ जून, २०१७ च्या अधिसूचनेद्वारे नियम करण्यात आले आहेत. कर आकारणी करताना वस्तू व सेवा करांतर्गत व्यापा-यांची नोंदणी घेण्याची पद्धती, आपसमेळ योजनांतर्गत करावयाचा करभरणा याबाबत पद्धती देणे आवश्यक ठरते, त्यामुळे वस्तू व सेवा कर अधिनियम, अधिसूचित करण्यात आले आहेत.

व्यापा-यांना लाभ.– छोट्या व्यापा-यांना कर अनुपालनाचा खर्च येऊ नये याकरीता आपसमेळ योजना (Composition Scheme) देण्यात आली आहे. या योजने अंतर्गत व्यापा-याने देय कराऐवजी आपसमेळ करभरणा करण्याची मुभा देण्यात आली आहे. ज्या व्यापा-यांची वार्षिक उलाढाल रू. ७५ लक्षापेक्षा कमी, असे उत्पादक १ % हॉटेल व्यवसायीक २.५% तर इतर वस्तूंचे विक्रेते ०.५ % दराने कराचा भरणा करू शकतात, यासंदर्भात नियम ३ ते ७ देण्यात आले आहेत.

वस्तू व सेवा कराअंतर्गत व्यापा-यांने नोंदणी घेण्याबाबतची पद्धती देण्यात आली आहे. नोंदणीकृत व्यापारी वस्तू व सेवा कराची वसुली ग्राहकांकडून करू शकतात. नोंदणी घेताना व्यापा-याच्या खरेपणाची खात्री करण्याकरिता व्यापा-याकडून विविध कागदपत्रे घेण्याची तरतूद करण्यात आली असून नोंदणी दाखल्यात बदल तसेच रद्द करण्याची पद्धत नियम ८ ते २६ मध्ये देण्यात आली आहे.

महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर अधिनियम, २०१७ (२०१७ चा महा. ४३) दिनांक १५ जून, २०१७ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आला आहे. या पार्श्वभूमीवर खालील नियम दिनांक २२ जून, २०१७ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आले.

२. महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर नियम, २०१७ मधील नियम ३ ते ७ हे व्यापा-यांनी आपसमेळ योजना कशाप्रकारे अवलंबवावी याबाबत माहिती देण्यात आली आहे. व्यापा-यांनी आपसमेळ योजनेअंतर्गत नोंदणी दाखला घेणे, विवरणपत्रके करणे, कर आकारण्याची शर्ती व निर्बंध व आपसमेळ कर आकारणीचा दर ह्या विषयी सविस्तर माहिती देण्यात आली आहे.

३. कलम ८ नुसार व्यापा-यांनी वस्तू व सेवा कर कायद्यांतर्गत नोंदणीसाठी कसा अर्ज करायचा व कोणत्या नमुन्यात करायचा याची नियमावली दिली आहे.

४. कलम ९ नुसार व्यापा-यांनी वस्तू व सेवा कर कायद्यान्वये नोंदणी अर्ज दाखल केल्यानंतर वस्तू व सेवा कर अधिका-यांनी अर्जाची पडताळणी करून त्यास मंजुरी देण्याची तरतूद केली आहे.

५. कलम १० नुसार वस्तू व सेवा कर कायद्यांतर्गत नोंदणीचे प्रमाणपत्र देणे व त्याचा नमुना स्पष्ट करण्यात आला आहे.

६. कलम ११ नुसार राज्य किंवा संघ राज्यक्षेत्रातील बहुविध धंद्यांच्या भिन्नस्तरीय विभागासाठी वस्तू व सेवा कर नियम, २०१७ अंतर्गत स्वतंत्र नोंदणी मंजूर करण्यात येईल.

७. कलम १२ नुसार मूळ स्त्रोतातून कराची वजात किंवा मूळ स्त्रोतातून कर गोळा करण्याची आवश्यकता असणा-या व्यक्तीस नोंदणी मंजूर करणेबाबतची तरतूद.

८. कलम १३ नुसार अनिवासी करपात्र व्यक्ती नोंदणीसाठी यथोचितरित्या स्वाक्षरी केलेला आणि इलेक्ट्रॉनिक संकेतस्थळाद्वारे पडताळणी केलेला अर्ज, त्याच्या पारपत्राच्या (पासपोर्ट) स्वयंसाक्षांकित प्रतींसह त्याचा धंदा सुरू होण्याच्या किमान पाच दिवस अगोदर एकतर थेट किंवा आयुक्तांद्वारे अधिसूचित करण्यात आलेल्या सुविधा केंद्राद्वारे, सामाईक पोर्टलवर इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने सादर करतील.

९. कलम १४ अंतर्गत करमुक्त ऑनलाईन प्राप्तकर्त्याला भारताबाहेरील ठिकाणाहून ऑनलाईन माहिती आणि संगणक माहिती सुविधा किंवा पुनःप्राप्त सेवा पुरविणा-या व्यक्तीस नोंदणी मंजूर करणे.

१०. कलम १५ अंतर्गत नैमेतिक करपात्र व्यक्तीस आणि अनिवासी करपात्र व्यक्तीस महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर नियम, २०१७ अंतर्गत अंमलबजावणीसाठी मुदतवाढ देण्यात आली आहे.

११. कलम १६ अन्वये कोणीही पाहणी, चौकशी, तपासणी, शोध वा कोणतीही अन्य कार्यवाही यानुसार अधिनियमान्वये नोंदणीस पात्र असणा-या व्यक्तीने अशा नोंदणीकरिता अर्ज करण्यात कसूर केल्याचे समुचित अधिका-यास आढळून आले असेल तर, अशा अधिका-याला उक्त व्यक्तीची तात्पुरती नोंदणी करता येईल आणि आदेश काढण्यात येतील.

१२. कलम १७ अन्वये विशिष्ट ओळख क्रमांक (युआयएन) देणे आवश्यक असलेल्या प्रत्येक व्यक्तीला, यथोचितरित्या स्वाक्षरी करून किंवा इलेक्ट्रॉनिक पडताळणी संकेतांकाद्वारे पडताळणी करून इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने नियम ८ मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या रितीने समाईक पोर्टलवर थेट अथवा मंडळाने किंवा आयुक्ताने अधिसूचित केलेल्या सुविधा केंद्रामार्फत अर्ज करता येईल. तसेच समुचित अधिका-याला अर्ज सादर केल्यावर उक्त व्यक्तीस विशिष्ट ओळख क्रमांक देता येईल आणि अर्ज सादर केल्याच्या दिवसापासून तीन कामकाजाच्या दिवसात प्रमाणपत्र निर्गमित करता येईल.

१३. कलम १८ अंतर्गत नामफलकावर नोंदणी प्रमाणपत्र व वस्तू व सेवा कर ओळखपत्र क्रमांक प्रदर्शित करण्याबाबतची कार्यपद्धती दिली आहे.

१४. कलम १९ अन्वये नोंदणीसाठीच्या अर्जामध्ये किंवा विशिष्ट ओळख क्रमांकासाठीच्या अर्जामध्ये सादर केलेल्या कोणत्याही तपशिलात, नोंदणी किंवा विशिष्ट ओळख प्रमाणपत्र प्राप्त होण्याच्या वेळी किंवा वेळोवेळी सुधारणा केल्याप्रमाणे बदल झाला असेल तर, नोंदणीकृत व्यक्ती, असा बदल झाल्यापासून पंधरा दिवसात यथोचितरित्या स्वाक्षरी करून इलेक्ट्रॉनिक पडताळणी संकेताद्वारे पडताळणी करून नमुना जीसटी आरईजी-१४ मध्ये इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने अशा बदलाशी संबंधीत कागदपत्रांसह सामाईक पोर्टलवर थेट अथवा आयुक्ताने अधिसूचित केलेल्या सुविधा केंद्रामार्फत अर्ज सादर करणे.

१५. कलम २० अंतर्गत नोंदणी रद्द करण्यासाठी अर्जाची कार्यपद्धतीचा समावेश करण्यात आला आहे.

१६. कलम २१ अंतर्गत विवक्षित प्रकरणांत रद्द करावयाची नोंदणीची कार्यपद्धतीचा समावेश.

१७. कलम २२ अंतर्गत नोंदणी रद्द करण्याबाबतची कार्यपद्धतीचा समावेश केला आहे.

१८. कलम २३ अन्वये नोंदणी रद्द केल्याचा आदेश मागे घेण्याची कार्यपद्धती दिलेली आहे.

१९. कलम २४ अन्वये विद्यमान कायद्याखालील नोंदणीकृत व्यक्तींचे स्थलांतर संबंधीच्या बाबींचा समावेश.

२०. कलम २५ अन्वये जर नोंदणी मंजूर करण्यात आल्यानंतर समुचित अधिका-यांची, नोंदणीकृत व्यक्तीच्या धंद्याच्या ठिकाणाची प्रत्यक्ष तपासणी करणे आवश्यक आहे. याबद्दल खात्री पटली असेल तर, त्यास अशी पडताळणी करून घेता येईल आणि छायाचित्रासहित इतर कागदपत्रांसह पडताळणी अहवाल पडताळणीच्या पुढील दिनांकापासून कामकाजाच्या पंधरा दिवसांच्या आत सामाईक पोर्टलवर अपलोड करणे.

२१. कलम २६ अन्वये अधिप्रमाणन पद्धतीची कार्यपद्धती निश्चित केली आहे.

उपरोक्त अधिसूचनेवर दिनांक १४ नोव्हेंबर, २०१७ रोजीच्या बैठकीत समितीने विचार विनिमय केला व काही मुद्दे पुढीलप्रमाणे उपस्थित केले :—

सदर कर केंद्राचा व राज्याचा असा दोन प्रकारे लागू करण्यात आला आहे. कर लागू केल्यानंतर विविध कंत्राटातंर्गत दिलेल्या कामावर वेगवेगळा कर आकारण्यात येत होता व त्याबाबत कोठेही स्पष्टीकरण करण्यात आले नव्हते तसेच विविध कामांकरिता आकारण्यात येणारा कर कोणत्या पद्धतीने भरणे आवश्यक आहे. याबाबतची माहिती देण्यात आली नाही. सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत राज्यातील सर्व मुख्य अभियंत्याना

अशी माहिती देणे आवश्यक होते की, किती टक्के जीएसटी भरावा लागणार व त्याचा परतावा किती मिळणार व तो किती वर्षांनी देण्यात येणार आहे. ती माहिती न दिल्यामुळे निविदा भरल्या गेल्या नाहीत. तसेच रस्त्याच्या व पूलाच्या कामांच्या निविदा भरणा-या कंत्राटदारांच्या डिस्ट्रीक्ट असोसिएशनी सदर करावर बहिष्कार टाकला.

याप्रकरणी विभागीय अधिका-यांनी असा खुलासा केला की, वस्तू व सेवा कराचा जो परिणाम कंत्राटदारावर झाला त्यासंदर्भात विभागाने दिनांक ११ सप्टेंबर व १९ ऑगस्ट २०१७ रोजी शासन निर्णय काढले आहेत तसेच ज्यावेळी शासकीय कंत्राट दिले जाते ते करांच्या समावेशासह असल्यामुळे जी.एस.टी. येण्यापूर्वी त्यामध्ये कोणकोणत्या करांचा समावेश होता व जी.एस.टी. आल्यानंतर कोणत्या करांचा समावेश आहे याची तुलना करणे आवश्यक आहे. जी.एस.टी. आल्यानंतर १०० रुपयांवर १२ टक्केच कर लागणार असेल व जी.एस.टी.पूर्व देखील टॅक्सचा भार तेवढाच असेल तर जी.एस.टी. आल्यामुळे कुठलीही भाववाढ देण्याचा प्रश्न उद्‌भवत नव्हता. ज्या ठेक्यांमध्ये लेबर कम्पोनन्ट जास्त होता तेथे प्रश्न उद्‌भवले. मटेरियल कम्पोनन्ट कमी असेल व लेबर जास्त असतील तर शासकीय कामांमध्ये लेबरवर कुठल्याही प्रकारचा टॅक्स लागत नव्हता केवळ मटेरियलवर लागत होता. जर ६०:४० हे प्रमाण आपण ८०:२० असे केले तर साहजिकच त्या माणसावरील कराचा भार खूप कमी होतो. लेबर कॉम्पोनन्टवरदेखील आता १२ टक्के कर लागत असल्यामुळे वस्तू व सेवाविषयक करानंतर कराचे ओझे वाढले. त्यांना मात्र शासनातर्फे नूकसानभरपाई देण्याची गरज आहे.

समितीने पुढे अशी विचारणा केली की वस्तू व सेवा अंतर्गत कराची रचना त्याची आकारणी इ. सर्व बाबी, लवकरात लवकर केल्या का नाहीत त्याचा परिणाम विकास कामांवर झाला. काही जिल्ह्यांमध्ये कामाच्या निविदा भरल्या गेल्या नाहीत. काही ठिकाणी सदर करासंदर्भात स्पष्टीकरण मागितले गेले, परंतु शासकीय अधिकारी स्पष्टीकरण देवू शकले नाहीत. याप्रकरणी विभागाने परिपत्रक काढून करासंदर्भात स्पष्टीकरण सांगितले पाहिजे होते. यावर विभागीय अधिका-यांनी स्पष्ट केले आहे की, याकामी थोडासा उशीर झाला. ऑगस्ट व सप्टेंबर महिन्यामध्ये विभागाने परिपत्रक काढले, ते जुलै महिन्यामध्ये काढायला हवे होते. एक नवीन डी.एस.आर.या संदर्भातील होता. ज्याचे कंत्राट १ जुलै नंतर दिले आहे, त्या संदर्भातील सार्वजनिक बांधकाम विभागाने नवीन डी.एस.आर. आणला आहे व त्यामुळे आता तो मुद्दा राहिलेला नाही. मुद्दा केवळ ज्या निविदा वस्तू व सेवा कर लागू होण्याच्या पूर्वी काढल्या व निविदा भरल्या आणि कार्यालय ज्यांना मिळाले नाहीत अशा बाबतीतच अडचण निर्माण होत आहे. अशा बाबतीत कसे कॅल्क्युलेशन करायचे त्याबाबत शासन निर्णय काढले आहे व सार्वजनिक बांधकाम विभागाने एक ते दीड महिन्यापूर्वी याबाबत स्पष्टीकरण दिले आहे. त्यामध्ये ५ टक्के परत करुन कॉन्ट्रॅक्ट साईन करावे अशा सूचना दिलेल्या आहेत.

समितीने पुढे अशी विचारणा केली की, सदर करामुळे महाराष्ट्र शासनाचे जे नुकसान होईल ती सर्व नुकसानभरपाई राज्याला देण्यात येणार आहे काय, याबाबत विभागीय अधिका-यांनी अशी माहिती दिली की, जीएसटी लागू होऊन चार महिन्यांचा कालावधी झालेला आहे. सप्टेंबर महिन्यामध्ये तूट (शॉर्ट फॉल) ५०० कोटी रूपयांचा आहे. त्यानुसार नुकसानभरपाई मिळण्यासंदर्भातील कार्यवाही सुरू आहे.

उपरोक्त अधिसूचनेवर दिनांक ३१ जानेवारी २०१८ रोजीच्या बैठकीत विभागीय अधिका-यांनी समितीला अशी माहिती दिली की, सदर अधिसूचनेत वस्तू व सेवा कराबद्दल ॲप्लिकेशन करायचे असेल तर ते कोणत्या फॉर्ममध्ये केले गेले पाहिजे त्या संदर्भात अनुषंगिक नियम तयार केले आहेत. ज्या व्यापा-यांनी आपसमेळ योजना स्वीकारली आहे, त्याबद्दल कोण-कोणते नियम पाळले गेले पाहिजे आणि नोंदणीच्या बाबत काही नियम म्हणजे नोंदणी दाखला आणि स्वसेवा कराअंतर्गत काही नियम आहेत, याचा अंतर्भाव अधिसूचनेत करण्यात आला आहे.

समितीने त्यावर पुढे अशी विचारणा केली की, सदर अधिसूचनेसंदर्भात व्यापा-यांकडून किती सूचना आल्या आणि त्याबाबत काय कार्यवाही करण्यात आली आहे. यासंदर्भात विभागीय अधिका-यांनी असे स्पष्ट केले की, वस्तू व सेवा कर कायद्याच्या संबंधात महाराष्ट्रातून व सर्व देशातून सूचना मागविल्या होत्या. व्यापार संघटना आणि वैयक्तिक अशा सर्व मिळून ७ ते ८ हजार सूचना आल्या आहेत. त्या सर्व सूचनांचे एकत्रिकरण करण्यात आले, नंतर जीएसटी कौन्सिलने त्यासाठी एक उप समिती स्थापन केली. लिगलच्याबाबत एक विधी समिती स्थापन केली. या समितीने व्यापा-यांकडून आलेल्या सूचनांचा विचार केला आणि १०० च्या वर दुरुस्त्या सूचविल्या आहेत. त्या दुरुस्त्या जीएसटी कौन्सिलला सादर केल्या जाणार आहेत. त्यानंतर कौन्सिलने त्याला मान्यता दिली की संसदेत आणि राज्य विधानमंडळात कायद्यामध्ये बदल करण्याच्या दृष्टीने सभागृहासमोर त्या सादर केल्या जातील. यासंदर्भातील प्रक्रिया अशी आहे की, ज्यावेळी राज्याकडून एखादी सूचना येते ती जीएसटी कौन्सिलच्या ऑफिसला पाठवावी लागते. त्यानंतर जीएसटी कौन्सिल ऑफिस त्यांच्या बैठकीमध्ये ती सूचना सादर करते आणि ती सूचना त्यांनी स्वीकारली तर विभागाला त्यामध्ये बदल करुन मिळतात. उदाहरणार्थ पूर्वी पैठणी साडीवर ५ टक्के कर होता तेव्हा महाराष्ट्र राज्याने असे सुचविले की, पैठणी ही राज्याचे पारंपारीक वस्त्र आहे तर त्यावर कराचा भार येऊ नये त्याप्रमाणे पैठणी साडीवरचा कर काढण्यात आला. जीएसटी कौन्सिल ही एक संविधानीक संस्था आहे. आता कलमामध्ये असे नमूद केलेले आहे की, जीएसटी कौन्सिलला शिफारस करण्याचे आधिकार आहेत आणि ते कायदा किंवा नियम करु शकत नाही.

समितीने अशी विचारणा केली की, जीएसटी कौन्सिलमध्ये निर्णय होऊन काही वस्तुंवरचा कर हटविला किंवा १२ टक्के वरुन ५ टक्केवर आणला तर अधिसूचना काढण्याचा अधिकार कोणाचा आहे आणि शिफारशी बंधनकारक आहेत काय, यावर विभागाकडून असे स्पष्ट करण्यात आले की, अधिसूचना काढण्याचा अधिकार राज्य आणि केंद्र शासनाचा आहे. शिफारस करण्याचे बंधन कायद्यामध्ये नाही. पण त्यांनी शिफारस केली व विभागाने अंमलबजावणी केली नाही तर काय होईल याचा कुठेही उल्लेख आलेला नाही.

समितीने या अधिसूचनेसंदर्भात अधिक माहिती घेण्याच्या दृष्टीने दिनांक १४ फेब्रुवारी २०१८ रोजीच्या बैठकीत विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली.

सदरहू साक्षीच्या वेळी उक्त अधिसूचनेच्या अनुषंगाने समितीने अशी विचारणा केली की, वस्तू व सेवा कर हा अधिनियम केंद्राचा आहे. त्यामुळे सदर अधिनियमान्वये नियम करण्याचे अधिकार राज्य शासनाला आहेत काय, व त्यानुसारच अधिसूचना काढली आहे किंवा कसे याबाबतचा खुलासा करण्यात यावा. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, जी.एस.टी.ची जी संरचना केली आहे त्यामध्ये सी.जी.एस.टी व एस.जी.एस.टी. दोन्ही प्रकारचे कर लावले जात आहेत. या संरचनेमुळे सी.जी.एस.टी. लावण्याचे अधिकार हे सी.जी.एस.टी. च्या कायद्याखाली मिळणार आहेत तर एस.जी.एस.टी. लावण्याचे अधिकार हे एस.जी.एस.टी. कायद्याखाली मिळणार आहेत. आपल्याला दोन्ही कायद्याखाली नियम बनवावे लागतील. सी.जी.एस.टी. व एस.जी.एस.टी. हे दोन्ही सारखेच आहेत. ते सारखे ठेवले गेले आहेत, याचे मुख्य कारण असे होते की, राज्याला रोजच्या रोज पैसे मिळत जावेत. एखादी वस्तू खरेदी केल्यावर तिच्यावर जर १८ टक्के कर लावला गेला तर, त्यातील ९ टक्के राज्याच्या तिजोरित येतील तर ९ टक्के केंद्र शासनाच्या तिजोरित जातील. एकच कर लागला असता तर आपल्याला केंद्राच्या ग्रँटवर अवलंबून रहावे लागले असते. अशी संरचना केल्यामुळे शासनाच्या तिजोरीमध्ये दैनंदिन पैसा जमा होत आहे.

आय.जी.एस.टी.चा कायदाही करावा लागला. आय.जी.एस.टी. कायद्यातील सर्व गोष्टी या सी.जी.एस.टी. कायद्यातून प्राप्त केल्या जाणार आहेत. त्यातील सर्व नियम, कलम, कारवाया या सर्व गोष्टी सी.जी.एस.टी. कायद्यातून येणार आहेत. जी.एस.टी. कौन्सिलमध्ये सर्व राज्य सदस्य आहेत ती एकत्रितरित्या जे काही ठरवतील त्याप्रमाणे कार्यवाही केली जाणार आहे. त्यामुळे जी.एस.टी. कौन्सिल एकत्रितरित्या जसे ठरवेल तशाच प्रकारे विभागास नियम व कलमे बनवावे लागणार आहेत. कारण संसदेमध्ये जेव्हा केंद्र शासन सी.जी.एस.टी. व आय.जी.एस.टी. चा कायदा घेऊन जाते त्यावेळेस त्याचीही मंजुरी अगोदर जी.एस.टी. कौन्सिलमध्ये घेतली जाते. पार्लमेंटमध्ये असा प्रश्न उपस्थित झाला की, एखाद्या बाबीमुळे काही अडचण येऊ शकते, सुधारणा करण्याची गरज आहे तर, तो विषय परत जी.एस.टी. कौन्सिलमध्ये आणला जाईल. त्यावर एकत्रितरित्या चर्चा होऊनच मगच अंतिम निर्णय घेण्यात येईल.

समितीने अशी विचारणा केली की, विभागाकडे आलेल्या ८ हजार सूचनांवर काय कार्यवाही करण्यात आली आहे तसेच कोणत्या प्रकारच्या सूचना प्राप्त झाल्या आहेत. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, ८ हजार सूचना या महाराष्ट्र व देशभरातून आलेल्या आहेत. अंतीम दर प्रसिद्ध झाल्यानंतर दराच्या बाबतीत जवळपास ३५१ सूचना आल्या. नॉन रेट्स म्हणजे कायदा व नियमाच्या बाबतीत १०१ सूचना महाराष्ट्र राज्याला प्राप्त झाल्या. याबाबत एक जी.एस.टी. विधी पुनर्विलोकन समिती बनविली गेली आहे. त्या समितीमध्ये केंद्र व राज्याचे सदस्य आहेत. सदर समिती पूर्ण देशभरातून जेवढे निवेदन येणार आहेत त्यांचे एकत्रिकरण करुन देण्यासाठी एक जी.एस.टी.विधी सल्लागार समिती बनविली गेली आहे. या नियमामध्ये अधूनमधून बदलही होत आहेत. ते बदल सुद्धा यामध्ये अंतर्भूत केले गेले आहेत. सदर नियम खूप लवचिक आहेत. कारण काही काही वेळा १०-१० दिवसांनी नियम बदलावे लागले आहेत. जी.एस.टी. कौन्सिलने जी.एस.टी.

अंमलबजावणी समिती बनविली आहे, ती अंमलबजावणीसाठी त्यांना मान्यता देते. समिती सदर अधिसूचनेवर शिफारस सूचवू शकते त्यावर जी. एस. टी. कौन्सिलमध्ये चर्चा केली जाईल. त्यानंतर जी.एस.टी कौन्सिलने मंजुरी दिल्यानंतर नियम अधिसूचित केले जातील. सदर अधिसूचनेसंदर्भात ज्या सूचना आल्या होत्या त्यापैकी काही सूचना या आपसमेळ योजनेबाबत होत्या. त्यात १ कोटी रूपयांची मर्यादा ठेवली आहे. या योजनेमध्ये १ कोटी रूपयांपर्यंत ज्या व्यापा-यांची उलाढाल आहे ते यात येतील परंतु लोकांची मागणी आहे की, छोटे मध्यम उद्योग म्हणून ही मर्यादा दीड कोटी रूपयांपर्यंत आणावी. ती मर्यादा आणखी जास्त वाढविण्यात यावी अशा प्रकारच्या सूचना आहेत.

अभिप्राय व शिफारस :-

सदर वस्तू व सेवा करांतर्गत व्यापा-यांची नोंदणी घेण्याच्या पद्धती, आपसमेळ योजनांतर्गत करावयाचा कर भरणा याबाबतची पद्धती देण्यात आली आहे. छोट्या व्यापा-यांना कर अनुपालनाचा खर्च येऊ नये याकरिता आपसमेळ योजना (Composition Scheme) देण्यात आली आहे. या योजनेअंतर्गत व्यापा-याने देय कराऐवजी आपसमेळ करभरणा करण्याची मुभा देण्यात आली आहे. ज्या व्यापा-यांची वार्षिक उलाढाल रु.७५ लक्षापेक्षा कमी आहे. असे उत्पादक १%, हॉटेल व्यावसायीक २.५% तर इतर वस्तूंचे विक्रेते ०.५% दराने कराचा भरणा करु शकतात.

सदर करांतर्गत व्यापा-याने नोंदणी घेण्याबाबतच्या पद्धती दिल्या असून नोंदणीकृत व्यापारी सदर कराची वसूली ग्राहकांकडून करू शकतात. नोंदणी घेताना व्यापा-याच्या खरेपणाची खात्री करण्याकरिता व्यापा-याकडून विविध कागदपत्रे घेण्याची तरतूद करण्यात आली असून नोंदणी दाखल्यात बदल तसेच रद्द करण्याची पद्धती देण्यात आली आहे.

महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर नियम, जुलै २०१७ पासून राज्यात लागू करण्यात आले आहेत. सदर कायद्यांतर्गत एस.जी.एस.टी. व सी.जी.एस.टी अशा दोन प्रकारे कर आकारणी केली जात आहे. सदर कराच्या रचनेबाबत नोंदणी घेण्याची पद्धती, आपसमेळ योजनांतर्गत करावयाचा कर भरणा व आकारणीविषयी जनता व्यापारी सेवा पुरवठादार यांच्या मनात संभ्रम निर्माण झाल्यामुळे कराबाबत अधिक सुस्पष्टता येण्याकरिता कराची रचना व त्याची करण्यात येणारी आकारणी याबाबत पुरेशी प्रसिद्धी देण्यात आली नाही याबाबत समितीने तीव्र नापंसती व्यक्त केली.

सदर अधिसूचनेसंदर्भात समितीपुढे आलेली माहिती लक्षात घेता त्यास व्यापक प्रमाणात प्रसिद्धी देण्यात आली नव्हती ही बाब लक्षात घेता येथून पुढे ज्यावेळी राज्यातील जनतेशी निगडीत असलेल्या एखाद्या बाबी संदर्भात संबंधित अधिनियमान्वये जेव्हा त्याखालील नियम करण्यात येतात त्यावेळी सदर नियमाचे प्रारूप जास्तीतजास्त लोकांपर्यंत तसेच लोकप्रतिनिधीपर्यंत पोहचवून त्याबाबत जनजागृती करून त्याबाबतच्या हरकती व सूचना मागविण्यात याव्यात. अशा हरकती व सूचना शासनाकडे सर्वसामान्य जनतेकडून तसेच लोकप्रतिनिधी यांच्याकडून येण्यासाठी शासन स्तरावरून त्यास योग्य ती प्रसिद्धी देण्यात यावी. जेणेकरून ज्या ज्या घटकांवर त्याचा परिणाम होणार आहे त्यांना सुद्धा अशा सुधारणा देता येईल व सदर प्रक्रियेत सहभागी होता येईल, अशी समितीची शिफारस आहे.

वित्त विभाग

अधिसूचना क्रमांक ११५ - महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची " घ " मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१६/ प्र.क्र. ७७/ कराधान-१, दिनांकित ३१ मे २०१६.

उद्देश :-

उपरोक्त नियम करण्यामागील उद्देश व कारणे यांची मिमांसा करताना विभागाने त्यांच्या स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणीत असे नमूद केले आहे की...

एक.अनुसूची घः-

नोंद - १०

(१) नोंद - १० खंड (क), उप खंड (एक) आणि उप खंड (दोन)

पूर्वीची तरतूद :- अनुसूची "घ" मधील, नोंद १० च्या, खंड (क) मध्ये,

" मोटर स्पिरीटचा इतर कोणताही प्रकार -

(क) जेव्हा -

(एक) बृहन्मुंबई, ठाणे आणि नवी मुंबई या महानगरपालिकांच्या भौगोलिक हद्दीमध्ये, आणि राज्य शासन, वेळोवेळी राजपत्रात अधिसूचित करील अशा कालावधीसाठी इतर क्षेत्रांमध्ये वसलेल्या व्यवसायाच्या जागेतून व्यापार करण्यासाठी किरकोळ व्यापा-याला वितरित केलेला असेल, आणि"

(दोन) बृहन्मुंबई, ठाणे आणि नवी मुंबई या महानगरपालिकांच्या भौगोलिक हद्दीमध्ये; आणि राज्य शासन, वेळोवेळी, राजपत्रात अधिसूचित करील अशा कालावधीसाठी इतर क्षेत्रांमध्ये वसलेली व्यवसायाची जागा असलेल्या किरकोळ व्यापा-यांव्यतिरिक्त कोणत्याही व्यक्तीला वितरित केलेला; असेल;

अशी तरतूद होती व त्याचा कर दर दिनांक १ ऑक्टोबर २०१५ ते दिनांक ३१ मे २०१६ पर्यंत "२६% टक्के + प्रति लिटर तीन रूपये" असा होता.

सध्याची तरतूद :- अनुसूची "घ" मधील, नोंद १० च्या खंड (क) मध्ये,

" मोटर स्पिरीटचा इतर कोणताही प्रकार -

(क) जेव्हा -

(एक) बृहन्मुंबई, ठाणे आणि नवी मुंबई या महानगरपालिकांच्या भौगोलिक हद्दीमध्ये; आणि राज्य शासन, वेळोवेळी, राजपत्रात अधिसूचित करील अशा कालावधीसाठी इतर क्षेत्रांमध्ये वसलेल्या व्यवसायाच्या जागेतून व्यापार करण्यासाठी किरकोळ व्यापा-याला वितरित केलेला असेल; आणि"

(दोन) बृहन्मुंबई, ठाणे आणि नवी मुंबई या महानगरपालिकांच्या भौगोलिक हद्दीमध्ये; आणि राज्य शासन, वेळोवेळी राजपत्रात अधिसूचित करील अशा कालावधीसाठी इतर क्षेत्रांमध्ये वसलेली व्यवसायाची जागा असलेल्या किरकोळ व्यापा-यांव्यतिरिक्त कोणत्याही व्यक्तीला वितरित केलेला असेल; अशी तरतूद असून त्याचा कर दर दिनांक १ जून २०१६ पासून "२६% + प्रति लिटर चार रूपये पन्नास पैसे" असा करण्यात आला आहे.

सध्याची तरतुदीची आवश्यकता आंतर राष्ट्रीय स्तरावर क्रूड तेलाच्या कमी होत असलेल्या किंमतीचा परिणाम म्हणून देशातील पेट्रोल व डिझेलच्या किंमती कमी होतात. पेट्रोल व डिझेलच्या कमी होत असलेल्या किंमतीचा राज्याच्या कर संकलनावर परिणाम होत असल्यामुळे पेट्रोल वरील विक्रीकर दर वाढविण्यात आला. डिझेलवरील कर वाढविल्यास महागाई वाढण्याची शक्यता असल्यामुळे डिझेलवरील कर दर वाढविण्यात आला नाही.

या अधिसूचनेअन्वये पेट्रोलच्या विक्रीवरील कर रूपये १.५०/- प्रति लिटर इतका अतिरिक्त कर वाढविण्यात आला आहे.

(२) नोंद - १० खंड (ख)

पूर्वीची तरतूद : अनुसूची "घ" मधील, नोंद १० मधील, खंड (ख) मध्ये,

(ख) वरील खंड (क) मध्ये उल्लेखिलेल्या परिस्थितीव्यतिरिक्त.

अशी तरतूद होती व त्यावरील कर दर "२५ %+ प्रति लिटर तीन रूपये" असा होता.

सध्याची तरतूद : अनुसूची "घ" मधील नोंद १० मधील, खंड (ख) मध्ये,

(ख) वरील खंड (क) मध्ये उल्लेखिलेल्या परिस्थितीव्यतिरिक्त.

अशी तरतूद असून त्याचा कर दर दि.०१.०६.२०१६ पासून "२५ टक्के + प्रति लिटर चार रूपये पन्नास पैसे" असा करण्यात आला आहे.

सध्याच्या तरतुदीची आवश्यकता : आंतरराष्ट्रीय स्तरावर क्रूड तेलाच्या कमी होत असलेल्या किंमतीचा परिणाम म्हणून देशातील पेट्रोल व डिझेलच्या किंमती कमी होतात. पेट्रोल व डिझेलच्या कमी होत असलेल्या किंमतीचा राज्याच्या कर संकलनावर परिणाम होत असल्यामुळे पेट्रोल वरील विक्रीकर दर वाढविण्यात आला. डिझेलवरील कर वाढविल्यास महागाई वाढण्याची शक्यता असल्यामुळे डिझेलवरील कर दर वाढविण्यात आला नाही.

या अधिसूचनेअन्वये पेट्रोलच्या विक्रीवरील कर रूपये १.५०/- प्रति लिटर इतका अतिरिक्त कर वाढविण्यात आला आहे.

उपरोक्त अधिसूचना दिनांक ३१ जानेवारी २०१८ रोजीच्या बैठकीत समितीने विचारात घेतली व सदर अधिसूचनेबाबत अधिक माहिती घेण्याच्या दृष्टीने समितीने दिनांक १४ फेब्रुवारी २०१८ रोजी विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतला.

दिनांक १४ फेब्रुवारी २०१८ रोजी समितीने विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली. साक्षी दरम्यान समितीने अशी विचारणा केली की, वस्तू व सेवा कराच्या बाहेर ज्या वस्तू ठेवलेल्या आहेत, त्यात पेट्रोल, डिझेलचा तसेच मद्य यांचा समावेश आहे काय व या व्यतिरिक्त अन्य कोणत्या वस्तू याच्या कक्षेच्या बाहेर ठेवण्यात आल्या आहेत. त्यावर विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, पेट्रोलियमशी संबंधित पाच वस्तू आहेत. क्रूड ऑईल, पेट्रोल, डिझेल, नैसर्गिक वायु, एव्हीएशन टर्बाईन फ्युएल या पाच वस्तू जीएसटीच्या बाहेर आहेत. अल्कोहोलीक लिकर फॉर ह्युमन कन्झमशन हे देखील जीएसटीच्या बाहेर आहे. इंडस्ट्रीमध्ये अल्कोहोल वापरत असतील तर त्यास जीएसटी लागू होणार आहे. परंतु, ह्युमन कन्झमशनसाठी अल्कोहोल जीएसटीच्या बाहेर आहे. मूल्यवर्धित करामध्ये कलम (९) (१) नुसार वेगवेगळ्या गोष्टींवर जो कर लावण्यात येतो त्या कराचे दर बदलण्याच्या शासनाला प्राप्त झालेल्या अधिकारानुसार ही अधिसूचना काढण्यात आली आहे.

समितीने पुढे अशी विचारणा केली की, सदर अधिसूचनेसंदर्भातील प्रारूप अधिसूचना शासनाने प्रसिद्ध केली आहे काय व त्याअनुषंगाने हरकती व सूचना मागविण्यात आल्या आहेत काय, यावर विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, सदर अधिनियमाच्या कलम ९ (१) नुसार बदल करण्यासंबंधातील अधिकार विधानमंडळाने शासनाला दिलेला आहे. त्या अधिकारात शासनाने ही अधिसूचना प्रसिद्ध केली आहे. अधिसूचना प्रसिद्ध केल्यानंतर ती विधानमंडळासमोर ठेवावयाची असते.

महाराष्ट्र व कर्नाटक राज्यात डिझेलच्या दरात २/- ते ३/- रूपयांचा फरक पडतो. सदर दरात एवढा फरक असल्याची कारणे काय आहेत, दर एक सारखे ठेवावे हा जीएसटीचा मूळ हेतू आहे. तथापि, सदर

अधिनियमांन्वये राज्य शासनास देण्यात आलेल्या अधिकाराचा वापर शासन अमर्याद करीत आहे, असे मत समितीने प्रदर्शित केले असता विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, प्रत्येक राज्य त्यांच्या राज्याच्या ज्या गरजा आहेत, त्याप्रमाणे महसूल वाढविण्याचा प्रयत्न करीत असते. तसेच जनतेवर जास्त करांचा भार पडू नये याचादेखील राज्य विचार करीत असते. त्यामुळे प्रत्येक राज्य आपापल्या मर्यादेप्रमाणे डिझेल आणि पेट्रोलचे दर ठरवित असते. फेब्रुवारी २०१८ रोजीचे कर्नाटक राज्याचे डिझेल दर हे महाराष्ट्रपेक्षा रूपये १.८६ पैशाने कमी आहे. अन्य राज्यांचे डिझेलचे दर हे महाराष्ट्रातील दरापेक्षा जास्त आहेत.

समितीने अशी विचारणा केली की, पेट्रोलियम पदार्थांचा म्हणजे पेट्रोल, डिझेल यांचा समावेश वस्तू आणि सेवा करामध्ये करायला पाहिजे, असे केले तर दर खाली येतील अशी सर्वसाधारण लोकांची मागणी आहे, याबाबत शासनाची नेमकी काय भूमिका आहे. त्यावर विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, भारत सरकारचे पेट्रोलियम मंत्रालय आहे. जीएसटी कौन्सिलमध्ये सर्वच राज्याचे असे म्हणणे आहे की, पेट्रोलियम पदार्थांना सध्या जीएसटीमध्ये आणू नये, कारण त्यामुळे राज्याच्या महसुलावर फार विपरित परिणाम होईल, तेच महाराष्ट्र राज्याचेदेखील आग्रही म्हणणे आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, पेट्रोलच्या दरासंदर्भातील निर्णय देशपातळीवर घेतला असला तरी राज्य सरकार पेट्रोलियम पदार्थावर कर वाढविताना त्यांना प्राप्त झालेल्या अधिकाराचा अमर्याद वापर करीत आहे. डिझेलचे दर वाढविले की, त्याचा परिणाम महागाई वाढविण्यामध्ये होतो. रोज पेट्रोल, डिझेलच्या किमती वाढत आहेत. पूर्वी डिझेलचा दर ३ रूपये होता. तो आता साडे-चार रूपये आहे. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, राज्याने ऑक्टोबर २०१७ मध्ये पेट्रोलचे दर २ रूपयाने कमी केले आहेत आणि डिझेलवर १ रूपया कमी केला आहे. गेल्या २-३ वर्षांमध्ये डिझेलचे दर वाढविले नव्हते. त्यामुळे राज्याच्या महसुलावर १४०० कोटी रूपयांचा परिणाम होणार आहे. डिझेलचा दर वाढविलेला नाही. पेट्रोलचा दर वाढविलेला आहे. दिनांक ३१ मे २०१६ रोजी पेट्रोलचा दर ३ रूपये होता तो साडे-चार रूपयाने वाढविण्यात आला, हा दर वाढविला नाही तर त्याचा परिणाम राज्याच्या महसुलावर होईल. जेव्हा दीड रूपयाने दर वाढविण्यात आले तेव्हा ५८६ कोटी रूपयांचा महसूल राज्य शासनाकडे येईल, असे गृहित धरण्यात आले होते.

समितीने अशी विचारणा केली की, ऑक्टोबर २०१५ मध्ये जागतिक पातळीवरील क्रूड ऑईलचे दर कमी झाल्याने, त्यावेळी प्रती बॅरलचा दर कमी होता तो दर आता वाढलेला आहे. दुष्काळ पडल्यामुळे दुष्काळग्रस्तांना मदत करण्यासाठी डिझेल आणि पेट्रोलवर करवाढ केली व ती दुष्काळ संपल्यानंतरसुद्धा सुरू आहे. दुष्काळ संपल्यानंतर तो कर मागे घेतला पाहिजे होता, तथापि, तसे झाले नाही, त्याची कारणे काय आहेत, शासनाने तो तसाच चालू ठेवण्याबाबत काही परिपत्रक काढले आहे काय, किंवा याबाबत काही निर्णय झाला आहे काय, त्यावर विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, व्हॅटचा दर वाढविला होता, तो साडे बाराचा साडे तेरा टक्के केला होता. सन २०१५ मध्ये पेट्रोलचा दर २ रूपयांनी वाढविला गेला होता,

त्यावेळेस सांगण्यात आले होते की, दुष्काळासाठी अतिरिक्त महसूल गोळा करावयाचा असल्याने तो केला आहे. नंतर तो परत कमी केला नाही. कारण शासनाला महसुलाची गरज होती, त्यामुळे दुष्काळ संपल्यानंतरही शासनाने तो कर सुरू ठेवला आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, जी.एस.टी.चा उद्देशच संपूर्ण देशात एकसारखी करप्रणाली राहिली पाहिजे असा होता. आता प्रत्येक राज्यामध्ये जर वेगवेगळे दर असतील तर, हा उद्देश पूर्ण झाला आहे काय, यावर विभागीय प्रतिनिधींनी स्पष्ट केले की, उपरोक्त सहा वस्तूंवर व्हॅट लागतो. त्यामुळे हे दर प्रत्येक राज्यामध्ये वेगवेगळे आहेत. परंतु, जी.एस.टी. मुळे एक तरी झाले आहे की, बाकी सर्व वस्तूंकरिता किमान सारखे नियम व सारखा दर आलेला आहे.

अभिप्राय व शिफारस :

राज्य शासनाने महाराष्ट्र मुल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ मधील कलम ९ (१) अन्वये प्राप्त झालेल्या अधिकारान्वये दिनांक १ जून, २०१६ पासून सदर अधिनियमातील अनुसूची "घ" मधील नोंद १० मध्ये खंड (क) च्या उपखंड (एक) आणि उपखंड (दोन) च्या स्तंभ (ड) चे उपखंड (ख) च्या स्तंभ (क) मध्ये सदर अधिसूचनेत सुधारणा केली असून त्याअन्वये पेट्रोलच्या विक्रीवरील रूपये १.५० प्रतिलिटर इतका अतिरिक्त कर वाढविण्यात आला आहे. समितीला विभागाकडून प्राप्त झालेली लेखी स्वरूपातील तसेच सचिवांच्या साक्षीदरम्यान प्राप्त झालेल्या माहितीचे अवलोकन केले असता असे दिसून येते की, राज्य शासन अधिनियमान्वये प्राप्त झालेल्या अधिकारांचा वापर करतांना पेट्रोल व डिझेलवर कर आकारून राज्याचा महसूल वाढविण्याचा प्रयत्न करीत आहे. तथापि, असे करीत असताना त्यामध्ये राज्यस्तरावर एक समानतादेखील ठेवत नाही असे दिसून येते. महाराष्ट्र राज्यामध्ये पेट्रोलचे दर सर्वात जास्त आहेत. त्याचे समर्थन करताना आंतरराष्ट्रीय स्तरावर क्रूड तेलाच्या कमी-जास्त होत असलेल्या किंमतीचा परिणाम म्हणून देशातील पेट्रोल व डिझेलच्या किंमती कमी-जास्त होतात. पेट्रोल व डिझेलच्या कमी होत असलेल्या किंमतीचा राज्याच्या कर संकलनावर परिणाम होत असल्यामुळे पेट्रोलवरील विक्रीकर दर वाढविण्यात आला आहे. तसेच राज्यात दुष्काळ पडल्यामुळे दुष्काळ निवारण करण्यासाठी पेट्रोल व डिझेलवर कर आकारण्यात आला होता व तो अद्यापपर्यंत चालू ठेवण्यात आलेला आहे, ही बाबदेखील समितीच्या निदर्शनास आली.

सबब, उपरोक्त वस्तुस्थितीचा विचार करता, राज्यातील सर्व भागांत तसेच देशातील सर्व राज्यांत पेट्रोल व डिझेलच्या दरात एकसमानता येण्याच्या दृष्टीने पेट्रोल व डिझेलचा समावेश वस्तू व सेवा करामध्ये करण्याबाबत जी.एस.टी. कौन्सिलला शिफारस करून पेट्रोल व डिझेलच्या दरात आंतरराष्ट्रीय स्तरावर होणा-या चढ उतारामुळे महसूली उत्पन्नावर होणा-या परिणामाचे सखोल व तौलानिक, आर्थिक व सांख्यकीय परीक्षण करून देशपातळीवर राज्याच्या महसुलावर परिणाम न करता कशा पद्धतीने एकसमानता ठेवता

येईल व संविधानाला अपेक्षित असलेल्या समान अधिकारांचे प्रत्यंतर देशभरातील जनतेला कशाप्रकारे देता येईल, यादृष्टीने राज्यामार्फत विशेष प्रयत्न करण्यात यावे, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

तसेच राज्यात दुष्काळी परिस्थितीमुळे दुष्काळ निवारण्यासाठी आकारण्यात आलेला कर अद्यापही सुरू ठेवण्यात आला आहे. एखाद्या विशिष्ट नैसर्गिक आपत्तीसाठी राज्यातील जनतेकडून कर वसूल करणे याचे समर्थन होऊ शकते, तथापि, अशा परिस्थितीचे निवारण झाल्यानंतरही तो कर तसाच चालू ठेवणे म्हणजे जनतेची एक प्रकारे फसवणूक केल्यासारखे आहे. असे करून शासनाने एक प्रकारे त्यांना प्राप्त झालेल्या अधिकाराचा अमर्याद वापर केल्याचे दिसून येते, **ही बाब गंभीर असून अधिनियमान्वये एखादे अधिकार शासनाला देताना त्याचा पुर्नविचार करण्याची गरज आहे. त्यामुळे इथूनपुढे एखाद्या अधिनियमान्वये शासनास किंवा कोणत्याही शासकीय प्राधिकरणास अधिकार देताना ते मर्यादित स्वरूपात किंवा अधिनियमातच त्या सर्व नियमांचा अंतर्भाव करून देण्यात यावे. जेणेकरून शासन व संबंधित प्राधिकरण त्याचा अमर्याद वापर करणार नाही, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.**

उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग

अधिसूचना क्रमांक ७८ महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (पारेषणमुक्त प्रवेश) विनियम, २००५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/१३२/२००५/०७३६, दिनांकित २१ एप्रिल २००५ व त्यास काढलेले शुद्धीपत्र क्र.मविनिआ/लिगल/१३२/२००५/२०८३, दिनांकित १९ ऑक्टोबर २००६.

बाराव्या महाराष्ट्र विधानसभेच्या सन २०१३ च्या सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात आलेल्या उप विधान समितीच्या चौथ्या अहवालात सदर अधिसूचनेवर खालीलप्रमाणे शिफारस करण्यात आली होती.

"हॉर्सपॉवरऐवजी मीटरप्रमाणे वीज आकारणी करण्यासाठी वीज वितरण कंपनीमार्फत संपूर्ण राज्यभर मोहिम हाती घेण्यात येणार आहे. त्यानुषंगाने समिती शिफारस करत आहे की, ऊर्जा विभागाने अशी मोहिम राज्यभर जरुर हाती घ्यावी. मात्र विभागाने त्याचा भार शेतक-यांवर टाकू नये. विभागाच्या खर्चाने अद्ययावत इलेक्ट्रॉनिक मीटर्स बसविणेत यावेत. त्याचप्रमाणे वीज मीटरचे रीडींग घेणे, देयके ग्राहकांना वेळेवर पोहोचवणे तसेच वीज देयके भरण्यासाठी गावांगावांतून देयक भरणा केंद्रे उभारणे या सर्वांसाठी ग्रामीण भागात पायाभूत यंत्रणा तयार करावी. हे मीटर्स चालू राहतील व बंद पडल्यास, ते त्वरित सुरू करून कसे देता येतील याचाही विचार या पायाभूत यंत्रणेमध्ये करण्यात यावा. त्यानंतरच विभागाने ही मोहिम हाती घ्यावी."

सदर शिफारशीसंदर्भातील कार्यवाहीची माहिती विभागाकडून दिनांक ६ जानेवारी, २०१८ रोजी प्राप्त झाली. विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती समितीच्या दिनांक ३१ जानेवारी, २०१८ रोजी झालेल्या बैठकीत ठेवण्यात आली. सदर माहितीवर समितीने विचारविनियम केला व त्यासंदर्भात ऊर्जा विभागाच्या सचिवांना साक्षीसाठी बोलविण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

दिनांक १४ फेब्रुवारी, २०१८ रोजीच्या उप विधान समितीच्या बैठकीत सदर अधिसूचनेसंदर्भात विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्यात आली.

सदर अधिसूचनेसंदर्भात प्राप्त झालेल्या माहितीच्या अनुषंगाने सन २०१३ च्या बाराव्या विधानसभेच्या चौथ्या अहवालामध्ये समितीने केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने विभागाने केलेल्या कार्यवाहीची सद्य:स्थिती काय आहे तसेच राज्यातील कृषी पंपधारक शेतक-यांची संख्या ४२ लाख असून, मीटर न बसविलेल्यांची संख्या १६ लाख आहे. कायद्यान्वये ज्या प्रत्येक ग्राहकाला कनेक्शन दिले आहे, त्यावर मीटर बसविणे, मीटरचे रिडिंग घेणे, बील तयार करणे, ते ग्राहकांना देणे ही विभागाची जबाबदारी आहे. १६ लाख कृषी पंपांवर मीटर बसविण्याकरीता साधारणत: १ हजार कोटी रुपयांपेक्षा जास्त खर्च येईल, परंतु एवढा खर्च करणे शक्य होणार नाही. त्यामुळे सदर खर्च करताना त्याचा भुर्दंड ग्राहकांना बसू नये याकरिता सरकारकडे १७१ कोटी रुपयांचे अनुदान मागितले होते. त्यास जवळपास पाच वर्षांचा कालावधी झाला आहे. याप्रकरणाच्या वस्तुस्थितीबाबत समितीने विचारणा केली असता, विभागीय प्रतिनिधींनी अशी माहिती दिली की, १६ लाख शेतक-यांच्या कृषी पंपावर मीटर नाहीत. सन २००३ नंतर कृषी पंपांचे जे नवीन कनेक्शन देण्यात आले त्या सर्वांवर मीटर

बसविण्यात आले आहेत. राज्यात ४२ लाख कृषी पंप आहेत. सन २००३ च्या पूर्वीचे १६ लाख कृषी पंप असे आहेत की, ज्यांच्यावर मीटर नाहीत. त्यांची वीज दर आकारणी हॉर्सपॉवरच्या बेसीसवर होत असते. १६ लाख कृषी पंपावर जर मीटर बसवायचे असतील तर त्याकरिता जवळपास १ हजार कोटी रुपयांची आवश्यकता होती. याबाबत एम.ई.आर.सी.ला विचारणा केली असता त्यांनी असे सुचविले की, हा जास्तीचा खर्च आहे. या जोडणीचा परिणाम विजेच्या दरावर होईल. त्यामुळे वित्त विभागाकडे सुधारित प्रस्ताव सादर केलेला आहे. दिनांक २२ जानेवारी, २०१८ रोजी वित्त विभागाने काही मुद्दे उपस्थित केले आहेत. पूर्वी मीटर कोणाच्या खर्चाने लावण्यात येत होता, त्यांचा खर्च कोण देत होते, मीटरची किंमत ५५०० रुपये ही कशाच्या आधारावर गणना केली गेली आहे, राज्यात एकूण किती ग्राहक आहेत, त्यापैकी किती ग्राहकांना मीटर बसवून देण्यात आले आहेत याची विगतवारी द्यावी. सन २००३ पूर्वीच्या ग्राहकांच्या मीटरची सद्यःस्थिती सांगावी. तसेच, स्वतःच्या खर्चाने मीटर लावून एम.ई.आर.सी.कडून ही रक्कम वीज दर वाढवून ग्राहकांकडून का वसूल करता येत नाही, सदरहू पर्याय उपलब्ध असताना शासनाकडे अनुदान मागण्याची कारणे काय आहेत तसेच, त्यांनी अशी देखील विचारणा केली आहे की, आता एक वर्षापूर्वी जो कमिशनचा आदेश आला होता, त्यामध्ये त्यांनी सन २०२१ पर्यंत ४६५ कोटी कृषी पंपाच्या जोडणीला मीटर लावण्याकरिता परवानगी दिली आहे. ते ४६५ कोटी कनेक्शन्स कोठे-कोठे लावण्यात येणार आहेत. हे मीटर बसविल्याने शासनाच्या सबसिडीवर काय परिणाम होणार, वितरण कंपनीला किती फायदा होणार, याची माहिती द्यावी व ते फायदे वर्षनिहाय क्वांटिफाय करावेत मग प्रस्ताव पाठवावा असे कळविले आहे. विभागीय प्रतिनिधींनी असे सांगितले की, वित्त विभागास या प्रश्नांची उत्तरे पाठवित आहोत फायदा किती होणार या प्रश्नाचे उत्तर द्यावयाचे झाल्यास, महावितरण किंवा शासनाला थेट काही फायदा होण्याची शक्यता नाही. एक तर वीज वापरली जाते. मात्र त्याची मोजणी व्यवस्थित होत नाही. मीटर लावले तर निदान मोजणी तरी व्यवस्थित होईल. शेतक-यांकडे वेळेवर बिल पाठविण्याची व्यवस्था करता येईल.

समितीने अशी माहिती विचारली की, कृषी पंपांवर मीटर बसविले नसल्याने वीज कंपनीकडून मनमानीपणाने बिले पाठविली जात आहेत, याबाबतच्या खूप तक्रारी येत आहेत. तसेच विभागाने शिफारशीसंदर्भात दिलेल्या उत्तरात पायाभूत यंत्रणा आहे अशी माहिती दिली आहे. मात्र प्रत्यक्षात विभागाने अशी यंत्रणा उभारलेली नाही. सोलापूर जिल्ह्यात बिल तयार करण्यासाठी, बिले देण्यासाठी ठेकेदार नेमलेले आहेत. मात्र त्या ठेकेदाराचे पैसे दिलेले नसल्याने शेतक-यांना २-२ वर्षे बिलेच मिळालेली नाहीत ही वस्तुस्थिती आहे. शेतक-यांना एक तर २ वर्षे बिलेच दिलेली नाहीत तरी त्यांचे कनेक्शन तोडले जात आहे. अधिका-यांनी/कर्मचा-यांनी जी बिले बजावली आहेत, त्यांचा व वापरलेल्या विजेचा काही संबंध नाही असे असतानाही कनेक्शन्स तोडली जातात, त्यामुळे समितीला हा विषय महत्त्वाचा वाटतो. सोलापूर जिल्ह्यातील परिस्थिती माहित असल्याने ती या ठिकाणी सांगितली आहे. तथापि, इतरही जिल्ह्यातील माहिती अशीच असू शकते. त्यामुळे याबाबतची सविस्तर माहिती देण्याबाबत समितीने सूचित केले असता, विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, सोलापूरबाबत नेमकी माहिती देता येणे शक्य नाही. बिले दिलेली नसताना कनेक्शन्स कट केली जात आहेत.

अशा तक्रारी केल्या गेल्यानंतर मुख्यमंत्री महोदय, तसेच मंत्री महोदयांनी निर्देश दिलेले की, वीज जोडणी तोडू नका, शेतक-यांकडून सध्या फक्त ३ हजार व ५ हजार रुपये घ्या. शेतक-याने एकदा जरी ३ हजार रुपये दिले तर त्याचे डिसकनेक्शन करू नका. त्यामुळे मुख्यमंत्री महोदयांची ती योजना जाहीर केली. त्यानुसार एखाद्या शेतक-याची थकबाकी ३० हजारापेक्षा कमी असेल आणि त्याने जर ३ हजार रुपये भरले तर त्याचे कनेक्शन डिसकनेक्ट करायचे नाही. तसेच, ३० हजारापेक्षा जास्त थकबाकी असेल आणि त्याने ५ हजार रुपये भरले तर त्याचे कनेक्शन डिसकनेक्ट करायचे नाही, अशी योजना आहे.

समितीने असे निदर्शनास आणले की, विभागाने समितीच्या शिफारशींवर लेखी स्वरुपात असे उत्तर दिले आहे की, तरतूद करू. मात्र तरतूद न करता डायरेक्ट ठेकेदार नेमले. त्यांनी लोकांकडून बिलाचे पैसे वसूल केलेले नाहीत, असे असतानाही लोकांचे कनेक्शन कट केले जात आहेत. सर्वच आमदारांच्या मतदारसंघात अशीच परिस्थिती आहे. कोल्हापूर जिल्ह्यातही विजेची बिले वेळेवर मिळालेली नाहीत. त्यांनी पहिला हप्ता भरला होता. मात्र पुढचा हप्ता कधी भरावयाचा याबाबत काही सांगितले गेले नाही असे असताना तेथे वीज जोडणी तोडण्याचे काम सरू करण्यात आले आहे. विभागीय प्रतिनिधींनी माहिती दिली की, पुढचा हप्ता ३ महिन्यांनी भरावयाचा होता, याबाबतचे परिपत्रक काढले आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, कृषीपंपाची बिले शासनाने दिली नाही तर शेतकरी बिले कशी काय भरतील, यावर विभागीय प्रतिनिधींनी स्पष्ट केले की, बिल दिले नाही हे प्रत्येक ठिकाणी होणार नाही. जेव्हा वसुली करण्याची मोहीम सुरू झाली तेव्हा बिल मिळाले नाही ही बाब कधीच समोर आली नाही. काही ठिकाणी बिल दिले गेले नसेल हे विभागाने मान्य केले तथापि, ४२ लाख ग्राहकांपैकी कोणत्याही ग्राहकाला बिल मिळाले नाही असे होणार नाही. ४२ लाख वीज ग्राहकांपैकी ८ लाख ग्राहकांनी १ रूपया देखील भरलेला नाही.

समितीने अशी विचारणा केली की, वीज कनेक्शन तोडले तरी ठीक आहे परंतु डी.पी. बंद केल्याची देखील उदाहरणे आहेत. डी.पी. बंद करण्याचा अधिकार विभागास कोणत्या कायद्याखाली देण्यात आलेला आहे. ज्या ग्राहकाचे वीज बील देणे बाकी असेल त्याचे कनेक्शन कट करावे. डी.पी. बंद करून शेतीच्या पूर्ण गटालाच शिक्षा केली जात आहे. त्या गटातील जे ५-६ शेतकरी विजेचे देयक भरतात त्यांची देखील वीज जोडणी बंद केल्यामुळे नुकसान होते. पहिल्या टप्प्यामध्ये पैसे भरल्यानंतर वीज कनेक्शन का तोडण्यात आले आहे. याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी सांगितले की, शेतक-याचा हप्ता ड्यू नसताना वीज तोडली असेल तर संबंधित कर्मचा-यावर निश्चितपणे कारवाई केली जाईल. ४२ लाख ग्राहकांपैकी ३ लाख ग्राहकांचे नोव्हेंबर महिन्यामध्ये बिलाचे पैसे न भरल्यामुळे वीज कनेक्शन तोडण्यात आले होते. त्यानंतर माननीय मुख्यमंत्र्यांनी इन्स्टॉलमेंटची घोषणा केली.

समितीने अशी सूचना केली की, डीपीवरील एका ग्राहकाने वीज देयक भरले असेल तर त्याला वीज पुरवठा करणे हे कायद्यान्वये बंधनकारक आहे. तेव्हा एका ग्राहकाने वीज देयकाचे पैसे भरलेले असतील तर डीपी बंद करण्यात येऊ नये, अशा आशयाचे पत्र विभागाने निर्गमित केले पाहिजे.त्यावर विभागीय प्रतिनिधींनी स्पष्ट केले की, शासनाकडून शेतक-यांसाठी १ रूपये ७० पैसे प्रति युनिट या दराने पैसे मिळतात. शेतक-यांकडून १ रूपये १० पैसे वसूल करणे आवश्यक असते. ६ रूपये २० पैसे प्रति दराने वीज युनिट मिळते. शेतक-यांनी पूर्ण पैसे भरले तरी देखील ३ रूपये १० पैशांचा गॅप राहतो. वीज विकत घेणे, ट्रान्सफॉर्मर आणणे, केबल आणणे, लोकांना पेमेंट करणे इत्यादीवर खर्च करावा लागतो. पैसे नसल्यामुळे डीपी खराब झाल्यानंतर तो बदलून देणे शक्य नसल्यामुळे त्याच्या परिणाम होऊन डी.पी.बंद राहतात.

समितीने अशी विचारणा केली की, किती जणांना बिले वितरित केलेली आहेत. विभागीय प्रतिनिधींनी असे स्पष्ट केले की, बिल देताना रिसिट घेण्याची पद्धत नाही. वीज वितरण कंपनीकडे २.१० कोटी ग्राहक आहेत. ही आशिया खंडातील सर्वात मोठी कंपनी आहे. त्यामुळे सर्व ग्राहकांकडून आता मोबाईल नंबर घेण्यात येत आहेत. शेतक-यांकडून देखील मोबाईल नंबर घेऊन प्रत्येक ग्राहकाच्या मोबाईलवर एसएमएसद्वारे बिल पाठविण्यात येणार आहेत. जेणे करून बिल दिले नाही ही तक्रार दूर होईल. महाराष्ट्रात दरवर्षी निवासी, वाणिज्यिक, औद्योगिक संस्थांकडून ९९.५ टक्के वसुली होते. शेतीची थकबाकी १५ टक्के आहे. वार्षिक ३ हजार कोटी तूट येत आहे. महावितरणची एकूण तूट २० हजार कोटी पर्यंत गेली आहे.

समितीने अशी विचारणा केली की, कृषी पंपाना वीज जोडणी देण्याचा प्रस्ताव वित्त विभागाच्या विचाराधीन आहे, त्यानंतर वित्त विभागाने याप्रकरणी निधी देण्यात येईल वा कसे याबाबत काही सांगितले आहे काय, ते देणार नसतील तर विभाग काय करणार, मीटर कसे बसविणार याची माहिती देण्यात यावी. त्यावर विभागीय प्रतिनिधींनी माहिती दिली की, वित्त विभागाने त्यांच्या प्रस्तावावर जे प्रश्न विचारले आहेत, त्यांचे उत्तर १-२ दिवसांत पाठविले जाईल. त्यानंतर त्यांनी निधी दिला नाही, तर ते माननीय कमिशनकडे पैशांची मागणी करणार आहेत. त्याचा सदर कामासाठी विनियोग केला जाईल. सन २००३ नंतरचे सर्वांना मीटर दिलेले आहेत. सन २००३ च्या आधीचे मीटर देणे प्रलंबित आहेत. कायद्यामध्ये असे दिले आहे की, सन २००३ नंतर नवीन कनेक्शन देताना १०० टक्के मीटरच्या माध्यमातूनच द्यावे लागते. त्यामुळे जे २५ लाख कनेक्शन्स दिलेले आहेत ते विभागास १०० टक्के मीटरच्या माध्यमातून द्यावे लागतात. जे १६ लाख मीटर राहिलेले आहेत ते सर्व जुने आहेत. त्यांना अनमीटर वरुन मीटरला कन्व्हर्ट करायचे आहे, त्यामुळे सन २००३ नंतर कायद्याची अंमलबजावणी केलेली आहे. कनेक्शन देण्यासाठी जे इन्फ्रास्ट्रक्चर लागते, त्यासाठी लागणारा निधी विभागाकडे नसल्यामुळे ते देणे शक्य नाही . मंत्री महोदयांनी विधानसभेत घोषणा केली की, **H.V.D.S. (High Voltage Distribution System)** सिस्टमकरिता विभाग कॅबिनेट समोर जाणार आहे. शासनाला प्रस्ताव पाठविलेला आहे. राज्य शासनाकडून पैसे प्राप्त झाल्यानंतर कनेक्शन देण्याची कार्यवाही सुरु होईल.

समितीने अशी विचारणा केली की, मंत्री महोदयांनी विधानसभेत असे जाहीर केले होते की, प्रस्ताव तयार करताना ६३ च्या ऐवजी १०० चा ट्रान्सफॉर्मर बसविणार. प्रत्येक ग्राहकाला स्वतंत्र ट्रान्सफॉर्मर देण्यात येणार आहे काय याबाबतची माहिती द्यावी. या प्रकरणी विभागाने स्पष्ट केले की, यासंदर्भात प्रस्ताव शासनाच्या आदेशाकरिता पाठविलेला आहे. तो मंत्री मंडळामध्ये मंजूर झाल्यानंतर त्याप्रमाणे कार्यवाही करण्यात येईल.

समितीने अशी विचारणा केली की, कर्नाटक व गुजरातच्या धर्तीवर प्रत्येक ग्राहकाला स्वतंत्र ट्रॉन्सफॉर्मर देण्याच्या निर्णयाची अंमलबजावणी राज्यात सुरू झाली आहे काय, याबाबत विभागीय प्रतिनिधींनी माहिती दिली की, त्याकरिता प्रस्ताव विभागाने मागवून घेतला असून संपूर्ण महाराष्ट्रामध्ये एक किंवा दोन शेतक-यांमागे **H.V.D.S. (High Voltage Distribution System)** हा गुजरात किंवा इतर राज्याच्या धर्तीवर बसविण्याचा प्रस्ताव नियोजन व वित्त विभागाच्या विचाराधीन आहे. सदर प्रस्ताव हा जुन्या जोडणीकरीता नसून नवीन सशुल्क व प्रलंबित जोडणीच्या बाबतीतील आहे.

अभिप्राय व शिफारशी :—

राज्यातील शेतक-यांच्या कृषिपंपाना हॉर्सपॉवर जोडणी व मीटर जोडणीद्वारे वीज पुरवठा करण्यात येतो. तथापि, सन २००३ पूर्वीच्या १६ लाख ग्राहकांच्या कृषी पंपावर मीटर नाहीत. त्यामुळे त्यांची वीज दर आकारणी हॉर्सपॉवरच्या बेसीसवर करण्यात येते. त्यामुळे दुष्काळी भागातील ग्राहकांनी विजेचे कमी युनिट वापरले तरी त्यांनाही जास्त देयके येतात, असे समितीच्या निदर्शनास आले आहे.

कायद्यानुसार ग्राहकांना मीटर बसवून देणे व त्यांच्याकडून वापरल्या जाणा-या विजेची देयके ग्राहकांना घरपोच पोहचविणे आवश्यक आहे. तथापि, राज्यातील अनेक जिल्ह्यामध्ये देयके वितरीत करण्यासाठी व वीज देयकांची वसुली करण्यासाठीची यंत्रणाच कार्यरत नाही. त्यामुळे ग्राहकांना देयके पाठविण्यात येत नाहीत. वापरलेल्या वीजेची देयके ग्राहकांनी किती हप्त्यात भरावीत, त्याबाबत विज मंडळाकडून कोणतेही निर्देश नाहीत. ग्राहकांची वीज देयके भरण्याची तयारी असतानाही त्यांची वीज जोडणी कापली जात आहे तसेच राज्यात काही ठिकाणी वीज देयके भरले नाही तर डी.पी.बंद करण्यात येतो आहे. त्यामुळे एका ग्राहकाने वीज देयक भरले नाही तर त्यांचा परिणाम शेतीच्या संपूर्ण गटावर होत असल्याचे मत समितीने व्यक्त केले.

समितीने सन २०१३ च्या चौथ्या अहवालात " हॉर्सपॉवर ऐवजी मीटरप्रमाणे वीज आकारणी करण्याचा भार शेतक-यांवर टाकू नये तसेच ग्रामीण भागात वीज देयक भरण्याकरिता पायाभूत यंत्रणा उभी करावी." अशी शिफारस केली होती.

समितीने केलेली उपरोक्त शिफारस विचारात घेता, सन २००३ पूर्वीच्या १६ लाख कृषी पंपावर मीटरच्या धर्तीवर वीज आकारणी करण्याचा भार शेतक-यांवर न टाकता व पायाभूत यंत्रणा उभारण्याबाबत आवश्यक त्या निधीची तरतूद शासनाकडून प्राप्त होण्यासाठी ऊर्जा विभागाने वित्त विभागास पाठविलेल्या प्रस्तावावर वित्त विभागाने तातडीने कार्यवाही करुन सदर प्रस्तावास मान्यता देऊन आवश्यक त्या निधीची तरतूद करण्याचा निर्णय लवकरात लवकर घेण्यात यावा, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे. याबाबत शासनाने केलेल्या कार्यवाहीची माहिती तीन महिन्यांच्या आत समितीला कळविण्यात यावी.

परिशिष्ट - एक

परिशिष्ट - एक

अधिसूचना सभागृहासमोर ठेवण्यास तसेच उपविधान समितीस माहिती पाठविण्यास विभागास झालेला विलंब दर्शविणारे विवरणपत्र.

अ.क्र.	अधिसूचना क्रमांक	विभागाचे नाव	अधिसूचनेचा विषय	अधिसूचना राजपत्रात प्रसिध्द केल्याचा दिनांक	विभागाकडून अधिसूचनेच्या ७५ प्रती व स्पष्टीकरणात्मक टिप्पणी प्राप्त झाल्याचा दिनांक	विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहासमोर अधिसूचना ठेवण्यासाठी पाठविण्यास झालेला विलंब वर्षे,महिने,दिवस			समितीसमोर विचारार्थ ठेवण्यासाठी अधिसूचना पाठविण्यास विभागाकडून झालेला विलंब
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)	(६)	(७)			(८)
(१)	(९९)	शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग	महाराष्ट्र खाजगी शाळांतील कर्मचारी (सेवेच्या शर्ती) (दुसरी सुधारणा) नियमावली, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक एमईपी. २०१५/ प्र.क्र. ३२५/टीएनटी-१,दिनांकित १५ मार्च, २०१७.	१५/३/२०१७	६/४/२०१७	वर्षे	महिने	दिवस	७ दिवस
						-	-	७	
(२)	(१००)	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (शुल्क व आकार) विनियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/२०१७ /१७७१, दिनांकित ६ एप्रिल, २०१७.	०६/४/२०१७	९/५/२०१७	वर्षे	महिने	दिवस	१८ दिवस
						-	-	१८	
(३)	(१०१)	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसयिक तांत्रिक पदविका पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक टीईएम.२०१६/प्र.क्र.४७३/ १६(भाग-२)/ तांशि-४ दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.	२४/४/२०१७	१७/५/२०१७	वर्षे	महिने	दिवस	८ दिवस
						-	-	८	
(४)	(१०२)	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसयिक पदवीपूर्व तांत्रिक पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना	२४/४/२०१७	१७/५/२०१७	वर्षे	महिने	दिवस	८ दिवस
						-	-	८	

			क्रमांक टीईएम.२०१६/सीआर ४७३(भाग-३)/टीई-४, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.					
(५)	(१०३)	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसयिक पदव्युत्तर पदवी तांत्रिक पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक टीईएम. २०१६/ प्र.क्र.४७३/१६ (भाग-४)/तांशि-४, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.	२४/४/२०१७	१७/५/२०१७	वर्षे: - महिने: - दिवस: ८	८ दिवस
(६)	(१०४)	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदवीपूर्व दृष्यकला पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक संकीर्ण १११९/ (प्र.क्र.३/१७)/तांशि-६, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.	२४/४/२०१७	१७/५/२०१७	वर्षे: - महिने: - दिवस: ८	८ दिवस
(७)	(१०५)	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था [व्यावसायिक पदवी व पदव्युत्तर शिक्षक प्रशिक्षण अध्ययनक्रमांना (शिक्षणशास्त्र पदवी शारीरीक शिक्षण पदवी, शिक्षणशास्त्र पदव्युत्तर पदवी, शारिरीक शिक्षण पदव्युत्तर पदवी) द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन] नियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक बीएड-४६१६/प्र.क्र.१ (भाग-२)/मशि-२, दिनांकित ५ मे, २०१७.	५/५/२०१७	१६/६/२०१७	वर्षे: - महिने: - दिवस: २७	२७ दिवस
(८)	(१०६)	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्णवेळ व्यावसायिक विधी पदवीपूर्व पाठ्यक्रमांच्या द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन) नियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक सीईटी-२०१५/प्र.क्र.२४३ (भाग-२)/ मशि-२, दिनांकित ५ मे, २०१७.	५/५/२०१७	१६/६/२०१७	वर्षे: - महिने: - दिवस: २७	२७ दिवस

(९)	(१०७)	उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ च्या कलम २ (द) व कलम ३ (१) (२) अन्वये उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग क्रमांक बीएड ४६१५/ प्र. क्र. २१०/मशि-२,दिनांक २१ जानेवारी, २०१६ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक सीईटी, २०१६/प्र.क्र.१२८/मशि-२, दिनांकित ५ मे, २०१७.	५-५-२०१७	१६-६-२०१७	वर्षे - महिने - दिवस २७	२७ दिवस
(१०)	(१०८)	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (पारेषण परवाना अटी) (दुसरी सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसुचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/पारेषण परवाना अटी-२०१७-०१९०१, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.	२४-४-२०१७	१६-६-२०१७	वर्षे - महिने १ दिवस ८	३८ दिवस
(११)	(१०९)	(ऊर्जा) विभाग उद्योग,	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (वीज व्यापार परवाना अटी) (दुसरी सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसुचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/वीज व्यापार परवाना अटी-२०१७-०१९००, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.	२४-४-२०१७	१६-६-२०१७	वर्षे - महिने १ दिवस ८	३८ दिवस
(१२)	(११०)	ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र मुल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ कलम ९ च्या उप कलम (१) अन्वये उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "ग" "घ" आणि "ड" मध्ये, केलेली सुधारणा प्रसिध्द केलेली अधिसूचना क्रमांक मूवक. १५१६-प्र.क्र. १२३-कराधान-१, दिनांकित १६ सप्टेंबर, २०१६.	१६-९-२०१६	१९-६-२०१७	वर्षे - महिने ८ दिवस १९	२६१ दिवस
(१३)	(१११)	ऊर्जा व कामगार ऊर्जा विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (निदार युटीलिटीज पनवेल एलएलपीच्या पनवेल, जिल्हा रायगड, महाराष्ट्र येथील बहुविध सेवांविषयक विशेष आर्थिक क्षेत्राला	२६-५-२०१७	६-७-२०१७	वर्षे - महिने - दिवस २६	२६ दिवस

			असलेल्या वीज वितरण परवान्याच्या विशिष्ट अटी) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/तांत्रिक/परवाना अटी/एनयुपी/२०१७/०२०६३, दिनांकित ३० मे, २०१७.				
(१४)	(११२)	वित्त विभाग	महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मवसेक, १०१७/प्र.क्र.९०/कराधान-१, दिनांकित २२ जून, २०१७.	२२-६-२०१७	१९-७-२०१७	वर्षे: - महिने: - दिवस: १२	१२ दिवस
(१५)	(११३)	शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग	महाराष्ट्र खाजगी शाळांतील कर्मचारी (सेवेच्या शर्ती) (सुधारणा) नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक सीईटी-२०१५/(प्र.क्र. १४९)/टीएनटी-१, दिनांकित २२ जून, २०१७.	२२-६-२०१७	१०-८-२०१७	वर्षे: - महिने: १ दिवस: २	३२ दिवस
(१६)	(११४)	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (छपरावरील सौर फोटो व्होल्टॅक यंत्रणांकरिता नक्त मापन) (पहिली सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/२०१७/३९७२, दिनांकित २१ जुलै, २०१७.	२१-७-२०१७	१६-११-२०१७	वर्षे: - महिने: ३ दिवस: १२	१०३ दिवस
(१७)	(११५)	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "घ" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१६/प्र.क्र.७७/कराधान-१, दिनांकित ३१ मे, २०१६.	३१-५-२०१६	२९-११-२०१७	वर्षे: १ महिने: ५ दिवस: १४	५३२ दिवस
(१८)	(११६)	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "क" "ग" आणि "घ"मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१७/प्र.क्र.२८/कराधान-१, दिनांकित २९ मार्च, २०१७.	२९-३-२०१७	२९-११-२०१७	वर्षे: - महिने: ७ दिवस: १६	२३० दिवस

(१९)	(११७)	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "ख" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक१५१७/प्र.क्र१०५ कराधान-१, दिनांकित ३० जून, २०१७	३०-६-२०१७	२९-११-२०१७	वर्षे: - महिने: ४ दिवस: १४	१३७ दिवस
(२०)	(११८)	गृह निर्माण विभाग	महाराष्ट भाडे नियंत्रण नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक याचिका-२०१५-प्र.क्र. १७-भाग–२-गृनिधो-१, दिनांकित १८ नोंव्हेबर, २०१७.	१८-११-२०१७	१८-१२-२०१७	वर्षे: - महिने: दिवस: १५	१५ दिवस
(२१)	(११९)	उद्योग, उर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (वितरण परवानाधारकांच्या कृतीची मानके, विद्युत पुरवठा सुरू करावयाचा कालावधी आणि भरपाईचे निश्चितीकरण) (पहिली सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ-लिगल-२०१७-४२१९, दिनांकित १९ सप्टेंबर, २०१७.	१९-९-२०१७	३०-१२-२०१७	वर्षे: - महिने: २ दिवस: २४	८४ दिवस
(२२)	(१२०)	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "घ" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१७/प्र.क्र. ४४-कराधान-१, दिनांकित २१ एप्रिल, २०१७	२१-४-२०१७	२३-१-२०१८	वर्षे: - महिने: ८ दिवस: १८	२३२ दिवस
(२३)	(१२१)	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "घ" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१७/प्र.क्र. ६९, कराधान-१, दिनांकित १६ मे,२०१७.	१६-५-२०१७	२०-२-२०१८	वर्षे: - महिने: २ दिवस: ९	६८ दिवस
(२४)	(१२२)	उद्योग, उर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (बहु-वर्षीय वीज दर) (पहिली सुधारणा, विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ-विधी-२०१७-४७९२, दिनांकित २९ नोव्हेबर, २०१७.	२९-११-२०१७	२१-२-२०१८	वर्षे: - महिने: २ दिवस: ७	६९ दिवस

(२५)	(१२३)	महसूल व वन (महसूल) विभाग	महाराष्ट्र जमीन महसूल (जप्त केलेली आणि जिल्हाधिकारी यांच्या व्यवस्थेखाली आणलेली स्थावर मालमत्ता परत करणे) नियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक जमीन-२०१७/प्र.क्र.६३/ज-१, दिनांकित १ जानेवारी, २०१८.	१/१/२०१८	२५/२/२०१८	वर्षे - महिने १ दिवस ५			३६ दिवस
(२६)	(१२४)	महसूल व वन (मदत व पुनर्वसन) विभाग	आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ च्या कलम २५ च्या पोट-कलम (१) (२) आणि (४) व्दारे आणि महाराष्ट्र जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन (मुंबई शहर आणि मुंबई उपनगर या जिल्ह्यासाठी जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाची रचना) नियम, २०१८ च्या नियम ३ अन्वये प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक आव्यप्र.२०१७/प्र.क्र.३४४(अ)/आव्यप्र-१, दिनांकित १२ जानेवारी, २०१८.	१२/१/२०१८	२२/२/२०१८	वर्षे - महिने - दिवस २६			२६ दिवस
(२७)	(१२५)	नगरविकास विभाग	महाराष्ट्र नगररचना (प्रशमित संरचना) नियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक टिपीएस-१८१४/प्र.क्र.८२/१४/नियम/ न.वि.-१३, दिनांकित ७ ऑक्टोबर, २०१७.	७/१०/२०१७	२२/२/२०१८	वर्षे - महिने ४ दिवस -			१२२ दिवस
(२८)	(१२६)	महसूल व वन (महसूल) विभाग	महाराष्ट्र जमीन महसूल (गौण खनिजांचे उत्खनन व ती काढणे) (सुधारणा) नियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक गौखनि-१०/०२१५/प्र.क्र.९२/ख., दिनांकित १२ जानेवारी, २०१८.	१२/१/२०१८	१४/३/२०१८	वर्षे - महिने १ दिवस १६			४६ दिवस
(२९)	(१२७)	महसूल व वन (महसूल) विभाग	महाराष्ट्र गौण खनिज उत्खनन (विकास व विनियमन) (सुधारणा) नियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक गौखनि-१०/०३१६/प्र.क्र.४७२/ख., दिनांकित १२ जानेवारी, २०१८.	१२/१/२०१८	१४/३/२०१८	वर्षे - महिने १ दिवस १६			४६ दिवस

(३०)	(१२८)	महिला व बाल विकास विभाग	महाराष्ट्र राज्य बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) नियम, २०१८ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक पीआयएल २०१६/ प्र.क्र.१३१/का.०३, दिनांकित १३ मार्च, २०१८	१३/३/२०१८	२२/३/२०१८	वर्ष	महिने	दिवस	विलंब नाही
						-	-	-	
(३१)	(१२९)	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (कामगार) विभाग	महाराष्ट्र दुकाने व आस्थापना (नोकरीचे व सेवाशर्तीचे विनियमन) नियम, २०१८ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक एएएसए-११/२०१७/प्र.क्र.२९८/कामगार-१०, दिनांकित २३ मार्च, २०१६.	२३/३/२०१८	१७/४/२०१८	वर्ष	महिने	दिवस	१० दिवस
						-	-	१०	
(३२)	(१३०)	गृह विभाग	महाराष्ट्र ठेवीदारांच्या (वित्तीय संस्थांमधील) हितसंबंधाचे संरक्षण (सुधारणा) नियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक ईओएफ १११६/प्र.क्र.४७३/पोल-१३, दिनांकित ११ मे, २०१७	११/५/२०१७	२८/५/२०१८	वर्ष	महिने	दिवस	३६७ दिवस
						१	-	२	
(३३)	(१३१)	उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (मे.न्युफाऊन्ड प्रॉपर्टीज ॲण्ड लिजिंग प्रा.लि.च्या एमआयडीसी ट्रान्स - ठाणे क्रीक इण्डस्ट्रीयल एरिया, जिल्हा ठाणे येथील माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञानावर आधारित सेवा विषयक विशेष आर्थिक क्षेत्रासाठी लागू असलेल्या वीज वितरण परवान्याच्या विशिष्ट अटी) विनियम, २०१८ रोजीची प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/तांत्रिक/परवाना अटी/एनपीएल/ २०१८/०४४३, दिनांकित ७ एप्रिल, २०१८	७/४/२०१८	३१/५/२०१८	वर्ष	महिने	दिवस	३९ दिवस
						-	१	८	
(३४)	(१३२)	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) व्दारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "ख" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक मुदक-१४१७/प्र.क्र.९९/कराधान-१, दिनांकित १० ऑक्टोबर, २०१७.	१०/१०/२०१७	६/६/२०१८	वर्ष	महिने	दिवस	२२४ दिवस
						-	७	१२	

(३५)	(१३३)	वित्त विभाग	महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक-.१५१७/प्र.क्र. ५६-कराधान-१, दिनांकित २० जुलै, २०१७.	२०/७/२०१७	८/६/२०१८	वर्ष: - महिने: १० दिवस: ०४	३०७ दिवस
(३६)	(१३४)	महसूल व वन (मदत व पुनर्वसन) विभाग	महाराष्ट्र जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन (मुंबई शहर आणि मुंबई उपनगर या जिल्ह्यासाठी जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाची रचना) नियम, २०१८ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक आव्यप्र-२०१७/प्र.क्र. ३४४/ आव्यप्र-१, दिनांकित १९ एप्रिल, २०१८.	१९/४/२०१८	१५/६/२०१८	वर्ष: - महिने: १ दिवस: १०	४२ दिवस
(३७)	(१३५)	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	महाराष्ट्र पायाभूत सुविधा विकास सक्षम प्राधिकरण नियम, २०१८ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक संकीर्ण २०१७/ प्र.क्र. १६० (भाग-३)/स.म. २, दिनांकित ७ मे, २०१८.	७/५/२०१८	२६/६/२०१८	वर्ष: - महिने: १ दिवस: ५	३५ दिवस
(३८)	(१३६)	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग (जातीचे प्रमाणपत्र देण्याचे व त्याच्या पडताळणीचे विनियमन) नियम, २०१२ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक सीबीसी-१०/२०१७/प्र.क्र. ५०/ मावक, दिनांकित २४ नोव्हेंबर, २०१७.	२४/११/२०१७	२९/६/२०१८	वर्ष: - महिने: ६ दिवस: २१	२०२ दिवस

परिशिष्ट - दोन

परिशिष्ट - दोन

उपविधान समितीने विचारात घेतलेले प्रारूप नियम दर्शविणारे विवरणपत्र

उद्योग, ऊर्जा व कामगार (कामगार) विभाग

अधिसूचना क्रमांक डी-१	लोकनेते गोपीनाथ मुंडे महाराष्ट्र ऊस तोडणी आणि माल वाहतूक असंरक्षित व इतर श्रमजीवी कामगार (नोकरीचे नियमन व कल्याण) योजना, २०१७ प्रसिद्ध करणारी प्रारूप अधिसूचना क्रमांक यूडब्ल्यूए-२०१४/ प्र.क्र.१०/शिकाना/कामगार-५, दिनांकित २१ जुलै, २०१७.

उपरोक्त अधिसूचनेसंदर्भात दिनांक १९ जून, २०१८ रोजीच्या बैठकीत विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतला होता तथापि, विभागाकडून सदर अधिसूचना रद्द केल्याचे पत्राद्वारे कळविण्यात आले व त्यासंदर्भातील माहिती विभागीय अधिका-यांनी समितीला दिली.

परिशिष्ट - तीन

परिशिष्ट - तीन

उपविधान समितीने विचारात घेतलेले अंतिम नियम दर्शविणारे विवरणपत्र

वित्त विभाग

१.	अधिसूचना क्रमांक ८८ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (सहावी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र.१५३/कराधान-१, दिनांकित १२ नोव्हेंबर, २०१६.
२.	अधिसूचना क्रमांक ८९ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (पाचवी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१५/प्र.क्र.८६/कराधान-१, दिनांकित ६ ऑगस्ट, २०१६.
३.	अधिसूचना क्रमांक ९० -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (चौथी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१५/प्र.क्र.८५/कराधान-१, दिनांकित ६ ऑगस्ट, २०१६.
४.	अधिसूचना क्रमांक ९१ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र.६४/कराधान-१, दिनांकित २९ एप्रिल, २०१६.
५.	अधिसूचना क्रमांक ९२ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र.५३/कराधान-१, दिनांकित १ एप्रिल, २०१६.
६.	अधिसूचना क्रमांक ९३ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र.५२/कराधान-१, दिनांकित २२ एप्रिल, २०१६.
७.	अधिसूचना क्रमांक ११० -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप कलम (१) अन्वये उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "ग" "घ" आणि "ड" मध्ये, केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र. १२३/ कराधान-१, दिनांकित १६ सप्टेंबर, २०१६.

उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग

८. अधिसूचना क्रमांक ९५ - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (नुतनशील ऊर्जेच्या दर निश्चितीकरणाच्या अटी व शर्ती) (पहिली सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/ २०१७/०१२८९, दिनांकित ४ जानेवारी, २०१७.

९. अधिसूचना क्रमांक ९६ - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग [मे. गिगाप्लेक्स इस्टेट प्रा.लि.च्या ऐरोली नॉलेज पार्क, टीटीसी इंडस्ट्रीयल एरिया, ऐरोली, जिल्हा ठाणे, येथील माहिती तंत्रज्ञान/माहिती तंत्रज्ञानावर आधारित सेवाविषयक विशेष आर्थिक क्षेत्राला (आयटी/आयटीइएस एसईझेड)लागू असलेल्या वीज वितरण परवान्याच्या विशिष्ट अटी] (पहिली सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/तांत्रिक/परवाना अटी/ जीईपीएल/ २०१७/१४२५, दिनांकित ३ फेब्रुवारी, २०१७.

१०. अधिसूचना क्रमांक १०० - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (शुल्क व आकार) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/ २०१७ /१७७१, दिनांकित ६ एप्रिल, २०१७.

११. अधिसूचना क्रमांक १०८ - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (पारेषण परवाना अटी) (दुसरी सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/ लिगल/ पारेषण परवाना अटी/२०१७/०१९०१, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.

१२. अधिसूचना क्रमांक १०९ - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (वीज व्यापार परवाना अटी) (दुसरी सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मविनिआ/ लिगल/ वीज व्यापार परवाना अटी/२०१७/ ०१९००, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.

गृहनिर्माण विभाग

१३. अधिसूचना क्रमांक ९७ - महाराष्ट्र झोपडपट्टी (सुधारणा, निर्मूलन आणि पुनर्विकास) (तक्रार निवारण समित्या) नियम, २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक झोपसु. १००८/प्र.क्र.१४३(१)/झोपसु-१, दिनांकित २३ फेब्रुवारी, २०१७.

सामान्य प्रशासन विभाग

१४. अधिसूचना क्रमांक ९८ - माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या कलम २४ च्या पोट-कलम (४) द्वारे महाराष्ट्र शासन अधिसूचना,सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक सीआरटीआय-२००५/प्र.क्र.२६५/०५/५, दिनांक ११ ऑक्टोबर, २००५ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक आरटीआय. २०१६/ प्र.क्र.६८/सहा., दिनांकित ७ सप्टेंबर, २०१६.

वित्त विभाग

१५. अधिसूचना क्रमांक ११२ - महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर नियम २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मवसेक.१०१७/प्र.क्र.-९०/कराधान-१, दिनांकित २२ जून, २०१७.

१६. अधिसूचना क्रमांक ११५ - महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "घ" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१६/प्र.क्र.७७/कराधान-१, दिनांकित ३१ मे, २०१६.

१७. अधिसूचना क्रमांक ११६ - महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "क" "ग" आणि "घ" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१७/प्र.क्र.२८/ कराधान-१, दिनांकित २९ मार्च, २०१७.

१८. अधिसूचना क्रमांक ११७ - महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप-कलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "ख" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक १५१७/ प्र.क्र.१०५/कराधान-१, दिनांकित ३० जून, २०१७.

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

१९. अधिसूचना क्रमांक १०१ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसयिक तांत्रिक पदविका पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक टीईएम.२०१६/ प्र.क्र.४७३/१६(भाग-२)/ तांशि-४, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.

२०. अधिसूचना क्रमांक १०२ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदवीपूर्व तांत्रिक पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन) नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक टीईएम.-२०१६/सीआर ४७३(भाग-३)/टीई-४, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.

२१. अधिसूचना क्रमांक १०३ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदव्युत्तर पदवी तांत्रिक पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन) नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक टीईएम.-२०१६/प्र.क्र.४७३/१६ (भाग-४)/तांशि-४, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.

२२. अधिसूचना क्रमांक १०४ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदवीपूर्व दृष्यकला पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन) नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक संकीर्ण ११११/(प्र.क्र.३/१७)/तांशि-६, दिनांकित २४ एप्रिल, २०१७.

२३. अधिसूचना क्रमांक १०५ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था [व्यावसायिक पदवी व पदव्युत्तर शिक्षक प्रशिक्षण अध्ययनक्रमांना (शिक्षणशास्त्र पदवी, शारीरिक शिक्षण पदवी, शिक्षणशास्त्र पदव्युत्तर पदवी, शारीरिक शिक्षण पदव्युत्तर पदवी) द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन] नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक बीएड-४६१६/ प्र.क्र.१ (भाग-२)/मशि-२, दिनांकित ५ मे, २०१७.

२४. अधिसूचना क्रमांक १०६ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्णवेळ व्यावसायिक विधी पदवीपूर्व पाठ्यक्रमांच्या द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन) नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक सीईटी-२०१५/प्र.क्र.२४३ (भाग-२)/मशि-२, दिनांकित ५ मे, २०१७.

२५. अधिसूचना क्रमांक १०७ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ च्या कलम २ (द) व कलम ३ (१) (२) अन्वये उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग क्रमांक बीएड ४६१५/प्र. क्र. २१०/मशि-२, दिनांक २१ जानेवारी, २०१६ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक सीईटी.-२०१६/प्र.क्र.१२८/मशि-२, दिनांकित ५ मे, २०१७.

परिशिष्ट - चार

परिशिष्ट-चार

कार्यावलीचे परिशिष्ट

वित्त विभाग

१.	अधिसूचना क्रमांक ८८ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (सहावी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र.१५३/कराधान-१, दिनांकित १२ नोव्हेंबर, २०१६.
२.	अधिसूचना क्रमांक ८९ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (पाचवी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक. १५१५/प्र.क्र.८६/कराधान-१, दिनांकित ६ ऑगस्ट, २०१६.
३.	अधिसूचना क्रमांक ९० -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (चौथी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक. १५१५/प्र.क्र.८५/कराधान-१, दिनांकित ६ ऑगस्ट, २०१६.
४.	अधिसूचना क्रमांक ९१ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (तिसरी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र.६४/कराधान-१, दिनांकित २९ एप्रिल, २०१६.
५.	अधिसूचना क्रमांक ९२ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र.५३/कराधान-१, दिनांकित १ एप्रिल, २०१६.
६.	अधिसूचना क्रमांक ९३ -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर (दुसरी सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र.५२/कराधान-१, दिनांकित २२ एप्रिल, २०१६.
७.	अधिसूचना क्रमांक ११० -	महाराष्ट्र मूल्यवर्धित कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उप कलम (१) अन्वये उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "ग" "घ" आणि "ड" मध्ये, केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक मूवक.१५१६/प्र.क्र. १२३/ कराधान-१, दिनांकित १६ सप्टेंबर, २०१६.

समितीने उक्त अधिसूचनांवर दिनांक १२ जुलै २०१७ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग

८. अधिसुचना क्रमांक ९५ - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (नूतनशील ऊर्जेच्या दर निश्चितीकरणाच्या अटी व शर्ती) (पहिली सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/ २०१७/०१२८९, दिनांकित ४ जानेवारी २०१७.

९. अधिसुचना क्रमांक ९६ - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग [मे.गिगाप्लेक्स इस्टेट प्रा.लि.च्या ऐरोली नॉलेज पार्क, टीटीसी इंडस्ट्रीयल एरिया, ऐरोली, जिल्हा ठाणे, येथील माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञानावर आधारित सेवाविषयक विशेष आर्थिक क्षेत्राला (आयटी / आयटीइएस एसईझेड) लागू असलेल्या वीज वितरण परवान्याच्या विशिष्ट अटी](पहिली सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक मविनिआ/तांत्रिक/परवाना अटी/ जीईपीएल/ २०१७/१४२५, दिनांकित ३ फेब्रुवारी २०१७.

१०. अधिसुचना क्रमांक १०० - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (शुल्क व आकार) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक मविनिआ/लिगल/ २०१७ /१७७१, दिनांकित ६ एप्रिल २०१७.

११. अधिसुचना क्रमांक १०८ - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (पारेषण परवाना अटी) (दुसरी सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक मविनिआ/ लिगल/ पारेषण परवाना अटी/२०१७/०१९०१, दिनांकित २४ एप्रिल २०१७.

१२. अधिसुचना क्रमांक १०९ - महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (वीज व्यापार परवाना अटी) (दुसरी सुधारणा) विनियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक मविनिआ/ लिगल/ वीज व्यापार परवाना अटी/२०१७/ ०१९००, दिनांकित २४ एप्रिल २०१७.

समितीने उक्त अधिसुचनांवर दिनांक १२ जुलै २०१७ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

गृहनिर्माण विभाग

१३. अधिसुचना क्रमांक ९७ - महाराष्ट्र झोपडपट्टी (सुधारणा, निर्मूलन आणि पुनर्विकास) (तक्रार निवारण समित्या) नियम २०१५ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक झोपसु. १००८/ प्र.क्र.१४३(१) / झोपसु-१, दिनांकित २३ फेब्रुवारी २०१७.

समितीने उक्त अधिसुचनेवर दिनांक १४ नोव्हेंबर २०१७ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

सामान्य प्रशासन विभाग

१४. अधिसुचना क्रमांक ९८ - माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या कलम २४ च्या पोट-कलम (४) द्वारे महाराष्ट्र शासन अधिसुचना, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक सीआरटीआय-२००५/प्र.क्र.२६५/०५/५, दिनांक ११ ऑक्टोबर २००५ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक आरटीआय. २०१६/ प्र.क्र.६८/सहा., दिनांकित ७ सप्टेंबर २०१६.

समितीने उक्त अधिसुचनेवर दिनांक १४ नोव्हेंबर २०१७ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

१५. अधिसुचना क्रमांक ११६ - महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उपकलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "क", "ग" आणि "घ" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक मूवक १५१७/प्र.क्र.२८/ कराधान-१, दिनांकित २९ मार्च २०१७.

१६. अधिसुचना क्रमांक ११७ - महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उपकलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "ख" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक मूवक १५१७/ प्र.क्र.१०५/कराधान-१, दिनांकित ३० जून २०१७.

समितीने उक्त अधिसुचनांवर दिनांक ३१ जानेवारी २०१८ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

वित्त विभाग

१७. अधिसुचना क्रमांक ११२ - महाराष्ट्र वस्तू व सेवा कर नियम २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक मवसेक.१०१७/प्र.क्र.९०/कराधान-१, दिनांकित २२ जून २०१७.

समितीने उक्त अधिसुचनेवर दिनांक १४ फेब्रुवारी २०१८ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व त्यावर खालील शिफारस सुचविली आहे.

सदर अधिसुचनेसंदर्भात समितीपुढे आलेली माहिती लक्षात घेता त्यास व्यापक प्रमाणात प्रसिद्धी देण्यात आली नव्हती. ही बाब लक्षात घेता येथून पुढे ज्यावेळी राज्यातील जनतेशी निगडीत असलेल्या एखाद्या बाबी संदर्भात संबंधित अधिनियमान्वये जेव्हा त्याखालील नियम करण्यात येतात त्यावेळी सदर नियमाचे प्रारूप जास्तीत जास्त लोकांपर्यंत तसेच लोकप्रतिनिधी पर्यंत पोहचवून त्याबाबत जनजागृती करून त्याबाबतच्या हरकती व सूचना मागविण्यात याव्यात. अशा हरकती व सूचना शासनाकडे सर्वसामान्य जनतेकडून तसेच लोकप्रतिनिधी यांच्याकडून येण्यासाठी शासनस्तरावरून त्यास योग्य ती प्रसिद्धी देण्यात यावी. जेणेकरून ज्या ज्या घटकावर त्याचा परिणाम होणार आहे त्यांना सुद्धा अशा सुधारणा देता येईल व सदर प्रक्रियेत सहभागी होता येईल. अशी समितीची शिफारस आहे.

१८. अधिसुचना क्रमांक ११५ - महाराष्ट्र मुल्यवर्धीत कर अधिनियम, २००२ च्या कलम ९ च्या उपकलम (१) द्वारे उक्त अधिनियमास जोडलेल्या अनुसूची "घ" मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक मूवक १५१६/प्र.क्र.७७/कराधान-१, दिनांकित ३१ मे २०१६.

समितीने उक्त अधिसुचनेवर दिनांक १४ फेब्रुवारी २०१८ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व त्यावर खालील शिफारस सुचविली आहे.

राज्यातील सर्व भागात तसेच देशातील सर्व राज्यात पेट्रोल व डिझेलच्या दरात एकसमानता येण्याच्या दृष्टीने पेट्रोल व डिझेलचा समावेश वस्तू व सेवा करामध्ये करण्याबाबत जी.एस.टी कौन्सिलला शिफारस करून पेट्रोल व डिझेलच्या दरात आंतरराष्ट्रीय स्तरावर होणा-या चढउतारामुळे महसुली उत्पन्नावर होणा-या परिणामाचे सखोल व तौलनिक, आर्थिक व सांख्यकिय परिक्षण करून देशपातळीवर राज्याच्या महसूलावर परिणाम न करता कशा पद्धतीने एक समान ठेवता येईल व संविधानाला अपेक्षित असलेल्या समान अधिकारांचे प्रत्यंतर देशभरातील जनतेला कशाप्रकारे देता येईल, यादृष्टीने राज्यामार्फत विशेष प्रयत्न करण्यात यावे, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

तसेच राज्यात दुष्काळी परिस्थितीमुळे दुष्काळ निवारण्यासाठी आकारण्यात आलेला कर अद्यापही सुरू ठेवण्यात आला आहे. एखाद्या विशिष्ट नैसर्गिक आपत्तीसाठी राज्यातील जनतेकडून कर वसूल करणे याचे समर्थन होऊ शकते तथापि, अशा परिस्थितीचे निवारण झाल्यानंतरही तो कर तसाच चालू ठेवणे म्हणजे जनतेची एक प्रकारे फसवणूक केल्यासारखे आहे. असे करून शासनाने एक प्रकारे त्यांना प्राप्त झालेल्या अधिकाराचा अमर्याद वापर केल्याचे दिसून येते, ही बाब गंभीर असून अधिनियमान्वये एखादे अधिकार शासनाला देताना त्याचा पुनर्विचार करण्याची गरज आहे. त्यामुळे इथून पुढे एखाद्या अधिनियमान्वये शासनास किंवा कोणत्याही शासकीय प्राधिकरणास अधिकार देताना ते मर्यादित स्वरूपात किंवा अधिनियमातच त्या सर्व नियमांचा अंतर्भाव करून देण्यात यावे. जेणे करून शासन व संबंधित प्राधिकरण त्याचा अमर्याद वापर करणार नाही, अशी शिफारस समिती शासनास करीत आहे.

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

१९. अधिसुचना क्रमांक १०१ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक तांत्रिक पदविका पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक टीईएम.२०१६/प्र.क्र.४७३/१६(भाग-२)/ तांशि-४, दिनांकित २४ एप्रिल २०१७.

२०. अधिसुचना क्रमांक १०२ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदवीपूर्व तांत्रिक पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक टीईएम.२०१६/सीआर ४७३(भाग-३)/टीई-४, दिनांकित २४ एप्रिल २०१७.

२१. अधिसुचना क्रमांक १०३ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदव्युत्तर पदवी तांत्रिक पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक टीईएम. २०१६/ प्र.क्र.४७३/१६ (भाग-४)/तांशि-४, दिनांकित २४ एप्रिल २०१७.

२२. अधिसुचना क्रमांक १०४ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदवीपूर्व दृष्यकला पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक संकीर्ण ११११/(प्र.क्र.३/१७)/तांशि-६, दिनांकित २४ एप्रिल २०१७.

२३. अधिसुचना क्रमांक १०५ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था [व्यावसायिक पदवी व पदव्युत्तर शिक्षक प्रशिक्षण अध्ययनक्रमांना

(शिक्षणशास्त्र पदवी, शारीरिक शिक्षण पदवी, शिक्षणशास्त्र पदव्युत्तर पदवी, शारीरिक शिक्षण पदव्युत्तर पदवी, द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन] नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक बीएड-४६१६/ प्र.क्र.१ (भाग-२)/मशि-२, दिनांकित ५ मे, २०१७.

२४. अधिसुचना क्रमांक १०६ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्णवेळ व्यावसायिक विधी पदवीपूर्व पाठ्यक्रमांच्या द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन) नियम, २०१७ प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक सीईटी-२०१५/प्र.क्र.२४३ (भाग-२)/ मशि-२, दिनांकित ५ मे, २०१७.

२५. अधिसुचना क्रमांक १०७ - महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ च्या कलम २ (द) व कलम ३ (१) (२) अन्वये उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग क्रमांक बीएड ४६१५/ प्र. क्र. २१०/मशि-२, दिनांक २१ जानेवारी, २०१६ मध्ये केलेली सुधारणा प्रसिद्ध करणारी अधिसुचना क्रमांक सीईटी. २०१६/प्र.क्र.१२८/मशि-२, दिनांकित ५ मे, २०१७.

समितीने उक्त अधिसुचनांवर महाबळेश्वर, जि. सातारा येथील दिनांक २१ मे, २०१८ रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

परिशिष्ट - पाच

समितीच्या बैठकींचे कार्यवृत्त

परिशिष्ट - पाच

बैठकींचे कार्यवृत्त

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १२ जुलै, २०१७ रोजी सकाळी ११.०० वाजता कक्ष क्रमांक २००१, (विसावा मजला) विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती :-

(१) श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

(३) श्री. अतुल भातखळकर, वि.स.स.

(४) श्रीमती देवयानी फरांदे, वि.स.स.

(५) श्री. सुरेश भोळे, वि.स.स.

(६) श्री. अमर काळे, वि.स.स.

(७) श्री. आनंद ठाकूर, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

१. श्रीमती पूनम ढगे, अवर सचिव

२. श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी

विभागीय प्रतिनिधी :-

उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग

१. श्री. अरविंद सिंह, प्रधान सचिव, उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग

२. श्री. अश्वनी कु. सिंन्हा, सचिव, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग

३. डॉ. राजेंद्र आंबेकर, कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग

४. श्री. प्रफुल्ल श्री. व-हाडे, संचालक, विद्युत आभियांत्रिकी, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग

५. श्री. आर. डी. चव्हाण, संचालक, महापारेषण

६. श्री. प्रशांत पु. बडगेरी, उप सचिव, उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग

७. श्री. वि. म. राजुरकर, अवर सचिव, उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभाग,

८. श्री. सिद्धार्थ बाबुराव रोकडे, उप संचालक (तांत्रिक) एम.इ.आर.सी.

९. श्री. हर्षल प्रभाकर पाटील, नियामक अधिकारी, एम.इ.आर.सी.

१०. श्री. पोपट खंदारे, उप संचालक, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग

११. श्री. प्रशांत भांगरे, उप संचालक, (प्रशासन व वित्त)

१२. श्री. बाळू लहु उगले, उप संचालक (तांत्रिक) महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग

१३. श्री. अरूण वाळुंज, अवर सचिव, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग

१४. श्री. राकेश गुहागरकर, उप संचालक, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग

वित्त विभाग, (विभागीय प्रतिनिधींशी चर्चा करण्यात आली)

१. श्री. रा. द. भगत, उप सचिव, कराधान-१, वित्त विभाग

२. श्री. डॉ. वि. शे. नागरगोजे, अवर सचिव, कराधान-१, वित्त विभाग

उक्त बैठकीत समितीने उद्योग ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभागाच्या अधिसूचना क्रमांक ९५, ९६, १००, १०८, १०९ या अधिसूचनांवर विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्यात आली. तसेच समितीने वित्त विभाग (अधिसूचना क्र.८८, ८९, ९०, ९१, ९२, ९३, ११०) या अधिसूचनांवर समितीने विचारविनिमय केला व त्यावर कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत व कामगार विभागाची अधिसूचना क्र.७९ संदर्भात विभागाचे प्रधान सचिव बैठकीस अनुपस्थित असल्यामुळे साक्ष पुढे ढकलण्यात आली. त्याचप्रमाणे सन २०१५ च्या तेराव्या महाराष्ट्र विधानसभेच्या पहिल्या अहवालातील सामान्य प्रशासन विभागाच्या अधिसूचना क्रमांक डी-२३ व अं.१०१ संदर्भात समितीने केलेल्या शिफारशीवरील प्राप्त झालेली माहिती समितीपुढे विचारार्थ ठेवण्यात आली. परंतु माहिती अपूर्ण असल्याने अधिक माहिती मागविण्याचा निर्णय घेतला. तसेच सन २०१७ च्या तेराव्या महाराष्ट्र विधानसभेच्या चौथ्या अहवालातील उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाच्या अधिसूचना क्रमांक ७१ व ७२ संदर्भात समितीने केलेल्या शिफारशीवरील प्राप्त झालेली माहिती समितीपुढे विचारार्थ ठेवण्यात आली असता त्यावर समितीने काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उपविधान समितीची प्रारंभिक बैठक बुधवार, दिनांक १ नोव्हेंबर २०१७ रोजी सकाळी ११.०० वाजता, कक्ष क्रमांक २००२, (विसावा मजला) विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :–

उपस्थिती :

(१) श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) ॲङ रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

(३) ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.

(४) श्री. संजिवरेड्डी बोदकुरवार, वि.स.स.

(५) श्री. लक्ष्मण पवार, वि.स.स.

(६) श्री. विकास कुंभारे, वि.स.स.

(७) श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री. प्रकाशचंद्र खोंदले, अवर सचिव

(२) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी

विभागीय अधिकारी (अनौपचारीक चर्चा)

(१) श्री. अ. लाकसवार, कामगार आयुक्त

(२) श्री. अभय गते, सह कामगार आयुक्त

(३) श्री. संजय काळभोर, कक्ष अधिकारी, उद्योग, ऊर्जा व कामगार (कामगार) विभाग

(४) श्रीमती चारूशिला चौधरी, उप सचिव, शालेय शिक्षण विभाग

(५) श्री. कि. गो. पठाडे, अवर सचिव, गृहनिर्माण विभाग

(६) श्री. योगेश म. गोसावी, कक्ष अधिकारी, गृहनिर्माण विभाग

(७) श्री. किरण धबडे, कक्ष अधिकारी, सामान्य प्रशासन विभाग

उक्त बैठकीत समितीने उद्योग, ऊर्जा व कामगार (ऊर्जा) विभागाची (अधिसूचना क्रमांक १११) अधिसूचना प्रलंबित ठेवण्याचा निर्णय घेतला. उद्योग, ऊर्जा व कामगार (कामगार) विभाग (अधिसूचना क्रमांक डी-१) व शालेय शिक्षण विभाग (अधिसूचना क्रमांक ९४) या अधिसूचनांवर समितीने बैठकीत विभागीय अधिका-यांशी अनौपचारिक चर्चा केली असता आगामी बैठकीत विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतला तसेच गृहनिर्माण विभाग (अधिसूचना क्रमांक ९७) व सामान्य प्रशासन विभाग (अधिसूचना क्रमांक ९८) या अधिसूचनांवर समितीने विभागीय अधिका-यांशी अनौपचारिक चर्चा बैठकीत केली असता अधिसूचना प्रलंबित ठेवण्याचा निर्णय घेतला तसेच कामगार विभागाच्या (अं.७९) अधिसूचनेवर अंतर्गत चर्चा करण्यात आली.

उपविधान समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक १४ नोव्हेंबर २०१७ रोजी दुपारी १२-०० वाजता कक्ष क्रमांक २००२ (विसावा मजला) विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती :

(१) श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

(३) ॲड. संजय धोटे, वि.स.स.

(४) श्री. संजिवरेड्डी बोदकुरवार, वि.स.स.

(५) श्री. लक्ष्मण पवार, वि.स.स.

(६) श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.

(७) श्री. नागोराव गाणार, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय

(१) श्री. विलास आठवले, उप सचिव

(२) श्री. प्रकाशचंद्र खोंदले, अवर सचिव

(३) श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी.

विभागीय प्रतिनिधी :-

(१) श्री. राजेश कुमार, प्रधान सचिव उद्योग, ऊर्जा व कामगार (कामगार) विभाग.

(२) श्री. यशवंत केसरे, कामगार आयुक्त

(३) श्री. अरूण पुं. विघळे, सह सचिव, कामगार विभाग.

(४) श्री. संजय वि. काळभोर, कक्ष अधिकारी, कामगार विभाग.

(५) श्री. अ. स. लकसवार, सह आयुक्त, (प्र.), कामगार विभाग.

(६) श्री. शैलेंद्र ब. पोळ, कामगार उप आयुक्त (प्र.), औरंगाबाद विभाग.

(७) श्री. विजयकांत पानबुडे, सहाय्यक कामगार आयुक्त, अकोला.

(८) श्री. विश्वास रा. जाधव, सहाय्यक कामगार आयुक्त, मुंबई.

(९) श्री. नंदकुमार, प्रधान सचिव, शालेय शिक्षण विभाग.

(१०) श्रीमती चारूशीला चौधरी, उप सचिव, शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग.

(११) श्रीमती माधुरी बोकडे, अवर सचिव, शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग.

(१२) श्री. संजय कुमार, अतिरिक्त मुख्य सचिव, गृहनिर्माण विभाग.

(१३) श्री. बी. जी. पवार, सह सचिव, गृहनिर्माण विभाग.

(१४) श्री. योगेश गोसावी, कक्ष अधिकारी, गृहनिर्माण विभाग.

(१५) श्री. सुधीर श्रीवास्तव, प्रधान सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग.

(१६) श्री. भगवान सहाय, अतिरिक्त मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग.

(१७) श्री. ब्रीजेश सिंग, माहिती व जनसंपर्क संचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय

(१८) श्री. उमेश गवळी (महाराष्ट्र सायबर), गृह विभाग.

(१९) श्री. छा. कि. वडते, उप सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग.

(२०) श्री. राजेंद्र भगत, उप सचिव, कराधान-१, वित्त विभाग.

(२१) श्री. विलास नागरगोजे, अवर सचिव, कराधान-१, वित्त विभाग.

(२२) श्री. धनंजय आखाडे, राज्यकर सहआयुक्त, वस्तू व सेवा कर, वित्त विभाग.

(२३) श्री. प्रविण कुलकर्णी, राज्यकर उपायुक्त, वस्तू व सेवा कर, वित्त विभाग.

उक्त बैठकीत समितीने उद्योग, ऊर्जा व कामगार (कामगार) विभाग (अधिसूचना क्रमांक डी-१) व शालेय शिक्षण विभाग (अधिसूचना क्रमांक ९४) या अधिसूचनांवर विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्यात आली. साक्ष अपूर्ण झाल्यामुळे आगामी बैठकीत पुन्हा विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला तसेच गृहनिर्माण विभाग (अधिसूचना क्रमांक ९७) व सामान्य प्रशासन विभाग (अधिसूचना क्रमांक ९८) या अधिसूचनांवर समितीने विभागीय अधिका-यांशी अनौपचारिक चर्चा केली असता त्यावर विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत तसेच वित्त विभाग (अधिसूचना क्रमांक ११२) या अधिसूचनेवर समितीने विभागीय अधिका-यांशी अनौपचारिक चर्चा केली.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार दिनांक ३१ जानेवारी २०१८ रोजी दुपारी १२-०० वाजता कक्ष क्रमांक २००२ (विसावा मजला) विधान भवन मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती :

(१) श्री. विजयराव औटी, वि.स.स. तथा समिती प्रमुख

(२) ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

(३) श्री. संजिवरेड्डी बोदकुरवार, वि.स.स.

(४) श्री. विकास कुंभारे, वि.स.स.

(५) श्री. उल्हास पाटील, वि.स.स.

(६) श्री. मधुकरराव चव्हाण, वि.स.स.

(७) श्री. नसीम खान, वि.स.स.

(८) श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स.

(९) श्री. नागोराव गाणार, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी.

विभागीय अधिकारी -

शालेय शिक्षण विभाग

(१) श्रीमती चारूशीला चौधरी, उप सचिव, शालेय शिक्षण विभाग.

(२) श्री. एस. डी. माने, अवर सचिव, शालेय शिक्षण विभाग.

(३) श्री. संतोष ममदापुरे, कक्ष अधिकारी, शालेय शिक्षण विभाग.

(४) श्री. सु. ह. ढेंगळे, सहाय्यक कक्ष अधिकारी, शालेय शिक्षण विभाग.

अनौपचारिक चर्चा :-

वित्त विभाग

(१) श्री. श. द. भगात, उप सचिव, कराधान-१, वित्त विभाग.

(२) श्री. वि. शे. नागरगोजे, अवर सचिव, कराधान-१, वित्त विभाग.

उक्त बैठकीत समितीने शालेय शिक्षण व क्रिडा विभाग (अधिसूचना क्रमांक ९४) या अधिसूचनेवर विभागीय सचिवांची साक्ष आयोजित करण्यात आली होती. तथापि, विभागाचे प्रधान सचिव अनुपस्थित राहिल्यामुळे सदर बैठकीच्यावेळी समितीस परिपूर्ण माहिती न मिळाल्यामुळे आगामी बैठकीत पुन्हा विभागीय सचिवांची साक्ष घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला. वित्त विभाग (अधिसूचना क्रमांक ११२ व ११५) या अधिसूचनांवर विभागीय अधिका-यांशी अनौपचारिक चर्चा केली असता समितीने आगामी बैठकीत साक्ष घेण्याचा निर्णय घेतला तसेच, वित्त विभाग (अधिसूचना क्रमांक ११६ व ११७) या अधिसूचनेवर समितीने विभागीय अधिका-यांशी अनौपचारिक चर्चा केली असता समितीने त्यावर विचारविनिमय केला व काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत बाराव्या विधानसभेच्या सन २०१३ च्या चौथ्या अहवालात ऊर्जा विभागाच्या अ.क्र.७८ वर विभागाकडून शिफारशीवरील कार्यवाहीच्या प्राप्त झालेल्या माहितीच्या अनुषंगाने विभागीय सचिवांची साक्ष, घेण्याचा निर्णय घेतला. तसेच बाराव्या विधानसभेच्या पहिल्या अहवालातील नगरविकास विभागाच्या अं.१०० या अधिसूचनेवरील शिफारशींवर विभागाकडून आलेली माहिती समितीने विचारात घेऊन कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत, सहकार विभागाच्या डी-२६ या अधिसूचनेवर सुचविलेल्या शिफारशीवरील (सन २०१५ चा पहिला अहवाल) माहिती समितीपुढे ठेवली असता समितीने माहिती विचारात घेऊन कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उपविधान समितीची बैठक बुधवार, दिनांक १४ फेब्रुवारी, २०१८ रोजी दुपारी १२.०० वाजता कक्ष क्रमांक २००२, (विसावा मजला), विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :—

उपस्थिती :

(१) श्री. गणपतराव देशमुख, वि.स.स. तथा कार्यकारी समिती प्रमुख.

(२) ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि.स.स.

(३) श्री. उल्हास पाटील, वि.स.स.

(४) श्री. नसीम मोहम्मद आरीफ खान, वि.स.स.

(५) श्री. रविंद्र फाटक, वि.प.स.

(६) श्री. चंद्रकांत रघुवंशी, वि.प.स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :

श्री. सुभाष नलावडे, अवर सचिव.

विभागीय प्रतिनिधी :-

वित्त विभाग.

(१) श्री. राजीव जलोटा, राज्यकर आयुक्त.

(२) श्री. रा. द. भगत उप सचिव, वित्त विभाग.

(३) श्री. ज्ञानेश्वर थोरात, राज्यकर सह आयुक्त.

(४) श्री. धनंजय आखाडे, राज्यकर सह आयुक्त.

(५) श्री. विलास नागरगोजे, अवर सचिव, वित्त विभाग.

(६) श्री. प्रविण कुलकर्णी, राज्यकर उपायुक्त.

ऊर्जा विभाग.

(१) श्री. अरविंद सिंह, प्रधान सचिव, ऊर्जा विभाग.

(२) श्री. प्रफ्फुल्ल व-हाडे, संचालक, विद्युत नियामक आयोग

(३) श्री. संजीव कुमार, अध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी

(४) श्री. अशोक अत्राम, सह सचिव, ऊर्जा विभाग.

(५) श्री. अभिजित देशपांडे, संचालक, महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी.

(६) श्री.श्रीकांत जलतारे, कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी.

(७) श्री.विलास राजूरकर, अवर सचिव, ऊर्जा विभाग.

उक्त बैठकीत समितीने वित्त विभाग (अधिसूचना क्रमांक ११२ व ११५) या अधिसूचनांवर वित्त विभागाच्या विभागीय प्रतिनिधींची साक्ष घेतली व त्यावर शिफारस सुचविली तसेच सन २०१३ च्या तेराव्या विधानसभेच्या चौथ्या अहवालातील अधिसूचना क्र. ७८ वर केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने विभागाकडून प्राप्त झालेल्या माहितीच्या अनुषंगाने ऊर्जा विभागाच्या सचिवांची साक्ष घेण्यात आली व त्यावर समितीने विचार विनिमय करून शिफारस सुचविली आहे.

उपविधान समितीची बैठक सोमवार, दिनांक २१ मे, २०१८ रोजी दुपारी २.०० वाजता राजभवन गेस्ट हाऊस महाबळेश्वर ता. जि.सातारा येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती :

(१) श्री. विजयराव औटी, वि. स. स., तथा समिती प्रमुख
(२) श्री. मधुकरराव चव्हाण, वि. स. स.
(३) श्री. गणपतराव देशमुख, वि. स. स.
(४) श्री. नागोराव गाणार, वि. प. स.
(५) श्री. चंद्रकांत रघुवंशी, वि. प. स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालयः
श्री. सुभाष नलावडे, अवर सचिव.

विभागीय अधिकारी :–

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

(१) श्री. आनंद रायते, आयुक्त राज्य सामाईक प्रवेश परिक्षा कक्ष तथा सचिव प्रवेश नियामक प्राधिकरण, मुंबई.
(२) डॉ. धनराज माने, संचालक, (उच्च तंत्र शिक्षण).
(३) श्री. रोहिणी भालेकर, उप सचिव, उच्च तंत्र शिक्षण विभाग.
(४) श्री. सतीश तिडके, उप सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग.
(५) श्री. म. मा. मोरवे, अवर सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग.
(६) डॉ. राजीव वि. शेटकर, उप संचालक, तंत्र शिक्षण विभाग.
(७) श्री. दिलीप रा. नंदनवार, सहसंचालक, तंत्र शिक्षण, विभागीय कार्यालय, पूणे.
(८) डॉ. अभय वाघ, संचालक, तंत्र शिक्षण विभाग, मुंबई.

उक्त बैठकीत समितीने उच्च तंत्र शिक्षण विभागाच्या (अधिसूचना क्रमांक १०१, १०२, १०३, १०४, १०५, १०६ व १०७) या अधिसूचनांवर विभागीय अधिका-यांशी अनौपचारिक चर्चा केली त्यावर विचारविनिमय केला व कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

उपविधान समितीची बैठक मंगळवार, दिनांक १३ जून, २०१८ रोजी सकाळी ११-०० वाजता कक्ष क्रमांक २००२, विधान भवन, मुंबई येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती :

(१) श्री. विजयराव औटी, वि. स. स., तथा समिती प्रमुख
(२) ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि. स. स.
(३) ॲड. संजय धोटे, वि. स. स.
(४) श्री. उल्हास पाटील, वि. स. स.
(५) श्री. मधुकरराव चव्हाण, वि. स. स.
(६) श्री. गणपतराव देशमुख, वि. स. स.
(७) श्री. शरद रणपिसे, वि. प. स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :
श्री. सुभाष नलावडे, अवर सचिव
श्रीमती सीमा तांबे, कक्ष अधिकारी

विभागीय प्रतिनिधी :-

महसूल विभाग

(१) श्री. मनुकुमार श्रीवास्तव, अप्पर मुख्य सचिव (महसूल) विभाग
(२) श्री. राजेंद्र क्षिरसागर, सहसचिव, महसूल विभाग
(३) श्री. महेंद्र बा. हजारी, सहसचिव, पर्यावरण विभाग
(४) श्री. अभय म. पिपरकर, उप सचिव, पर्यावरण विभाग
(५) श्री. रामचंद्र शिंदे, अप्पर जिल्हाधिकारी, सोलापूर
(६) श्री. सुनिल कोठेकर, उप सचिव, महसूल विभाग
(७) श्री. दिनेश चव्हाण, अवर सचिव, महसूल विभाग
(८) श्री. ब. एच. पालवे, अप्पर जिल्हाधिकारी, अहमदनगर
(९) श्री. प्रकाश इंदूलकर, अवर सचिव, महसूल विभाग
(१०) श्री. ग. ध. दाभिळकर, कक्ष अधिकारी.

नगरविकास विभाग

(१) श्री. श्रीरंग लांडगे, सहसचिव, तथा संचालक नगरविकास विभाग
(२) श्री. रा. म. पवार, अवर सचिव, नगरविकास विभाग
(३) श्री. म. बा. हजारी, सह सचिव, पर्यावरण विभाग
(४) श्री. अ. म. पिंपरकर, उप सचिव, पर्यावरण विभाग

उक्त बैठकीत समितीने महसूल व वन (महसूल) विभाग (अधिसूचना क्रमांक १२३, १२६, १२७) या अधिसूचनां संदर्भात सचिवांची साक्ष घेण्यात आली. तसेच अ. क्र. १२५ या नगरविकास विभागाच्या अधिसूचनेसंदर्भात विभागीय अधिका-यांकडून माहिती घेण्यात आली तसेच उपरोक्त महसूल विभागाच्या अधिसूचना समितीच्या विचाराधीन आहेत. त्याप्रमाणे सन २०१७ च्या चौथ्या अहवालातील अधिसूचना क्रमांक २ व अं. ८४ बाबत भूमिसंपादनासंदर्भात केलेल्या शिफारशीच्या अनुषंगाने महसूल व वन विभागाने बदल करून प्रारूप अधिसूचना प्रसिद्ध केली आहे. तसेच सन २०१७ च्या चौथ्या अहवालातील अधिसूचना क्रमांक ७७ मधील नियमात सुधारणा सुचविली होती. उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाने सदरहू सुधारणा करून त्याबाबतची अधिसूचना प्रसिद्ध केली आहे. (अं. १०५) व सन २०१३ च्या चौथ्या अहवालातील गृह विभागाची अधिसूचना क्रमांक ३४ मधील शिफारशींच्या अनुषंगाने केलेल्या कार्यवाहीची माहिती व उच्चाधिकार समितीचा अहवाल समितीसमोर ठेवण्यात आला. उपरोक्त बैठकीत महसूल विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, व गृह विभागाच्या शिफारशींच्या अनुषंगाने प्राप्त झालेली माहिती समितीसमोर ठेवली असता त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत तसेच सामान्य प्रशासन विभागाच्या डी- २३ व अं. १०१ बाबत साक्ष लावण्याचा निर्णय घेतला. तसेच ग्रामविकास विभागाच्या अधिसूचना क्रमांक ३४ बाबत विभागास पत्र पाठविण्याचा निर्णय घेतला.

उपविधान समितीची बैठक—मंगळवार, दिनांक १७ जुलै, २०१८ रोजी सायं ०५.०० वाजता कक्ष क्रमांक १६, विधान भवन, नागपूर येथे आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस खालीलप्रमाणे सन्माननीय सदस्य व अधिकारी उपस्थित होते :-

उपस्थिती :

(१) श्री. विजय औटी, वि. स. स. तथा समिती प्रमुख

(२) ॲड. रामचंद्र अवसरे, वि. स. स.

(३) श्री. लक्ष्मण पवार, वि. स. स.

(४) श्री. उल्हास पाटील, वि. स. स.

(५) श्री. नसीम मोहम्मद आरीफ खान, वि. स. स.

(६) श्री. गणपतराव देशमुख, वि. स. स.

(७) श्री. नागोराव गाणार, वि. प. स.

(८) श्री. चंद्रकांत रघुवंशी, वि. प. स.

(९) श्री. शरद रणपिसे, वि. प. स.

महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय :
श्री. विलास आठवले, उप सचिव
श्री. सुभाष नलावडे, अवर सचिव.

परिशिष्ट - सहा

अनुपालन अहवाल

परिशिष्ट - सहा

उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने विभागाने केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील

अनुपालन अहवाल

बाराव्या महाराष्ट्र विधानसभेचा सन २०१० चा उपविधान समितीचा पहिला अहवाल

सदरहू अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण -

नगरविकास विभाग

अधिसूचना क्रमांक १०० : मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका (स्थानिक संस्था कर), नियम, २०१० प्रसिद्ध करणारी अंतिम अधिसूचना क्रमांक स्थासंक ०२०९/प्र.क्र. ६५/०९/न.वि. ३४, दिनांकित २५ मार्च २०१०.

उपरोक्त अधिसूचनेवर समितीने खालीलप्रमाणे शिफारशी केल्या आहेत :—

शिफारशी :

१. "अधिनियमाची अंमलबजावणी होण्यापूर्वी समितीपुढे नियम येणे आवश्यक होते. याबाबतीत विभागाने काटेकोरपणे अंमलबजावणी केल्याचे दिसून येत नाही. सबब, यापुढे असे होणार नाही याची दक्षता घ्यावी," अशी समिती विभागास शिफारस करीत आहे.

२. "महसूलातील तूट संपूर्णतः शासनाने भरून द्यावी अशी तरतूद आहे. त्या तरतूदीचे पालन करण्याबाबत," विभागास शिफारस करीत आहे.

३. "मिरा-भाईंदर, नांदेड-वाघाळा आणि जळगांव या महापालिकांच्या संदर्भात १ एप्रिल २०१० ते ऑक्टोबर, २०१० अखेरपर्यंतची ७ महिन्यांच्या उत्पन्नाची माहिती तसेच गेल्या वर्षी याच कालावधीमध्ये किती उत्पन्न मिळाले होते याची माहिती तुलनात्मकदृष्ट्या विभागाने तपासून पहावी," अशी समिती विभागास शिफारस करीत आहे.

४. "संबंधित महानगरपालिकेच्या हद्दीत होणा-या मालमत्तेच्या खरेदी-विक्री इत्यादींवर लावण्यात येणारे मुद्रांक शुल्क १ टक्का अधिभार आकारून वाढविण्यात आल्यामुळे किती उत्पन्न मिळाले हे विभागाने तपासून पाहण्याबाबत," अशी समिती विभागास शिफारस करीत आहे.

सदरहू शिफारशींच्या अनुषंगाने नगरविकास विभागाने त्यावर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती दिनांक २७ नोव्हेंबर २०१७ रोजीच्या पत्रान्वये दिली आहे. (माहिती परिशिष्ट "अ" मध्ये सादर करण्यात येत आहे.) (अनुपालन अहवाल)

सदर अधिसूचनेसंदर्भात अहवालात केलेल्या शिफारशींची विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती दिनांक ३१ जानेवारी २०१८ रोजीच्या बैठकीत समितीसमोर ठेवण्यात आली असता सदर शिफारशींवरील माहिती समितीने विचारात घेऊन कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

अ. १०० ची माहिती
सन २०१० चा पहिला अहवाल

परिशिष्ट "अ"

प्रपत्र

उपविधान समितीच्या पहिल्या अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारसींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरणपत्र

(४२) १००	**उपविधान समिती अहवाल सन-२०१० मधील पृष्ठ क्रमांग १२०**	(स्थानिक संस्था कर) नियम २०१० अधिसूचना क्र.स्थासंक-०२०९/प्र.क्र.६५/०९/नवि-३४, दिनांक २५ मार्च, २०१० या अधिसूचनेस समितीने खालील प्रमाणे शिफारसी सूचवून मान्यता दिली आहे. (१) अधिनियमाची अंमलबजावणी होण्यापूर्वी समितीपुढे नियम येणे आवश्यक होते. याबाबत विभागाने काटेकोरपणे अंमलबजावणी केल्याचे दिसून येत नाही. सबब, यापूढे असे होणार नाही याची दक्षता घ्यावी, अशी समितीने विभागास शिफारस करीत आहे.	अधिनियमांची अंमलबजावणी होण्यापूर्वी समितीपुढे नियम सादर करण्याची दक्षता यापूढे घेण्यात येईल.
		(२) महसूलातील तूट संपर्णत: शासनाने भरुन द्यावी अशी तरतूद आहे. त्या तरतूदीचे पालन करण्याबाबत विभागास शिफारस करीत आहे.	शासनाने दिनांक १ ऑगष्ट, २०१५ पासून ५० कोटीपेक्षा कमी अलाढाल असलेल्या राज्यातील ९९.५ % व्यापां-याना स्थानिक संस्था करामधून सूट दिली आहे. महानगरपालिकांच्या उत्पन्नामध्ये येणारी तूट भरुन काढण्यासाठी शासनाकडून सहायक अनुदान देण्यात येत आहे.

		(३) मिरा-भाईंदर, नांदेड-वाघाळा आणि जळगांव या महानगरपालिकांच्या संदर्भात १ एप्रिल, २०१० ते आक्टोबर २०१० अखेर पर्यंतची ७ महिन्यांच्या उत्पन्नाची माहिती तसेच गेल्या वर्षी याच कालावधीमध्ये किती उत्पन्न मिळाले होते याची माहिती तुलनात्मक दृष्ट्या विभागाने तपासून पहावी, अशी समिती विभागास शिफारस करीत आहे.	मिरा-भाईंदर, जळगांव व नांदेड-वाघाळा महानगरपालिकांच्या सन-२००९-२०१०, २०१०-११ व २०११-२०१२ च्या उत्पन्नाची आकडेवारी (रु.कोटीत) खालीलप्रमाणे आहे. महानगरपालिका | २००९-१० (जकात) | २०१०-११ (LBT) | २०११-१२ (LBT) मिरा-भाईंदर | ८८.५७ | ११९.४३ | १५१.०८ जळगांव | ६१.०० | ५८.५९ | ७२.७२ नांदेड-वाघाळा | ४५.५७ | ३२.८१ | ४६.४९ उपरोक्त महानगरपालिकांमध्ये स्थानिक संस्था कराच्या अंमलबजावणीच्या पहिल्या वर्षी उत्पन्नामध्ये काही प्रमाणात तूट आली असली तरी पुढील वर्षी मात्र उत्पन्नामध्ये वाढ झालेली आहे.
		(४) संबधित महानगरपालिकेच्या हद्दीत होणा-या मालमतेच्या खरेदी-विक्री इत्यादीवर लावण्यात येणारे मुद्रांक शुल्क १ टक्का अधिभार आकारुन वाढविण्यात आल्यामुळे किती उत्पन्न मिळाले हे विभागाने तपासून पाहण्याबाबत अशी समिती विभागास शिफारस करीत आहे.	मुंबई मुद्रांक अधिनियम, १९५८ अन्वये स्थावर मालमतेच्या विक्री किंवा देणगीच्या बाबतीत मालमतेच्या मूल्यावर फलोपभोग गहाण या संलेखाद्वारे सुरक्षित रक्कमेवर १ % या दराने अधिभार वाढ केल्यामूळे जमा होणा-या रक्कमेचे वितरण संबधित महानगरपालिकेस करण्याबात बाबत दिनांक १८ मार्च, २०११ पासून शासनाने निर्णय घेतला आहे. सदर निर्णयानुसार, सन-२०१०-११ या आर्थिक वर्षात १ % मुद्रांक शुल्कापोटी खालील प्रमाणे उत्पन्न प्राप्त झालेला आहे. महानगरपालिका | २००९-१० (जकात) | २०१०-११ (LBT) (आकडे रुपायात) | २०११-१२ (LBT) (आकडे रुपायात) मिरा-भाईंदर | निरंक | ४४,७५,२७,२८८/- | ४८,०८,६०,००९/- जळगांव | निरंक | ४,२४,०८,०३९/- | ४,१४,६७,१४५/- नांदेड-वाघाळा | निरंक | ३,७९,४२,०५०/- | ३,७९,२९,८२५/-

अनुपालन अहवाल

तेराव्या महाराष्ट्र विधानसभेचा सन २०१३ चा उपविधान समितीचा चौथा अहवाल

सदरहू अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशीवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण -

गृह विभाग :

अधिसूचना क्रमांक ३४ (सन २००९) : मुंबई दारूबंदी (ग्रामसभा ठराव पारित केल्यामुळे अथवा नगरपरिषद/महानगरपालिकेच्या वॉर्डातील मतदारांनी निवेदन दिल्यामुळे अनुज्ञप्ती बंद करणे) आदेश, २००८ प्रसिद्ध करणारी अधिसूचना क्रमांक एमआयएस ११०८/सीआर-७/ इएक्ससी-३, दिनांकित २५ मार्च २००८.

उपरोक्त अधिसूचनेवर समितीने खालीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

शिफारस :

उपरोक्त अधिसूचनेतील (१) आदेशातील नियम क्र.(४) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे नगरपरिषदा/ महानगरपालिका क्षेत्रातील एखाद्या वॉर्डातील २५ टक्के पेक्षा कमी नसलेल्या महिला मतदार किंवा एकूण मतदार यांनी संबंधित अधीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क यांचेकडे लेखी निवेदनाद्वारे संबंधित वॉर्डातील मद्य विक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करण्याची मागणी केल्यास व निवेदन अर्जावरील सह्यांच्या सत्यतेविषयीची पडताळणी योग्य आढळल्यास मतदान घेण्यात येते. या मतदानासाठी अद्ययावत (latest) मतदार यादी वापरण्यात येते. अद्ययावत म्हणून वापरण्यात येणारी मतदार यादी म्हणजे स्थानिक पातळीवरील शेवटच्या निवडणुकीसाठी शासनाकडून तयार करण्यात आलेली यादी असे साक्षीदरम्यान विभागीय सचिवांनी सांगितले. तथापि, मतदारांची नावे नोंदविण्याची कार्यवाही वर्षभर सुरू असते. दिनांक ३१ डिसेंबर रोजी वर्ष संपते तर आर्थिक वर्ष दिनांक ३१ मार्च रोजी संपते. तेव्हा या दोन तारखांपैकी एक तारीख निश्चित करून त्या तारखेपर्यंत नोंदणी करण्यात आलेल्या मतदारांच्या नावांचा समावेश केलेली यादी अद्ययावत यादी म्हणून ग्राह्य धरण्यात यावी जेणेकरून जास्तीत जास्त मतदारांना मतदानात भाग घेता येईल. या प्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांत देण्यात यावी.

(२) सदर आदेशातील नियम क्रमांक (५) मध्ये जिल्हाधिका-यांकडे मद्य विक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करण्याबाबत प्राप्त झालेला ठराव किंवा निवेदनावर आवश्यक ती अंतिम कार्यवाही ३ महिन्यांत पूर्ण करावी अशी तरतूद करण्यात आलेली आहे. तेव्हा या तरतुदीची

अंमलबजावणी काटेकोरपणे व कटाक्षाने करण्याबाबत शासनाने योग्य ती कार्यवाही वेळीच करावी. या प्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांत देण्यात यावी.

(३) तसेच मतदानाच्या वेळी महानगरपालिका किंवा नगरपालिका क्षेत्रांत लोकसंख्येचे प्रमाण विचारात घेऊन मतदानासाठी केंद्र उभारणे आवश्यक आहे जेणेकरून मतदानात पारदर्शकता येईल. मतदानाची जागा निश्चित करताना त्या गावातील एकूण मतदारांची संख्या विचारात घेऊन वॉर्डवाईज व बुथवाईज मतदान घेण्यात यावे. या प्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांत देण्यात यावी.

(४) आदेशातील नियम क्र.३ च्या पोट-नियम (१) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे ग्रामसभेत किमान ५० टक्के एकूण मतदार किंवा एकूण महिला मतदार उपस्थित राहून साध्या बहुमताने विधीवत ठराव पारित केल्यास सदर ठरावानुसार जिल्हाधिकारी यांनी अशी मद्यविक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करावी अशी तरतूद आहे.

तथापि, प्रत्यक्ष मतदानाच्या वेळी अत्यल्प प्रमाणात महिला उपस्थित असतात तेव्हा एकूण मतदारांच्या ५० टक्के ऐवजी ४० टक्के असा बदल करावा तसेच याबाबत गठीत करण्यात आलेल्या समितीच्या अहवालाची प्रत समितीस सादर करावी. या प्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यांत देण्यात यावी.

सदरहू शिफारशींच्या अनुषंगाने गृह विभागाने त्यावर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती दिनांक २० फेब्रुवारी, २०१८ रोजीच्या पत्रान्वये प्राप्त झाली आहे. (माहिती परिशिष्ट “अ” मध्ये सादर करण्यात येत आहे.) (अनुपालन अहवाल)

सदर अधिसूचनेसंदर्भात अहवालात केलेल्या शिफारशींची विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती समितीच्या दिनांक १३ जून २०१८ रोजीच्या बैठकीत विचारार्थ ठेवण्यात आली असता सदर माहिती विचारात घेऊन समितीने कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

परिशिष्ट "अ"

गृह विभाग / राउशु-३

प्रपत्र

बाराव्या महाराष्ट्र विधानसभेच्या उपविधान समितीच्या चौथ्या अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण.

क्रमांक	अहवालाचा पृष्ठ क्र. व परिच्छेद क्र.	समितीची शिफारस	शासनाने केलेली कार्यवाही
१	पृष्ठ क्र.६ शिफारस क्र.१	आदेशातील नियम क्र.(४) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे नगरपरिषदा / महानगर पालिका क्षेत्रातील एखाद्या वार्डातील २५% पेक्षा कमी नसलेल्या महिला मतदार किंवा एकूण मतदार यांनी संबंधित अधीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क यांचेकडे लेखी निवेदनाद्वारे संबंधित वार्डातील मद्य विक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करण्याची मागणी केल्यास व निवेदन अर्जावरील सहयांच्या सत्येतेविषयीची पडताळणी योग्य आढळल्यास मतदान घेण्यात येते. या मतदानासाठी अद्ययावत (Latest) मतदार यादी वापरण्यात येते. अद्ययावत म्हणून वापरण्यात येणारी मतदार यादी म्हणजे स्थानिक पातळीवरील शेवटच्या निवडणूकीसाठी शासनाकडून तयार करण्यात आलेली यादी असे साक्षीदरम्यान विभागीय सचिवांनी सांगितले. तथापि, मतदारांची नांवे नोंदविण्याची कार्यवाही वर्षभर सुरु असते. दि.३१ डिसेंबर रोजी वर्ष संपते तर आर्थिक वर्ष दि.३१ मार्च रोजी संपते. तेव्हा या दोन तारखांपैकी एक तारीख निश्चित करून त्या तारखेपर्यंत नोंदणी करण्यात आलेल्या मतदारांच्या नांवाचा समावेश केलेली यादी अद्ययावत यादी म्हणून ग्राहय धरण्यात यावी, जेणेकरून जास्तीत जास्त मतदारांना मतदानात भाग घेता येईल.याप्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात देण्यात यावी.	मतदार नोंदणी अद्यावतीकरण ही निरंतर चालणारी व निवडणूक आयोगामार्फत चालणारी प्रक्रिया आहे. त्यामुळे अशा प्रकारे अद्यावत मतदार यादीसाठी एखादी तारीख निश्चित करणे उचित नाही.
२	पृष्ठ क्र.६ शिफारस क्र.२	सदर आदेशातील नियम क्रमांक (५) मध्ये जिल्हाधिकाऱ्यांकडे मद्य विक्री अनुज्ञप्ती बंद करण्याबाबत प्राप्त झालेला ठराव किंवा निवेदनावर आवश्यक ती अंतिम कार्यवाही ३ महिन्यात पूर्ण करावी अशी तरतूद करण्यात आलेली आहे. तेव्हा या तदतूदीची अंमलबजावणी काटेकोरपणे व कटाक्षाने करण्याबाबत शासनाने योग्य ती कार्यवाही वेळोच करावी. या प्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात देण्यात यावी.	शासन आदेशातील तरतूदी नुसार तीन महिन्यात कार्यवाही पूर्ण न झाल्यास विलंबाच्या ठोस समर्थनासह कारणे नमूद करून कालावधी वाढविण्याचे अधिकार आयुक्त, राउशु, मुंबई यांना देण्यात आलेले आहेत. या अनुषंगाने आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई हे कारणे योग्य असल्यास कार्यवाही पूर्ण करावयाचा कालावधी काही काळासाठी वाढवून देतात. याबाबत जिल्हाधिकाऱ्यांना काटोकोरपणे कालमर्यादा पाळण्याच्या सूचना स्वतंत्रपणे देता

क्रमांक	अहवालाचा पृष्ठ क्र. व परिच्छेद क्र.	समितीची शिफारस	शासनाने केलेली कार्यवाही
			येऊ शकतील. तथापि, शासन आदेशात वेळेचे बंधन वाढविण्याचे आयुक्तांना असलेले अधिकार तसेच ठेवणे नैसर्गिक न्यायतत्वाच्या दृष्टीने योग्य होईल.
३	पृष्ठ क्र.६ शिफारस क्र.३	तसेच मतदानाच्यावेळी महानगरपालिका किंवा नगरपालिका क्षेत्रात लोकसंख्येचे प्रमाण विचारात घेऊन मतदानासाठी केंद्र उभारणी आवश्यक आहे. जेणेकरून मतदानात पारदर्शकता येईल. मतदानाची जागा निश्तिच करताना त्या गावातील एकूण मतदारांची संख्या विचारात घेऊन वार्डवाईज व बुथवाईज मतदान घेण्यात यावे. या प्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात देण्यात यावी.	वार्डवाईज, बुथवाईज मतदान प्रक्रिया ही सार्वत्रिक मतदानासारखी होईल व त्यामुळे मतदानाची प्रक्रिया वाढून ही बाब खर्चिक होईल. त्यामुळे, मतदानासाठी एकच बुथ आयोजित करून मतदान घेणे योग्य राहील.
४	पृष्ठ क्र.६ शिफारस क्र.४	आदेशातील नियम क्र.३ च्या पोट-नियम (१) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे ग्रामसभेत किमान ५०% एकूण मतदार किंवा एकूण महिला मतदार उपस्थित राहून साध्या बहुमताने विधीवत ठराव पारित केल्यास सदर ठरावानुसार जिल्हाधिकारी यांनी अशी मद्य विक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करावी, अशी तरतूद आहे. तथापि, प्रत्यक्ष मतदानाच्या वेळी अत्यल्प प्रमाणात महिला उपस्थित असतात तेव्हा एकूण मतदारांच्या ५०% ऐवजी ४०% असा बदल करावा तसेच याबाबत गठीत करण्यात आलेल्या समितीच्या अहवालाची प्रत समितीस सादर करावी. याप्रकरणी करण्यात आलेल्या कार्यवाहीची माहिती समितीस तीन महिन्यात देण्यात यावी.	प्रधान सचिव, राउशु यांच्या अध्यक्षतेखालील शासन निर्णय, दि.३०.८.२०११ अन्वये गठीत उच्चाधिकार समितीने, जनमताचा कौल दारुबंदीच्या बाजूने आहे हे निर्भेळपणे शाबीत करण्याकरिता मतदानाची टक्केवारी ५०% असणे योग्य असून विद्यमान शासन आदेश, दि.४ मार्च, २००८ व दि.१२.२.२००९ च्या अधिसूचनेतील तरतूदीमध्ये बदल करण्यात येवू नये, अशी शिफारस केली आहे. समितीच्या अहवालास शासनाने मान्यता दिली आहे. (अहवालाची प्रत सोबत)

मद्यविक्री अनुज्ञप्ती बंद करण्यासाठी मतदारांच्या टक्केवारीच्या अटीमध्ये सुधारणा

महाराष्ट्र शासन निर्णय गृह विभाग क्रमांक : विसआ- ०७११ / प्र.क्र. २२६/ राउशु-३
दिनांक ३० ऑगस्ट, २०११ अन्वये गठीत

उच्चाधिकार समिती

अहवाल

१) प्रस्तावना :

ग्रामसभेच्या माध्यमातून व मतदानाद्वारे देशी मद्य किरकोळ अनुज्ञप्ती व विदेशी मद्य किरकोळ अनुज्ञप्ती (एफएल-२, एफएल-३, नमुना ई, सीएल-३) बंद करण्यासाठी शासन, गृह विभाग आदेश क्र. एमआयएस- ११०८/ सीआर ७/इएक्ससी- ३, दिनांक २५ मार्च २००८ रोजी (परिशिष्ट - १) आदेश निर्गमित केलेले आहेत व त्यात शासन गृह विभाग आदेश क्र. एमआयएस- ११०८/ सीआर ७/इएक्ससी- ३, दिनांक १२ फेब्रुवारी २००९ अन्वये (परिशिष्ट – २) सुधारणा करण्यात आलेले आहेत. या आदेशातील तरतुदीनुसार ग्रामसभेत एकूण मतदारांच्या किंवा एकूण महिला मतदारांच्या किमान ५० टक्के मतदार उपस्थित राहून साध्या बहुमताने विधिवत ठराव पारित केल्यास सदर ठरावानुसार जिल्हाधिकारी यांनी अशी मद्यविक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करावी, अशी तरतूद आहे.

तसेच उपरोक्त आदेशात नगरपरिषदा/महानगरपालिका क्षेत्रात एखादया वॉर्डात व ग्रामीण भागात म्हणजेच ग्रामपंचायत हद्दीत एकूण महिला मतदारांच्या किमान २५ % किंवा एकूण मतदारांच्या किमान २५% पेक्षा कमी नसलेल्या मतदारांनी अधिक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क, यांच्याकडे लेखी निवेदन देऊन संबंधीत वॉर्डातील किंवा गावातील मद्यविक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करण्याची मागणी केल्यास अर्जाच्या छाननीत सहयांच्या सत्यतेविषयीची पडताळणी योग्य आढळल्यास त्या वॉर्डातील किंवा गावातील महिला मतदारांचे किंवा एकूण

मतदारांचे गुप्त पद्धतीने मतदान घेण्याची तरतूद आहे. जर संबंधित वॉर्डातील किंवा गावातील एकूण मतदार किंवा एकूण महिला मतदारसंख्येच्या किमान ५०% पेक्षा अधिक मतदारांनी मद्यविक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करण्याच्या बाजुने मतदान केल्यास त्या वॉर्डातील किंवा गावातील संबंधित मद्यविक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करण्याचे आदेश जिल्हाधिकारी निर्गमित करतात.

उपरोक्त आदेशातील अटीमध्ये सुधारणा करुन एकूण मतदारांच्या २५% किंवा ३५% अथवा झालेल्या मतदानाच्या ५०% अशी अट समाविष्ट करण्याची मागणी लोकप्रतिनिधींनी शासनाकडे केलेली आहे. या मागणीच्या अनुषंगाने आदेशात सुधारणा करण्याबाबत शासनास शिफारशी करण्यासाठी शासननिर्णय क्रमांक विसआ-०७११ / प्र.क्र. २२६/ राउशु दिनांक ३०.८.२०११ अन्वये **(परिशिष्ट - ३)** प्रधान सचिव, गृह विभाग (राज्य उत्पादन शुल्क) यांच्या अध्यक्षतेखाली उच्चाधिकार समिती गठीत करण्यात आलेली आहे.

२) समिती स्थापनेचा उद्देश :

समितीने ग्रामसभेच्या माध्यमातून व मतदानाद्वारे देशी / विदेशी मद्य किरकोळ अनुज्ञप्त्या बंद करण्यासाठी सध्या अस्तित्वात असलेल्या तरतुदींचा आढावा घेणे, तसेच सध्याच्या तरतुदींतील अटीमध्ये सुधारणा करुन एकूण मतदानाच्या टक्केवारीची अट कमी

करण्याची लोकप्रतिनिधींच्या मागणी बाबत विचार करणे व मतदानाची टक्केवारी बाबत सारासार अभ्यास करुन शासनाला अहवालाव्दारे शिफारस करणे हा समिती गठीत करण्याचा शासनाचा प्रमुख उद्देश आहे.

३) समितीची रचना व कार्यकक्षा :-

मा. प्रधान सचिव, गृह विभाग (राज्य उत्पादन शुल्क) यांच्या अध्यक्षतेखाली उच्चाधिकार समिती गठीत करण्यात आलेली आहे. सदर उच्चाधिकार समितीमध्ये खालील सदस्यांचा समावेश आहे.

१)	प्रधान सचिव, गृह विभाग (राज्य उत्पादन शुल्क)	-	अध्यक्ष
२)	प्रधान सचिव, वित्त विभाग	-	सदस्य
३)	प्रधान सचिव, विधी व न्याय विभाग	-	सदस्य
४)	प्रधान सचिव, गृह विभाग (विशेष)	-	सदस्य
५)	सचिव, सामाजिक न्याय विभाग	-	सदस्य
६)	सचिव, ग्राम विकास विभाग	-	सदस्य
७)	आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क,मुंबई	-	सदस्य

८) उप आयुक्त(निरीक्षण), राज्य उत्पादन शुल्क,मुंबई - सदस्य सचिव

सदरील शासन निर्णयानुसार प्रथम सह आयुक्त, (मळी / मद्यार्क) राज्य उत्पादन शुल्क, मुंबई हे सदस्य सचिव होते. त्यानंतर शासन निर्णय क्रमांक विसआ-०७११/प्र.क्र. २२६/ राउशु-३ दिनांक १२ ऑक्टोंबर, २०११ अन्वये (**परिशिष्ट -४**) सह आयुक्त (मळी / मद्यार्क), राज्य उत्पादन शुल्क, मुंबई यांच्या ऐवजी उप आयुक्त (निरीक्षण), राज्य उत्पादन शुल्क, मुंबई यांची नियुक्ती करण्यात आली.

ग्रामसभेच्या माध्यमातून मद्य अनुज्ञप्ती बंद करण्यासाठी मतदारांच्या टक्केवारीच्या अटीमध्ये सुधारणा करुन एकुण मतदारांच्या २५% किंवा ३५% अथवा झालेल्या मतदानाच्या ५०% अशी अट समाविष्ट करण्याची लोकप्रतिनिधीच्या मागणीच्या अनुषंगाने नियमात सुधारणा करण्याबाबत शासनास शिफारशी करण्यासाठी उच्चाधिकार समितीची कार्यकक्षा निश्चित करण्यात आली.

४) अनुज्ञप्ती बंद करण्याच्या धोरणाची पार्श्वभूमी, सद्याचे धोरण व कार्यपध्दती

शासनाने सर्वप्रथम दिनांक १४ जुलै १९९३ ते दिनांक २३ नोव्हेंबर १९९४ च

कालावधीत अनुज्ञप्ती बंद करण्याची कार्यवाहीसंबंधी मार्गदर्शक तत्वे (**परिशिष्ट-५**) निर्गमित केली. सदरची मार्गदर्शक तत्वे परिपत्रकीय सुचनांद्वारे प्रस्तुत करण्यात आली होती व त्यात मतदानाने अनुज्ञप्ती बंद करण्याची पध्दत अवलंबण्यात आलेली नव्हती.

दारुबंदीच्या धोरणास कायदेशीर अधिष्ठान देण्याच्या भूमिकेतून शासनाने शासन गृह विभाग, आदेश क्र. विसप्र १०९४/ १०८८९० / (आश्वा- २३५) / इएक्ससी - ३, दिनांक ३० जुन २००३ अन्वये (**परिशिष्ट - ६**) दारुबंदी धोरणाविषयी "मुंबई दारुबंदी (ग्रामपंचायत किंवा ग्रामसभा किंवा महिला सामाजिक संघटनांनी ठराव पारित केल्यामुळे अथवा गावातील किंवा नगरपरिषद / महानगरपालिकेच्या वार्डातील मतदारांनी निवेदन दिल्यामुळे अनुज्ञप्ती बंद करणे) **आदेश, २००३**" निर्गमित केले. यात प्रथमत: मतदानाची तरतुद करण्यात येऊन '१०% बहुमताची टक्केवारी ठरविण्यात आलेली होती.

सद्यस्थितीत आधीच्या सर्व सुचना अधिक्रमित करुन शासन गृह विभाग आदेश दिनांक २५ मार्च, २००८ व दिनांक १२ फेब्रुवारी, २००९ नुसार मद्यविक्री अनुज्ञप्ती बंद करण्यासाठी स्थानिक जनतेची इच्छा असल्यास पुढील पध्दत विहीत करण्यात आली.

अ) **ग्रामसभा ठरावाद्वारे** - ग्राम सभेत एकुण मतदारांच्या किमान ५० % मतदार किंवा एकुण महिला मतदारांच्या किमान ५० % महिला मतदार उपस्थित राहून साध्या बहुमताने मुंबई ग्रामपंचायत अधिनियम, १९५८ आणि त्याखालील तयार करण्यात आलेल्या नियमातील

तरतुदीनुसार विधीवत ठराव पारित केल्यास जिल्हाधिकारी हे अशी मद्य विक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करतात. सदर ग्रामसभेत मतदारांनी त्याच गावाचे रहिवाशी असल्याबाबतच्या पडताळणीसाठी त्यांचे ओळखपत्र सादर करणे आवश्यक असते. ओळखपत्र नसल्यास ग्रामपंचायतीच्या सचिवांचे त्या गावाचे मतदार असल्याबाबतचे प्रमाणपत्र सादर करावे जे मतदार याप्रमाणे ओळखपत्रे सादर करतात त्यांनाच ग्रामसभेत भाग घेता येतो. मतदारांची पडताळणी गट विकास अधिकारी व त्या विभागाचे निरीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क हे करतात. हे दोन्ही अधिकारी व संबंधित अनुज्ञप्ती धारकाचे प्रतिनिधी यांचे उपस्थितीत ग्रामसभा संपन्न होते. ग्रामसभेच्या प्रत्यक्ष कार्यवाहीची चित्रफीत तयार करण्यात येते. ग्रामसभेने अशा रितीने ठराव पारित केल्यानंतर बंद करण्यात आलेली मद्यविक्रीची अनुज्ञप्ती पुन्हा चालू करण्याबाबत ठराव पारित केल्यास अशा प्रकारचा ठराव सदर मद्यविक्री अनुज्ञप्ती बंद करण्याबाबत ठराव पारित केल्यापासून एक वर्षापर्यंत जिल्हाधिकाऱ्यांनी विचारात घेऊ नये. तसेच ग्रामसभा अनुज्ञप्ती बंद करण्यासंबंधात ठराव पारित करु शकली नाही तर एक वर्षापर्यंत ग्रामसभेला अनुज्ञप्ती बंद करण्याबाबतचा ठराव पारित करता येत नाही.

ब) **मतदानाने** - नगरपरिषदा/महानगरपालिका क्षेत्रात एखाद्या वार्डात व ग्रामीण भागात एकुण महिला मतदारांच्या किंवा एकुण मतदारांच्या किमान २५% पेक्षा कमी नसलेल्या मतदारांनी अधिक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क, यांच्याकडे लेखी निवेदन देऊन संबंधीत वॉर्डातील

किंवा गावातील मद्यविक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करण्याची मागणी केल्यास अर्जाच्या छाननीत सदयाच्या सत्येती विषयीची पडताळणी योग्य आढळल्यास त्या वॉर्डातील किंवा गावातील महिला मतदारांचे किंवा एकूण मतदारांचे गुप्त पद्धतीने मतदान घेण्याची तरतूद आहे. जिल्हाधिकारी संबंधीत तहसिलदार/ मुख्याधिकारी / उपआयुक्त यांना विहित नमुन्यातील मतपत्रिकेचा वापर करुन संबंधीत ग्रामपंचायत क्षेत्रात / नगरपरिषद किंवा महानगरपालिका क्षेत्रात मतदान घेण्याचे निर्देश देतात. मतदारांना मतदानाची पूर्व सुचना सात दिवस अगोदर देणे बंधनकारक आहे. ही प्रक्रिया ३ महिन्यात राबविण्याचे बंधन जिल्हाधिकाऱ्यांवर आहे. जर संबंधित नगरपरिषद किंवा महानगरपालिकेच्या वार्डातील किंवा गावातील एकूण मतदार किंवा महिला मतदाराच्या संख्येच्या किमान ५०% पेक्षा अधिक अनुक्रमे एकूण मतदार किंवा महिला मतदार यांनी मद्यविक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करण्याच्या बाजूने मतदान केल्यास त्या वॉर्डातील किंवा गावातील संबंधित मद्यविक्रीची अनुज्ञप्ती बंद करण्याचे आदेश जिल्हाधिकारी निर्गमित करतात.

क) वरीलप्रमाणे शासन आदेश दिनांक २५ मार्च २००८ व दिनांक १२ फेब्रुवारी २००९ मधील तरतूदींचा वापर करुन ग्रामसभा ठरावाने देशी / विदेशी दारु अनुज्ञप्ती बंद करण्यासंबंधी सन २००८- २००९ ते सन २०१३- २०१४ (ऑगस्ट २०१३ पर्यंत) एकूण ४३ दारु दुकाने बंद झालेली आहेत. तसेच २५ % महिलांनी निवेदनाद्वारे मागणी केल्यानंतर मतदानानुसार एकूण ५९ दारु दुकाने बंद झालेली आहेत. अशा प्रकारे एकूण १०२ दारु दुकाने अनुज्ञप्त्या त्या

ठिकाणी बंद करुन आक्षेप नसलेल्या ठिकाणी स्थलांतरीत करण्यात आलेल्या आहेत. (परिशिष्ट - ७)

५) समितीचे कामकाज :

समितीच्या दिनांक ०५.११.२०११, दिनांक २२.०२.२०१२, दिनांक २०.०८.२०१३ व दिनांक २४.०९.२०१३ रोजी बैठका झाल्या. सदरील बैठकांमध्ये सर्व सदस्यांनी पुढील मते मांडले की, कोणत्याही बाबीचे बहुमत ठरविताना किमान ५० % पेक्षा जास्त लोकांनी त्या बाजूने कौल देणे अपेक्षित आहे. मद्यविक्री अनुज्ञप्त्या जास्त प्रमाणात बंद झाल्यास त्याचा शासन महसुलावर विपरीत परिणाम होईल. तसेच अवैध मद्य निर्मिती व विक्री देखील वाढू शकते. विषारी दारुची विक्री होऊन त्यात जिवीतहानी होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. इतर राज्यांच्या तरतुदीचा अभ्यास करुन राजस्थान वगळता शेजारील अन्य राज्यात दारुबंदीसंबंधी मतदान व ग्रामसभा ठरावाची तरतुद नसल्याचे समितीच्या निदर्शनास आणण्यात आले. (सर्व बैठकींचे इतिवृत्त परिशिष्ट-८)

राजस्थान राज्यात मद्यविक्री अनुज्ञप्ती बंद करण्यासाठी ग्रामपंचायत हद्दीत एकूण मतदारांच्या २/३ बहुमताने मद्यविक्री अनुज्ञप्ती बंद करण्याच्या बाजूने मतदान झाल्यास अनुज्ञप्ती बंद होते. **(परिशिष्ट-९)**

समितीच्या बैठकांमध्ये इतर काही राज्यातील तरतूदीचा अभ्यास करुन ग्रामसभेच्या माध्यमातून मद्य अनुज्ञप्ती बंद करण्यासाठी मतदारांच्या टक्केवारीच्या अटीमध्ये सुधारणा करण्याबाबत खालीलप्रमाणे सखोल चर्चा करण्यात आली.

अ) राजकीय हेतूने, वैयक्तिक वैमनस्यातून तसेच व्यावसायिक स्पर्धेतून अनुज्ञप्ती बंद होण्याचे, दारु दुकानदारांवर दुष्ट हेतुसाठी (ब्लॅकमेल) दबाव आणण्याचे प्रमाण वाढेल.

ब) अनुज्ञप्ती बंद झाल्यामुळे अवैधमद्य निर्मिती, वाहतुक व विक्रीचे प्रमाण वाढेल आणि असे मद्यसेवन केल्यामुळे दुर्घटना होतील व सामाजिक स्वास्थ्य बिघडेल त्यामुळे समाजाची शांतता धोक्यात येईल, तसेच गुन्हेगारीचे प्रमाण वाढेल.

क) लोकप्रतिनिधी निवडणुकीतील मतदानाचे निकालांचे निकष अबकारी अनुज्ञप्ती बंद करण्याच्या धोरणास लागू केल्यास बहुमत सिध्द करणे सोपे होईल. उदा. २५ व्यक्ती ठरावास / मतदानास उपस्थित राहून ठराव बहुमताने पारित करतील. यामुळे ठरावात / मतदानात जनमताचे प्रतिबिंब उमटणार नाही व गैर प्रकार वाढतील.

ड) सध्या मतदानाची टक्केवारी एकूण मतदारांच्या ५०% अथवा महिला मतदाराच्या ५०% असल्याने त्यास व्यापक जनाधार प्राप्त आहे. त्यामुळे त्याची परिणामकारक अंमलबजावणी होते.

इ) अनुज्ञप्तीधारकांना दबावरहित व्यवसाय करणे शक्य होते तसेच सध्याच्या तरतुदीनुसार अनुज्ञप्ती बंद केल्यास त्यांची तक्रार राहणार नाही.

ई) शासनाच्या महसुलाचा स्रोत व सामाजिक न्याय यामध्ये समतोल साधणे शक्य होते.

फ) या धोरणामागे शासनाचा लोकशाही दृष्टीकोन प्रतीत होत आहे. त्यामुळे त्यास धक्का लागणार नाही.

ग) अबकारी अनुज्ञप्ती मंजुर किंवा स्थलांतर करताना ग्रामसभा ठराव करुन ग्रामपंचायतीने नाहरकत दाखला दिल्यानंतर मंजुर करण्यात येते. त्यामुळे मंजूर झालेली अनुज्ञप्ती बंद करण्यासाठी या धर्तीवर ५०% ही मतदानाची टक्केवारी योग्य ठरेल.

६) समितीचे निष्कर्ष :-

अ) इतर काही राज्यातील धोरणांचा आढावा घेतला असता राजस्थान वगळता केवळ महाराष्ट्रात अशा प्रकारचे धोरण अस्तित्वात असल्याचे व दारुबंदीच्या धोरणाची

परिणामकारक अंमलबजावणी सुरु असल्याचे दिसून येते. या धोरणानुसार सन २००८ पासून ऑगस्ट २०१३ पर्यंत १०२ मद्यविक्री अनुज्ञप्त्या बंद झालेल्या आहेत.

ब) सद्यस्थितीत महाराष्ट्र दारुबंदी अधिनियमाअंतर्गत अनुज्ञप्ती स्थानिक पातळीवरुन बंद करण्यासाठी ज्या तरतूदी आहेत त्या या धोरणाची अंमलबजावणी करण्यास पुरेशा आहेत. शासनाने दारुबंदी धोरणाचा सातत्याने पाठपुरावा करुन त्यात वेळोवेळी आवश्यक ते बदल केल्याचे दृष्टीपथात येते व जनतेच्या मागण्यांना सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याचे दिसून येते.

क) सद्यस्थितीत देशी / विदेशी किरकोळ मद्य विक्री अनुज्ञप्ती नव्याने मंजुर करण्यावर शासनाचे निर्बंध आहेत.

ड) "मुंबई दारुबंदी (ग्रामसभा ठराव पारित केल्यामुळे अथवा नगरपरिषद / महानगरपालिका वार्डांतील मतदारांनी निवेदन दिल्यामुळे अनुज्ञप्ती बंद करणे) आदेश २००८" मधील तरतूदीनुसार मतदानाची टक्केवारी एकुण मतदारांच्या ५०% अथवा एकुण महिला मतदारांच्या ५०% महिला मतदारांनी दारुबंदीच्या बाजूने मतदान केल्यास अनुज्ञप्ती बंद करण्याची तरतूद आहे. त्यामध्ये एकुण लोकसंख्येमध्ये महिलांचे प्रमाण सर्वसाधारणपणे ५०% असते त्यापैकी ५०% म्हणजे एकुणातील फक्त २५% लोकसंख्या दारुबंदी करण्यास सक्षम आहे. तसेच ग्रामसभेत ५०% मतदारांनी उपस्थित राहून दारुबंदीच्या

बाजूने साध्या बहुमताने ठराव पारित केल्यास त्या गावात दारुबंदी करता येते. म्हणजेच प्रत्यक्षात केवळ २५% मतदार ग्रामसभा ठरावाद्वारे ग्रामपंचायत हद्दीत दारुबंदी करण्यात सक्षम आहेत.

इ) अनुज्ञप्तीधारकाशी असणारे पूर्ववैमनस्य अथवा त्यांचा गावाच्या राजकारणात असणारा विरोध यास्तव त्यांचे वैयक्तिक खच्चीकरण करण्यासाठी सुडभावनेने काही वेळा दारुबंदी ठराव घडवून आणला जातो. अशा पध्दतीने त्यांना त्रास देण्याचे हेतूनेही या दारुबंदी धोरणातील तरतुदींचा वापर होण्याची शक्यता असते. अशा वेळी मतदानाची बहुमताची टक्केवारी ५०% वरुन कमी केल्यास अशा प्रकारे वैयक्तिक हेवेदाव्यांमधून अनुज्ञप्ती बंद करण्याचे प्रमाण वाढू शकते.

ई) महाराष्ट्र दारुबंदी अधिनियमाअंतर्गत दि.२५ मार्च २००८ व दि. १२ फेब्रुवारी २००९ रोजी करण्यात आलेल्या तरतुदींचा वापर दारुबंदी धोरणाची अंमलबजावणी करीता योग्य व सक्षम आहे.

७) शिफारस :-

सर्व बाजूंनी साकल्याने विचार केल्यानंतर समितीचे असे मत आहे की, सद्यस्थितीत शासनाचे प्रस्तुत दारुबंदीविषयक धोरण हे योग्य आहे. उपरोक्त परिस्थितीमध्ये मतदानाची टक्केवारी २५% अथवा ३५% एकूण मतदार अथवा महिला मतदार यांनी

दारुबंदीच्या बाजुने मतदानाचा निर्णय घेवून त्यानुसार मद्य अनुज्ञप्ती बंद करण्यात आल्यास या धोरणाने जनमताचा आधार प्रत्यक्षात आहे हे सिध्द होणार नाही. जनमताचा कौल दारुबंदीच्या बाजूने आहे हे निर्भेळपणे शाबीत करण्याकरिता मतदानाची टक्केवारी ५०% असणे, योग्य आहे.

भारतातील इतर राज्यातील तरतुदींचा विचार करता महाराष्ट्रात मतदान अथवा ठरावाद्वारे दारुबंदी करण्याच्या धोरणाची कठोर अंमलबजावणी होत आहे. सन २००८ पासून ऑगस्ट २०१३ पर्यंत सद्यस्थितीतील धोरणाचा अवलंब करुन १०२ मद्यविक्री अनुज्ञप्त्या बंद झालेल्या आहेत. मद्यविक्री अनुज्ञप्ती बंद झाल्यामुळे अवैध मद्यनिर्मिती तसेच मद्यविक्रीत वाढ होऊन विषारी दारुमुळे दुर्घटना अथवा जिवित हानी होण्याची शक्यता आहे.

त्यामुळे प्राप्त परिस्थितीत गावातील / नगरपालिका / महानगरपालिका क्षेत्रातील अनुज्ञप्ती स्थानिक पातळीवर बंद करावयाची असल्यास त्या ग्रामपंचायत क्षेत्रातील/ वॉर्डातील २५% मतदारांनी किंवा २५% महिला मतदारांनी मागणी केल्यास त्या ठिकाणी मतदान घेऊन एकुण मतदारांच्या संख्येच्या किमान ५० % पेक्षा अधिक मतदारांनी मद्य अनुज्ञप्ती बंद करण्याच्या बाजूने मतदान केल्यास सदर मद्य अनुज्ञप्ती बंद करावी तसेच ग्रामसभेत ५०% मतदार उपस्थित राहून त्यांनी साध्या बहुमताने मद्य विक्री अनुज्ञप्ती बंद करण्याविषयी ठराव

पारित केल्यास अशी अनुज्ञप्ती बंद करण्याचे आदेश जिल्हाधिकारी देतील, या तरतुदीत बदल करु नये अशी शिफारस समिती एकमताने करीत आहे.

अध्यक्ष
प्रधान सचिव, गृह विभाग (सरंग उत्पादन शुल्क)

सदस्य
प्रधान सचिव, वित्त विभाग

सदस्य
प्रधान सचिव, विधी व न्याय विभाग

सदस्य
प्रधान सचिव, ग्राम विकास विभाग

सदस्य
सचिव, सामाजिक न्याय विभाग

सदस्य
सचिव (विशेष), गृह विभाग

सदस्य
आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क,
महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

सदस्य सचिव
उप आयुक्त (निरीक्षण),
राज्य उत्पादन शुल्क, मुंबई

उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने विभागाने केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील

अनुपालन अहवाल

तेराव्या महाराष्ट्र विधानसभेचा सन २०१५ चा उपविधान समितीचा पहिला अहवाल सदरहू अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण.

सहकार व वस्त्रोद्योग (सहकार) विभाग

अधिसूचना क्रमांक डी-२६ : महाराष्ट्र सहकारी संस्था (निवडणूक) नियम, २०१३ प्रसिध्द करणारी प्रारुप अधिसूचना क्रमांक सीएसएल. २०१३ सीआर क्र. ६३९/१५ सी, दिनांकित २० ऑगस्ट, २०१३

उपरोक्त अधिसूचनेवर समितीने खालीलप्रमाणे शिफारशी केल्या आहेत.

शिफारशी :

(१) नियम क्रमांक ६ मधील पोट-नियम (२) मधील तरतुदीच्या अनुषंगाने समितीने खालीलप्रमाणे अभिप्राय व्यक्त केले आहेत.

"ज्या दिवशी अंतिम मतदार यादी तयार होईल त्याच्या अगोदर २ वर्षे तो संस्थेचा सभासद असण्याबाबत नियमामध्ये स्पष्ट तदतूद असावी"

(२) सदरहू नियमातील नियम क्रमांक (७) मध्ये नमूद केलेल्या पहिल्या ओळीतील शेवटचा शब्द"....तिच्या वडिलांचे किंवा पतीचे नाव, आडनाव (वर्णमालेनुसार)"आवश्यक असेल तर "संस्थेच्या नोंदवहीत केलेल्या पत्त्यासह..." या वाक्यातील "आवश्यक असेल तर" हे शब्द वगळण्यात यावेत. तसेच यापुढे तयार करण्यात येणारी मतदारांची यादी फोटोसहित करण्याबाबत योग्य ती कार्यवाही करावी, अशी शिफारस समितीने केली आहे.

(३) नियम क्र.१० या नियमातील पोट-नियम (१) मध्ये "....तिच्या वडिलांचे किंवा पतीचे नाव, आडनाव (वर्णमालेनुसार) आवश्यक असेल तर" संस्थेच्या नोंदवहीत नोंद केलेल्या पत्त्यासह...." या वाक्यातील "आवश्यक असेल तर" हे शब्द वगळण्यात यावेत.

तसेच पोट-नियम (४) मध्ये "....पूर्वी कळविलेल्या प्रतिनिधींच्या नावात नामनिर्देशन करावयाच्या शेवटच्या दिवसांच्या पूर्वी पाच दिवस पेक्षा जास्त नाही" या वाक्यात "पाच ऐवजी आठ दिवस" असा बदल करावा, अशी शिफारस समितीने केली आहे.

(४) नियम क्रमांक १८ या नियमातील तक्त्यामधील अनुक्रमांक ६ बाबत समितीने पुढीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

"नामनिर्देशन मागे घेण्याची मुदत १५ दिवसांऐवजी ४ दिवसांची करण्यात यावी"

(५) नियम क्रमांक १८ या नियमातील तक्त्यामधील अनुक्रमांक ८ बाबत समितीने पुढीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

".....अंतिम यादीच्या प्रसिध्दीच्या तारखेपासून ०७ दिवस पूर्वी नाही आणि १५ दिवसानंतरची नाही अशी तारीख या ऐवजी" "०७ दिवस पूर्वी नाही आणि १० दिवसांनंतरची नाही अशी तारीख" अशी दुरूस्ती करण्यात यावी.

तसेच स्पष्टीकरणामध्ये (ब) नंतर (क) चा समावेश करावा व (क) मध्ये "पॅनेलने मागणी केल्यास त्यांना "एकच चिन्ह" देण्यात यावे" या वाक्याचा समावेश करावा, अशी समितीने शिफारस केली आहे.

(६) नियम क्रमांक २२ या नियमामध्ये अनुक्रमांक १ व २ नंतर ३ समाविष्ट करून त्यामध्ये "पॅनेलने मागणी केल्यास त्यांना एकच निशाणी द्यावी" असे वाक्य समाविष्ट करावे, अशी समितीने शिफारस केली आहे.

(७) नियम क्रमांक ६५ मधील पोट-नियम (२) मधील तरतुदीच्या अनुषंगाने समितीने खालीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

"सदर नियमात निवडणूक झाल्यानंतर निवडणूकीचा हिशेब सादर करण्याच्या मुदतीचा उल्लेख करण्यात आलेला नाही तरी निवडणूक झाल्यानंतर एक महिन्याच्या आत निवडणूकीचा हिशेब एकदाच सादर करण्याची तरतूद करण्यात यावी."

सदरहू शिफारशींच्या अनुषंगाने सहकार विभागाने, त्यावर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती दिनांक २० नोव्हेंबर,२०१७ रोजीच्या पत्रान्वये प्राप्त झाली आहे. **(माहिती परिशिष्ट "अ" मध्ये सादर करण्यात येत आहे.) (अनुपालन अहवाल)**

सदर अधिसूचनेसंदर्भात अहवालात केलेल्या शिफारशींची विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती समितीच्या दिनांक ३१ जानेवारी,२०१८ रोजीच्या बैठकीत विचारार्थ ठेवण्यात आली असता सदर माहिती विचारात घेऊन समितीने **कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.**

डी-२६ ची माहिती
सन २०१५ चा ७ अहवाल

परिशिष्ट "अ"

तेराव्या महाराष्ट्र विधानसभेच्या उपविधान समितीच्या पहिल्या अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण

क्रमांक	अहवालाचा पृ.क्र. व परिच्छेद क्रमांक	समितीची शिफारस	शासनाने केलेली कार्यवाही
१.	२.	३.	४.
१.	पृ.क्र. ४२ परि.१	नियम ६ पोट-नियम (२) " ज्या दिवशी अंतिम मतदार यादी तयार होईल त्याच्या अगोदर २ वर्षे तो संस्थेचा सभासद असण्याबाबत नियमामध्ये स्पष्ट तरतूद असावी,"	नियम ६(२) उक्त नियमात सुधारणा करण्याचा प्रस्तावावर शासनामार्फत कार्यवाही सुरु असून ती पुढीलप्रमाणे आहे:- " कलम २७ (३अ) मध्ये तरतूद केलेल्या २ वर्षांच्या कालावधीची गणना, सभासदत्व नोंदणीच्या दिनांकापासून ते समितीची निवडणूक असेल त्या दिनांकापर्यंत करणेबाबत" च्या ऐवजी " कलम २७ (३अ) मध्ये तरतूद केलेल्या २ वर्षांच्या कालावधीची गणना, सभासदत्व नोंदणीच्या दिनांकापासून ते निवडणूक घ्यावयाच्या समितीची विहित मुदत संपत असेल त्या दिनांकापर्यंत करण्याबाबत"
	पृ.क्र. ४२ परि.२	नियम ७ मध्ये नमुद केलेल्या पहिल्या ओळीतील शेवटचा शब्द " .... तिच्या वडिलांचे किंवा पतीचे नाव, आडनाव (वर्णमालेनुसार)" आवश्यक असेल तर "संस्थेच्या नोंदवहीत नोंद केलेल्या पत्त्यासह ... " या वाक्यातील "आवश्यक असेल तर" हे शब्द वगळण्यात यावेत. तसेच यापुढे तयार	नियम २०१४ चा नियम ७ मध्ये "आवश्यक असेल तर (if necessary)" या ऐवजी "कोणतेही असल्यास (if any)" या शब्दांचा समावेश करण्यात आला आहे. त्यामुळे सुधारणेची आवश्यकता नाही. तसेच मतदारांची यादी फोटोसहित करणेबाबतच्या सूचनेच्या अनुषंगाने सादर करण्यात येते की, राज्य सहकारी निवडणूक प्राधिकरणाच्या, दि. २९/१०/२०१४ रोजीच्या परिपत्रकान्वये मतदान करण्यासाठी फोटो ओळखपत्र बंधनकारक केले आहे

		करण्यात येणारी मतदारांची यादी फोटोसहित करण्याबाबत योग्य ती कार्यवाही करावी.	
	पृ.क्र. ४२ परि.३	नियम क्र.१०या नियमातील पोटनियम (१) मध्ये " ... तिच्या वडिलांचे किंवा पतीचे नाव, आडनाव (वर्णमालेनुसार) आवश्यक असेल तर" संस्थेच्या नोंदवहीत नोंद केलेल्या पत्यासह ..." या वाक्यातील "आवश्यक असेल तर" हे शब्द वगळण्यात यावेत.	नियम १० (१) मध्ये "आवश्यक असेल तर (if necessary)" या ऐवजी "कोणतेही असल्यास (if any)" या शब्दांचा समावेश करण्यात आला आहे. त्यामुळे सुधारणेची आवश्यकता नाही.
	पृ.क्र.४२ परि. ३ चा उपपरिच्छेद	नियम १० (४) मध्ये " ... पूर्वी कळविलेल्या प्रतिनिधींच्या नावात नामनिर्देशन करावयाच्या शेवटच्या दिवसांच्या पूर्वी पाच दिवस पेक्षा जास्त नाही" या वाक्यात "पाच ऐवजी आठ दिवस" असा बदल करावा.	-- निवडणूक नियम, २०१४ अस्तित्वात येण्यापुर्वी लागू असलेले विनिर्दिष्ट सहकारी संस्थांच्या समित्यावरील निवडणूका नियम, १९७१ चा नियम ५ (२) आणि १६ यामध्ये याबाबत तरतूद होती. उक्त नियम १६ नुसार "नामनिर्देशनाची शेवटची तारीख ही जिल्हाधिकाऱ्याच्या आदेशाच्या तारखेपासून ७ दिवस" अशी होती. आणि तिच्याशी संबंधित नियम ५ (२) नुसार " ज्या संस्थेने तिच्या प्रतिनिधीचे नाव कळविले असेल अशा संस्थेला नियम १६ अन्वये जिल्हाधिकाऱ्याने नियुक्त केलेल्या तारखेपुर्वी ७ दिवसापेक्षा नंतरची नसेल अशा मुदतीत तिच्या प्रतिनिधीच्या नावात बदल करता येत होता. सदर तरतुदींवरुन प्रतिनिधींच्या नावात बदल करावयाची मुदत आणि नामनिर्देशन दाखल करावयाची अंतिम मुदत ही एकच असते. सदर बाबींचा विचार करता निवडणूक

			नियम, २०१४ चा नियम १८ नुसार " नामनिर्देशनाची शेवटची तारीख, निवडणूक कार्यक्रम जाहिर केल्याच्या तारखेपासून ५ दिवस" अशी असून नियम १० (४) नुसार प्रतिनिधींच्या नावात बदल करावयाचा कालावधी नियम १८ (ii) च्या उक्त तरतुदींशी सुसंगत असा ५ दिवसांचा आहे. सदर बाब लक्षात घेता नियम १० (४) मध्ये उपविधान समितीच्या शिफारशीनुसार बदल करणे योग्य होणार नाही. त्यामुळे बदल करण्याची आवश्यकता नाही.
	पृ.क्र.४२ परि. ४	नियम १८ या नियमातील तक्त्यामधील अनुक्रमांक ६ मध्ये "नामनिर्देशन मागे घेण्याची मुदत १५ दिवसांऐवजी ४ दिवसांची करण्यात यावी"	निवडणूक तक्रारीत दाखल केलेले नामनिर्देशन पत्र निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी छाननी अंती नामंजूर केल्यास निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या निर्णयाविरुद्ध निबंधकाकडे अपिल करणेबाबत महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० चे कलम १५२ A मध्ये तरतूद आहे. उक्त कलम १५२A नुसार निबंधकाकडे दाखल झालेल्या अपीलावर निर्णय करण्याची मुदत, अपिल मिळाल्याच्या तारखेपासून १० दिवसाची आहे. कलम १५२A अन्वये दाखल केलेले अपिल मंजूर झाल्यास वैध नामनिर्देशन पत्राच्या यादीमध्ये अशा उमेदवाराचा समावेश करणे आवश्यक ठरते. सदर बाब लक्षात घेता उमेदवारी मागे घेण्याचा कालावधी हा अपीलाच्या कालावधीपेक्षा अधिक असणे आवश्यक आहे. त्यामुळे नियम १८ (ii) मधील नामनिर्देशन मागे घेण्याचा कालावधी १५ दिवस हा उक्त कलम १५२A मधील कार्यवाहीच्या कालावधीशी सुसंगत असा आहे. सबब शिफारस केलेली सुधारणा करणे उचित होणार नाही.

	पृ.क्र.४२ परि.क्र. ५	नियम १८ अनुक्रमांक ८ मध्ये "... अंतिम यादीच्या प्रसिद्धीच्या तारखेपासून ०७ दिवस पूर्वी नाही आणि १५ दिवसांनंतरची नाही अशी तारीख" या ऐवजी " ०७ दिवस पूर्वी नाही आणि १० दिवसानंतरची नाही अशी तारीख" अशी दुरुस्ती करण्यात यावी.	मतदान घेण्याची तारीख आणि निवडणूक लढविणाऱ्या उमेदवाराच्या अंतिम यादीच्या प्रसिद्धीची तारीख यामध्ये किमान ७ दिवस व कमाल १५ दिवसांचा कालावधी नियम १८ (ii) मध्ये नमुद केला आहे. निवडणूक नियम, २०१४ अस्तित्वात येण्यापुर्वी लागू असलेले विनिर्दिष्ट सहकारी संस्थांच्या समित्यांवरिल निवडणूका नियम, १९७१ नुसार घेण्यात येत होत्या. यामधील नियम १६ (viii) आणि प्रकरण ५ A अधिसूचित संस्थांच्या निवडणूका इत्यादी मधील नियम ५६ (J)(vii) नुसार अंतिम उमेदवारी यादी प्रसिद्धीचा दिनांक व मतदान दिनांक यामधील कालावधी किमान १० दिवसांचा होता. निवडणूक नियम, २०१४ चा नियम १८ हा -'अ' व 'ब' वर्गातील सहकारी संस्थांच्या निवडणुकांशी संबंधित आहे. 'अ' व 'ब' वर्गातील संस्था ह्या शिखर, संघीय आणि जिल्हा मध्यवर्ती बँक, नागरी बँका व मोठ्या पतसंस्था इ. प्रकारच्या संस्था असून त्यांचे कार्यक्षेत्र आणि मोठी सभासद संख्या/ मतदार संख्या लक्षात घेता निवडणुकीसाठी मतपत्रिका छापणे, मतदान केंद्र निश्चिती आणि अनुषांगिक कार्यवाही करणे याकरिता किमान ७ व कमाल १५ दिवसाचा कालावधी आवश्यक आहे. उपरोक्त बाबी लक्षात घेता कमाल कालावधी १५ दिवसांऐवजी १० दिवस करणे योग्य होणार नाही. सबब शिफारस केलेली सुधारणा करणे उचित होणार नाही.

	पृ.क्र.४२ परि. ५चा उपपरिच्छेद	तसेच स्पष्टीकरणामध्ये (ब) नंतर (क) चा समावेश करावा व (क) मध्ये "पॅनेलने मागणी केल्यास त्यांना "एकच चिन्ह" देण्यात यावे " या वाक्याचा समावेश करावा.	निवडणूक नियम, २०१४ नियम २८ (३) (c) मध्ये निवडून द्यावयाच्या एकूण जागांच्या ३० % पेक्षा अधिक उमेदवारांनी गट तयार करुन सर्व संबंधित उमेदवारांनी सह्या केलेल्या लेखी सामुहिक अर्जाव्दारे एकाच निशाणीची मागणी केल्यास, त्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी एक सामाईक निशानी देईल अशी तरतुद आहे. त्यामुळे सदर बदल करण्याची आवश्यकता नाही
	पृ.क्र.४२ परि.क्र. ६	नियम २२ मध्ये अनुक्रमांक १ व २ नंतर ३ समाविष्ट करुन त्यामध्ये " पॅनलने मागणी केल्यास त्यांना एकच निशाणी द्यावी" असे वाक्य समाविष्ट करावे.	निवडणूक नियम, २०१४ नियम २८ (३) (c) मध्ये निवडून द्यावयाच्या एकूण जागांच्या ३० % पेक्षा अधिक उमेदवारांनी गट तयार करुन सर्व संबंधित उमेदवारांनी सह्या केलेल्या लेखी सामुहिक अर्जाव्दारे एकाच निशाणीची केल्यास, त्यास निवडणूक निर्णय अधिकारी एक सामाईक निशानी देईल अशी तरतुद आहे. त्यामुळे सदर बदल करण्याची आवश्यकता नाही
	पृ.क्र.४२ परि.क्र. ७	नियम ६५ मधील पोटनियम (२) च्या तरतुदीच्या अनुषंगाने "सदर नियमात निवडणूक झाल्यानंतर निवडणुकीचा हिशेब सादर करण्याच्या मुदतीचा उल्लेख करण्यात आलेला नाही तरी निवडणूक झाल्यानंतर एक महिन्याच्या आत निवडणुकीचा हिशेब एकदाच सादर करण्याची तरतूद करण्यात यावी.	निवडणुक नियम ६७ मध्ये नविन पोटनियम (२) मध्ये खालीलप्रमाणे सुधारणा प्रस्तावित असून, सुधारणा करण्याची कार्यवाही शासनामार्फत सुरु आहे. नियम ६७(२) प्रस्तावित तरतूद"Every contesting candidate shall lodge an account of election expenses within the period of sixty days from the date of declaration of the result with the Returning officer".

उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने विभागाने केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील

अनुपालन अहवाल

तेराव्या महाराष्ट्र विधानसभेचा सन २०१७ चा उपविधान समितीचा चौथा अहवाल सदरहू अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण.

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग

(१) अंतिम अधिसूचना क्रमांक ७१ - "महाराष्ट्र विना अनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ मधील कलम ३ च्या पोट-कलम १ व २ अन्वये अधिसूचना क्र.संकीर्ण. २०१५/सीआर क्र.२५२/टीई-४, दिनांक १६ जून, २०१५ चे अधिक्रमण करुन अनुसूचीच्या स्तंभ (३) मधील अनुसूची क,ख व ग मध्ये पाठ्यक्रम प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक टीईएम. २०१५/ सीआर ५३६/टीई-४, दिनांकित ११ मार्च, २०१६.

उपरोक्त अधिसूचनेवर समितीने खालीलप्रमाणे शिफारशी केल्या आहेत.

शिफारशी :

१) सदर अधिसूचनेच्या मराठी प्रतीमधील अनुसूची "ग" च्या शिर्षकामध्ये "व्यावसायिक तांत्रिक पदव्युत्तर पदवी पाठ्यक्रम" असे छापले असून इंग्रजी प्रतीमध्ये Schedule- C च्या शिर्षकामध्ये 'Professional Education Diploma Courses' असे शब्द छापले आहेत. तरी इंग्रजी प्रतीतील 'Diploma' या शब्दाऐवजी 'Post Graduate' असा शब्द दाखल करण्यात यावा, अशी सुधारणा सुचविली.

उपरोक्त शिफारशीच्या अनुषंगाने उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाने त्यावर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती दिनांक २५ मे, २०१७ रोजीच्या पत्रान्वये दिली आहे. **(माहिती परिशिष्ट "अ" मध्ये सादर करण्यात येत आहे.) (अनुपालन अहवाल)**

शिफारशीवर विभागाने केलेली कार्यवाही :-

याबाबत अधिसूचना क्र.TEM-२०१६/CR-४८२/TE-४, दि.९/९/२०१६ रोजी प्रसिध्द करण्यात आली आहे. राजपत्र क्रमांक २३५ (सोबत अधिसूचनेची प्रत जोडली आहे.)

याबाबतची अंतिम अधिसूचना उपविधान समितीस प्राप्त झाली आहे.

सदर सूचनेसंदर्भात अहवालात केलेल्या शिफारशीची विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती दिनांक १२ जुलै, २०१७ रोजीच्या बैठकीत समितीसमोर ठेवण्यात आली असता **सदर**

शिफारशीवरील माहिती समितीने विचारात घेऊन कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

२) सदर अधिसूचनेतील मराठी प्रतीतील अनुसूची 'ख' च्या शिर्षकामध्ये "व्यावसायिक तांत्रिक पदवीपूर्व पाठ्यक्रम" असे छापले आहेत. सदर अधिसूचनेच्या भाषांतरीत इंग्रजी प्रतीतील Schedule- B मध्ये "Professional Education Undergraduate Courses" असे शब्द छापले आहेत. इंग्रजी प्रतीमधील शब्द बरोबर असून मराठी प्रतीतील "तांत्रिक" या शब्दाऐवजी " शिक्षण " असा शब्द दाखल करण्यात यावा, अशी सुधारणा सुचविली आहे.

उपरोक्त शिफारशीच्या अनुषंगाने उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाने त्यावर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती दिनांक २५ मे, २०१७ रोजीच्या पत्रान्वये दिली आहे. (माहिती परिशिष्ट "अ" मध्ये सादर करण्यात येत आहे.) (अनुपालन अहवाल)

शिफारशीवर विभागाने केलेली कार्यवाही :-

याबाबत अधिसूचना क्र.टीईएम-२०१६/सी.आर.४४३ (भाग-१)/टीई-४, दि.२४/४/२०१७ (राजपत्र क्र.१०२) रोजी प्रसिध्द करण्यात आली आहे. (सोबत अधिसूचनेची प्रत जोडली आहे.)

सदर अधिसूचनेसंदर्भात अहवालात केलेल्या शिफारशीची विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती दिनांक १२ जुलै,२०१७ रोजीच्या बैठकीत समितीसमोर ठेवण्यात आली असता **सदर शिफारशीवरील माहिती समितीने विचारात घेऊन कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.**

२) अधिसूचना क्रमांक ७२ :- महाराष्ट्र विना अनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदव्युत्तर तांत्रिक पाठ्यक्रमांना द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम २०१६ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक टीईएम-२०१५/सीआर५३६/टीई-४, दिनांकित ११ मार्च, २०१६.

उपरोक्त अधिसूचनेतील नियम २ मधील (१) 'क' मध्ये "अधिनियमम" असा शब्द छापला आहे. त्याऐवजी "अधिनियम" अशी सुधारणा करण्यात यावी.

सदरहू शिफारशीच्या अनुषंगाने उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाने खालीलप्रमाणे कार्यवाही केल्याबाबतची माहिती समितीपुढे सादर केली.

याबाबत अधिसूचना क्र.टीईएम-२०१६/प्र.क्र.४७३/१६ (भाग-४)तारीख-४, दिनांक २४/४/२०१७ (राजपत्र क्र.१०५) प्रसिध्द करण्यात आली आहे. (सोबत अधिसूचनेची प्रत जोडली आहे.)

याबाबतची अंतिम अधिसूचना उपविधान समितीस प्राप्त झाली आहे.

उपरोक्त दोन्ही अधिसूचनेसंदर्भात अहवालात केलेल्या शिफारशीची विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती दिनांक १२ जुलै, २०१७ रोजीच्या बैठकीत समितीसमोर ठेवण्यात आली असता **सदर शिफारशीवरील माहिती समितीने विचारात घेऊन कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.**

परिशिष्ट "अ"

महाराष्ट्र शासन

क्रमांक - संकीर्ण-२०१७/प्र.क्र.२२९/तांशि-४,
उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग,
खो.क्र.४४१, चौथा मजला,
मंत्रालय (विस्तार), मादाम कामा मार्ग,
हुतात्मा राजगुरु चौक,मुंबई-४०० ०३२.
दुरध्वनी क्र.०२२-२६०४०९३५

दिनांक : २५ मे ,२०१७

प्रति,
प्रधान सचिव,
महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
विधान भवन, बॅकबे रेक्लमेशन,
विधान भवन मार्ग, मुंबई ४०० ०३२

विषय :- उपविधान समितीचा चौथा अहवाल - २०१७

संदर्भ :- १) आपले पत्र क्रमांक १२२१५/म.वि.स./उपविधान/३-११, दिनांक १९/४/२०१७
२) शासन पत्र, उच्च व तंत्र शिक्षणविभाग क्र.मविस-२०१७/प्र.क्र.२९/ तांशि-२, दिनांक ८/५/२०१७

महोदय,

तेराव्या विधानसभेच्या उपविधान समितीचा चौथा अहवाल सन २०१७, विधानसभा व विधानपरिषदेस दिनांक ६/४/२०१७ रोजी सादर करण्यात आला असून, त्यातील या विभागाशी संबंधीत ८ अधिसूचना दर्शविण्यात आल्या असून त्यापैकी तांशि-४ कार्यासनाशी संबंधीत ६ अधिसूचना आहेत. त्याबाबतचे विवरणपत्र खालीलप्रमाणे आहे :-

अ.क्र.	अधिसूचना क्र.	कार्यासन	समितीचे अभिप्राय
१.	७९	तांशि-४	समितीने दि.९ नोव्हेंबर,२०१६, रोजीच्या बैठकीत विचारविनिमय केला व सुधारणा सुचविल्या आहेत.

२.	७२	तांशि-४	समितीने दि.९ नोव्हेंबर,२०१६ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व सुधारणा सुचविली आहे.
३.	७३	तांशि-४	समितीने दि.९ नोव्हेंबर,२०१६ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.
४.	७४	तांशि-४	समितीने दि.९ नोव्हेंबर,२०१६ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.
५.	७५	तांशि-४	समितीने दि.९ नोव्हेंबर,२०१६ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.
६.	८१	तांशि-४	समितीने दि.९ नोव्हेंबर,२०१६ रोजीच्या बैठकीत विचारविनियम केला व त्यावर काहीही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

२. अधिसूचना क्र.७१ व ७२ मध्ये उपविधान मंडळाने सुधारणा सूचविल्या आहेत. त्याबाबतचा गोषवारा खालीलप्रमाणे आहे :-

अधिसूचना क्रमांक ७१ - महाराष्ट्र विना अनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम,२०१५ मधील कलम ३ च्या पोट - कलम १ व २ अन्वये अधिसूचना क्रमांक संकीर्ण-२०१५/सीआर क्र.२५२/टीई-४, दिनांक १६ जून,२०१५ चे अधिक्रमण करुन अनुसूचीच्या स्तंभ (३) मधील अनुसूची क, ख व ग मध्ये पाठ्यक्रम प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक टीईएम.२०१५/सीआर क्र.५३६/टीई-४, दिनांक ११ मार्च,२०१६

उपरोक्त नियमाच्या अनुसूची "ग" "ख" मधील इंग्रजी व मराठी प्रतीतील शीर्षकातील विसंगती लक्षात घेता समितीने अधिसूचनेच्या मराठी व इंग्रजी प्रतीमध्ये खालीलप्रमाणे सुधारणा सुचविल्या आहेत :-

(१) सदर अधिसूचनेच्या मराठी प्रतीमधील अनुसूची "ग" च्या शीर्षकामध्ये "व्यावसायिक तांत्रिक पदव्युत्तर पदवी पाठ्यक्रम" असे छापले असून इंग्रजी प्रतीमध्ये Schedule-C च्या शिर्षकामध्ये "Professional Education Diploma Course" असे शब्द छापले आहेत. तरी इंग्रजी प्रतीमध्ये "Diploma" या शब्दाऐवजी "Post Graduate" असा शब्द दाखल करण्यात यावा, अशी सुधारणा सुचविली आहे.

(२) सदर अधिसूचनेतील मराठी प्रतीतील अनुसूची "ख" च्या शिर्षकामध्ये "व्यावसायिक तांत्रिक पदवीपूर्व पाठ्यकम" असे शब्द छापले आहेत. सदर अधिसूचनेच्या भाषांतरीत इंग्रजी प्रतीतील Schedule-B मध्ये "Professional Education Under Graduate Course" असे शब्द छापले आहेत. इंग्रजी प्रतीमधील शब्द बरोबर असून मराठी प्रतीतील "तांत्रिक" या शब्दाऐवजी "शिक्षण" असा शब्द दाखल करण्यात यावा, अशी सुधारणा सुचविली आहे.

अधिसूचना क्रमांक ७२ - महाराष्ट्र विना अनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम,२०१५ मधील कलम ३ च्या पोट - कलम १ व २ अन्वये अधिसूचना क्रमांक संकीर्ण-२०१५/सीआर क्र.२५२/टीई-४, दिनांक १६ जून,२०१५ चे अधिक्रमण करुन अनुसूचीच्या स्तंभ (३) मधील अनुसूची क, ख व ग मध्ये पाठ्यक्रम प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक टीईएम.२०१५/सीआर क्र.५३६/टीई-४, दिनांक ११ मार्च,२०१६

सदर अधिसूचनेव्दारे उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाच्या अखत्यारीतील तंत्र शिक्षणाशी संबंधित विविध अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या शैक्षणिक संस्थामधील पदवी व पदव्युत्तर, पदवी आणि पदविका पाठ्यक्रम आणि पाठ्यक्रमाच्या प्रवेश प्रक्रियेबाबत सदरहू नियम तयार करुन अधिसूचित केले आहेत.

सदर अधिसूचित नियम उपविधान समितीच्या दिनांक ९ नोव्हेंबर,२०१६ रोजीच्या बैठकीत विचारार्थ ठेवण्यात आले असता समितीच्या असे निदर्शनास आले की, उपरोक्त अधिसूचनेच्या मराठी प्रतीमध्ये नियम क्रमांक २(१) (क) मध्ये "अधिनियमम" असे छापले आहे. त्यामध्ये समितीने खालीलप्रमाणे सुधारणा सुचविली आहे.

उपरोक्त अधिसूचनेतील नियम २ मधील (१) "क" मध्ये "अधिनियमम" असा शब्द छापला आहे. त्याऐवजी "अधिनियम" अशी सुधारणा करण्यात यावी.

३. उपविधान समितीने अधिसूचनांवर केलेल्या शिफारशींवर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती विहित विवरणपत्रामध्ये विधानमंडळ सचिवालयास एक महिन्याच्या आत सुस्पष्ट ३५ प्रतीत पाठविण्याबाबत संदर्भाधीन पत्रान्वये कळविण्यात आले आहे.

४. महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क याचे विनियमन) , अधिनियम, २०१५ च्या कलम २३(१) अनुसार नियम करण्याचे अधिकार शासनास आहेत. त्यानुसार शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ मध्ये दिनांक ११/३/२०१६ च्या अधिसूचनेव्दारे (मराठी अधिसूचना क्र.१८९ व इंग्रजी अधिसूचना क्र.७४) व्यावसायिक पदविका, पदवीपूर्व व पदव्युत्तर

पदवी अभ्यासक्रम अधिसूचीत करण्यात आले आहेत. तसेच दिनांक ११/३/२०१६ च्या अधिसूचनेव्दारे (मराठी अधिसूचना क्र.१९० व इंग्रजी अधिसूचना क्र.७५) पदव्युत्तर अभ्यासक्रम, दिनांक ११/३/२०१६ च्या अधिसूचनेव्दारे (मराठी अधिसूचना क्र.१९१ व इंग्रजी अधिसूचना क्र.७६) पदवीपूर्व अभ्यासक्रम आणि दिनांक ११/३/२०१६ च्या अधिसूचनेव्दारे (मराठी अधिसूचना क्र.१९२ व इंग्रजी अधिसूचना क्र.७७) अन्वये पदविका अभ्यासक्रमांचे प्रवेश नियम अधिसूचीत करण्यात आले होते. या अधिसुचनांमध्ये वरील परिच्छेद - ३ मध्ये नमूद केल्यानुसार उपविधान समितीने शिफारस केल्यानुसार सुधारणा सूचविल्या आहेत.

५. वरील परिच्छेद-३ मधील मुद्दा क्र.(१) मध्ये नमूद केल्यानुसार महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ अंतर्गत शासन अधिसूचना क्रमांक TEM-२०१५/C.R.५३६/TE-४, दिनांक ११/०३/२०१६ मराठी व इंग्रजीतून प्रसिध्द करण्यात आली असून, त्याव्दारे उच्च व तंत्र शिक्षण विभागांतर्गत व्यावसायिक अभ्यासक्रम अधिसूचित करण्यात आले आहेत. या अधिसूचनेतील Schedule C मध्ये पदव्युत्तर पदवी अभ्यासक्रम नमूद केले आहेत. तथापि, इंग्रजी अधिसूचनेच्या Schedule C चे शीर्षक "Professional Education Post Graduate Courses" याऐवजी "Professional Education Diploma Courses" असे झाले आहे. तरी सदर Schedule C चे शीर्षक "Professional Education Post Graduate Courses" असे सुधारीत करुन त्याप्रमाणे शुध्दपत्र शासन अधिसूचना क्रमांक TEM-२०१६/C.R.४८२/TE-४, दिनांक ०९/०९/२०१६ रोजी प्रसिध्द करण्यात आले आहे. सदर अधिसूचनेच्या ७५ प्रती विधानमंडळाच्या उप विधान समितीच्या बैठकीत सादर करण्यासाठी स्पष्टिकरणात्मक टिप्पणीसह विधानमंडळ सचिवालयाला शासन पत्र क्र.टीईएम-२०१६/ प्र.क्र.४८२/तांशि-४, दिनांक ०९/०९/२०१६ रोजी पाठविण्यात आल्या आहेत. त्यामुळे Schedule C मधील सुधारणा यापूर्वीच करण्यात आली आहे. तथापि, अधिसूचना क्रमांक टीईएम-२०१६/ सी.आर. ४७३ (भाग-१)/ टीई-४, दिनांक २४/४/२०१७ (राजपत्र क्र.१०२) अन्वये पदविका, पदवीपूर्व व पदव्युत्तर पदवी अभ्यासक्रम नव्याने अधिसूचीत करण्यात आले आहेत. सुलभ संदर्भासाठी व माहितीकरीता प्रत सोबत जोडली आहे.

६. अधिसूचना क्रमांक टीईएम-२०१५/सीआर-५३६/टीई-४, दिनांक ११/३/२०१६ अन्वये (राजपत्र क्र.१९०) प्रथम वर्ष व थेट व्दितीय वर्ष पूर्णवेळ व्यावसायिक पदव्युत्तर तांत्रिक अभ्यासक्रमांना द्यावयाचे प्रवेश विनियमित करण्यासाठी प्रवेश नियमावली प्रसिध्द करण्यात

आली आहे. सदर अधिसूचनेतील नियम -२ मधील (१)(क) मध्ये "अधिनियमम" असा शब्द छापला आहे. या अधिसूचने ऐवजी अधिसूचना क्रमांक टीईएम - २०१६/ प्र.क्र. ४७३/ १६ (भाग-४) / तांशि-४, दिनांक २४/४/२०१७ (राजपत्र क्र.१०५) अन्वये पदव्युत्तर पदवी अभ्यासक्रमांचे प्रवेश नियम नव्याने अधिसूचीत करण्यात आले आहेत. सुलभ संदर्भासाठी व माहितीसाठी प्रत सोबत जोडली आहे.

सदर अधिसूचना (मराठी व इंग्रजी) महाराष्ट्र विना अनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ मधील कलम २३ (२) अन्वये विधानमंडळाच्या पटलावर ठेवण्यासाठी सदर नियमांच्या ७५ प्रती विधानमंडळाच्या उपविधान समितीसमोर सादर करण्यासाठी विधानमंडळ सचिवालयाला शासन पत्र क्रमांक संकिर्ण-२०१६/ प्र.क्र. ४७३/तांशि-४, दिनांक ११/५/२०१७ अन्वये पाठविण्यात आल्या आहेत.

७. तसेच अधिसूचना क्र.७३, ७४, ७५, व ८१ मध्ये उपविधान समितीने काहीही अभिप्राय व्यक्त केलेले नाहीत. त्यामुळे त्याबाबतची माहिती देण्याची आवश्यकता नाही.

आपला विश्वासू,

२५/५/१७

(म. मा. मोरवे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

अवर सचिव (साशि-२), उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई,

RNI No. MAHBIL /2009/37831

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार–ब

वर्ष २, अंक ११६(२)] शुक्रवार, सप्टेंबर ९, २०१६/भाद्र १८, शके १९३८ [पृष्ठ १, किंमत : रुपये ९.००

असाधारण क्रमांक २३५

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमांन्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

HIGHER AND TECHNICAL EDUCATION DEPARTMENT
Madam Cama Marg, Hutatma Rajguru Chowk, Mantralaya
Mumbai 400 032, dated the 9th September 2016

CORRIGENDUM

No. TEM.2016/CR-482/TE-4.—In Government Notification, Higher and Technical Education Department, No. TEM.2015/CR-536/TE-4, dated 11th March 2016, published in the *Maharashtra Government Gazette,* Extraordinary No. 74, Part IV-B, on Page 7, in *Schedule C,* in the heading, for *"(Professional Education Diploma Courses)"* read *"(Professional Education Post Graduate Courses)".*

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

DR. KIRAN PATIL,
Deputy Secretary to Government.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY SHRI PARSHURAM JAGANNATH GOSAVI, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004, EDITOR : SHRI PARSHURAM JAGANNATH GOSAVI.

RNI No. MAHBIL /2009/37831

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार–ब

वर्ष ३, अंक ४४(३)] सोमवार, एप्रिल २४, २०१७/वैशाख ४, शके १९३९ [पृष्ठे २४, किंमत : रुपये ९.००

असाधारण क्रमांक १०२

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमांन्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक २४ एप्रिल २०१७.

अधिसूचना

महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५.

क्रमांक टीईएम. २०१६/सीआर ४७३ (भाग-१)/टीई-४.—महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ (२०१५ चा महा. २८) च्या कलम ३ ची पोट-कलमे १ व २ याद्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून, शासन अधिसूचना, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, क्र. टीईएम. २०१५/सीआर ५३६/टीई-४, दिनांक ११ मार्च २०१६ अधिक्रमित करून, महाराष्ट्र शासन, याद्वारे यासोबत जोडलेल्या अनुसूचीच्या स्तंभ (२) मध्ये नमूद केलेले पूर्ण वेळ व्यावसायिक पाठ्यक्रम हे उक्त पाठ्यक्रमांच्या प्रवेशाच्या प्रयोजनासाठी ***अनुसूची - क*** मध्ये पदविका पाठ्यक्रम, ***अनुसूची - ख*** मध्ये पदवीपूर्व पाठ्यक्रम आणि यथास्थिती ***अनुसूची - ग*** मध्ये पदव्युत्तर पदवी पाठ्यक्रम म्हणून अधिसूचित करीत आहे.

अनुसूची-क

व्यावसायिक पदविका पाठ्यक्रम

अनु-क्रमांक (१)	व्यावसायिक पाठ्यक्रमाचे नाव (२)	प्रवेशासाठी आवश्यक पात्रतेच्या अटी व शर्ती (३)
१	अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान पदविका.	**(क) दहावी नंतरच्या पदविका पाठ्यक्रमाचे प्रथम वर्ष,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने किमान ३५ टक्के एवढ्या गुणांसह माध्यमिक शाळा प्रमाणपत्र (एसएससी) (इयत्ता १० वी) परीक्षा किंवा तिच्याशी समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केली असली पाहिजे.

अनुसूची-क—चालू

(१)	(२)	(३)
		(ख) दहावीनंतरच्या पदविका पाठ्यक्रमाचे थेट द्वितीय वर्ष,—
		(एक) उमेदवार हा भारतीय नागरिक असला पाहिजे ;
		(दोन) त्याने उच्च माध्यमिक शाळा प्रमाणपत्र (एचएससी) (विज्ञान) परीक्षा किंवा व्यावसायिक विषयासह एचएससी (विज्ञान) किंवा तांत्रिक विषयासह एचएससी विज्ञान परीक्षा उत्तीर्ण किंवा एसएससीनंतर २ वर्ष कालावधीचा आयटीआयमधील समुचित विशेषीकरण असलेला अभ्यासक्रम पूर्ण केलेला असला पाहिजे.
		(ग) बारावीनंतरच्या सरफेस कोटिंग टेक्नॉलॉजीमधील पदविका पाठ्यक्रम,—
		(एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ;
		(दोन) त्याने इंग्रजी, भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र व गणित हे विषय घेऊन एचएससी (इयत्ता १२ वी) (विज्ञान) परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे.
२	औषधनिर्माण-शास्त्र पदविका.	(एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ;
		(दोन) त्याने भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र या अनिवार्य विषयासह गणित किंवा जीवशास्त्र (वनस्पतीशास्त्र आणि प्राणीशास्त्र) यापैकी एक विषय घेऊन एचएससी (विज्ञान) परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे.
३	हॉटेल व्यवस्थापन व खाद्यपेय व्यवस्था तंत्रज्ञान पदविका.	(एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ;
		(दोन) त्याने एचएससी (इयत्ता १२ वी) परीक्षा कमीत कमी ३५% गुणासह उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे.

अनुसूची - ख

(व्यावसायिक पदवीपूर्व पाठ्यक्रम)

१	पदवीपूर्व अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान पाठ्यक्रम (बी.ई. / बी.टेक.)	**(क) प्रथम वर्ष.—**
		(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असणारे उमेदवार,—
		(एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ;
		(दोन) त्याने भौतिकशास्त्र व गणित या अनिवार्य विषयासह रसायनशास्त्र किंवा जैवतंत्रज्ञान किंवा जीवशास्त्र किंवा तांत्रिक किंवा व्यावसायिक विषयापैकी एक विषय घेऊन एचएससी परीक्षा अथवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण करून त्यामध्ये वरील विषयात एकत्रित मिळून किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत आणि त्याने सक्षम प्राधिकरणाने घेतलेल्या सामाईक प्रवेश परीक्षेमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे ; किंवा
		(दोन) उमेदवार अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान विषयातील पदविकाधारक असला पाहिजे आणि त्याने किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; किंवा
		(दोन) उमेदवार हा विद्यापीठ अनुदान आयोगाने व्याख्या केल्याप्रमाणे मान्यताप्राप्त विद्यापीठामधून बी. एससी. पदवी परीक्षा उत्तीर्ण असावा आणि त्यात त्याने किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत व उमेदवार गणित या विषयासह एचएससी परीक्षा उत्तीर्ण असावा.

अनुसूची-ख—चालू

(१)	(२)	(३)

(२) अखिल भारतीय उमेदवारी असलेला उमेदवार, जम्मू व काश्मीरमधील स्थलांतरित उमेदवारी असलेला उमेदवार,—

(एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ;

(दोन) त्याने भौतिकशास्त्र, गणित या अनिवार्य विषयासह रसायनशास्त्र किंवा जैवतंत्रज्ञान किंवा जीवशास्त्र किंवा तांत्रिक किंवा व्यावसायिक विषयापैकी एक विषय घेऊन एचएससी परीक्षा अथवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण करून त्यामध्ये वरील विषयात एकत्रित ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत आणि त्याने जेईई (मुख्य) प्रश्नपत्रिका-एक मध्ये किंवा सक्षम प्राधिकरणाच्या सामायिक प्रवेश परीक्षेमधील प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे ; किंवा

(दोन) उमेदवार अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान विषयातील पदविकाधारक असला पाहिजे आणि त्याने किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; किंवा

(दोन) उमेदवार हा विद्यापीठ अनुदान आयोगाने व्याख्या केल्याप्रमाणे मान्यताप्राप्त विद्यापीठामधून बी. एससी .पदवी परीक्षा उत्तीर्ण असावा आणि त्याने किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत व उमेदवार गणित या विषयासह एचएससी परीक्षा उत्तीर्ण असावा.

(३) अनिवासी भारतीय/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्तीची व आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले, आणि विदेशी नागरिक,—

(एक) उमेदवाराने भौतिकशास्त्र व गणित या अनिवार्य विषयांसह रसायनशास्त्र किंवा जैवतंत्रज्ञान किंवा जीवशास्त्र किंवा तांत्रिक किंवा व्यावसायिक विषयांपैकी एक विषय घेऊन एचएससी परीक्षा अथवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण करून त्यामध्ये वरील विषयात एकत्रित मिळून किमान ५० टक्के गुण मिळवलेले असावेत ;

(दोन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी अधिसूचित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.

(ख) थेट द्वितीय वर्ष (आनुषंगिक) प्रवेश,—(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी उमेदवार आणि अखिल भारतीय उमेदवारी असलेले उमेदवार,—

(एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ;

(दोन) त्याने अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थेमधून अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान मधील समुचित शाखेतील पदविका परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्याने अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान पदविका पाठ्यक्रम परीक्षेमध्ये किमान ४५ टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४० टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; किंवा

अनुसूची-ख—चालू

(१)	(२)	(३)
		(दोन) त्याने विद्यापीठ अनुदान आयोगाने किंवा भारतीय विद्यापीठ संघाने मान्यता दिलेल्या विद्यापीठाची बी.एससी. पदवी परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने किमान ४५ टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४० टक्के गुण) मिळवलेले असावेत आणि तो गणित हा विषय घेऊन एचएससी परीक्षा उत्तीर्ण झालेला असला पाहिजे ; परंतु, या प्रवर्गातील उमेदवारांना Engineering Graphics/Engineering Drawing आणि Engineering Mechanics या विषयाची प्रथम वर्ष अभियांत्रिकी पाठ्यक्रमाची परीक्षा, द्वितीय वर्षाच्या विषयासोबत देऊन उत्तीर्ण होणे आवश्यक आहे. (तीन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.
२	पदवीपूर्व औषधनिर्माणशास्त्र पाठ्यक्रम (बी.फार्म.)	**(क) प्रथम वर्ष.—** **(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेला उमेदवार आणि अखिल भारतीय उमेदवारी असलेला उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने भौतिकशास्त्र व रसायनशास्त्र या अनिवार्य विषयासह गणित किंवा जैवतंत्रज्ञान किंवा जीवशास्त्र या विषयांपैकी एक विषय घेऊन एचएससी किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे आणि त्यामध्ये एकत्रित किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्ग आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; (दोन) सीईटी मध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे. **(२) अनिवासी भारतीय/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्तींची व आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले, आणि विदेशी नागरिक,—** (एक) उमेदवाराने भौतिकशास्त्र व रसायनशास्त्र या अनिवार्य विषयासह गणित किंवा जैवतंत्रज्ञान किंवा जीवशास्त्र या विषयांपैकी एक विषय घेऊन एचएससी किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे आणि त्यामध्ये एकत्रित किमान ५० टक्के गुण मिळवलेले असावेत ; (दोन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी अधिसूचित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा. **(ख) थेट द्वितीय वर्ष (आनुषंगिक) प्रवेश,—(१)महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेला उमेदवार आणि अखिल भारतीय उमेदवारी असलेला उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा भारतीय औषध निर्माणशास्त्र परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थेमधून औषधनिर्माणशास्त्रामधील पदविका परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा किमान ४५ टक्के (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४० टक्के) गुणांसह उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे ; (तीन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.

अनुसूची-ख—चालू

(१)	(२)	(३)
३	फार्म डी	**(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेले उमेदवार आणि अखिल भारतीय उमेदवारी असलेले उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र या अनिवार्य विषयासह गणित किंवा जैवतंत्रज्ञान किंवा जीवशास्त्र या विषयांपैकी एक विषय घेऊन एचएससी किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे आणि त्यामध्ये एकत्रित मिळून किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्ग आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; किंवा (दोन) त्याने राज्य मंडळाशी संलग्न असलेल्या आणि सक्षम केंद्रीय प्राधिकरणाने व राज्यशासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थेमधून औषधनिर्माणशास्त्रामधील पदविका परीक्षा किमान ५० टक्के (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४५ टक्के) गुणांसह उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे ; (तीन) त्याने सीईटी मध्ये कमीत कमी ५० टक्के गुण मिळवलेले असले पाहिजेत.
४	पदवीपूर्व वास्तुशास्त्र पाठ्यक्रम (बी.आर्च.)	**(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेले उमेदवार, अखिल भारतीय उमेदवारी असलेले उमेदवार, जम्मू व काश्मीर मधील स्थलांतरित उमेदवारी असलेले उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने गणित हा विषय घेऊन एचएससी किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा किमान ५० टक्के (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४५ टक्के) एकत्रित गुणांसह उत्तीर्ण केलेली असावी किंवा समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची आवश्यक पात्रता धारण करत असावा ; किंवा (दोन) त्याने अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा केंद्र सरकारने किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेली, पूर्णवेळ (१० + ३) पदविका परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने एकत्रित किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) गणित या अनिवार्य विषयासह मिळवलेले असावेत ; (तीन) उमेदवाराने वास्तुशास्त्र परिषदेद्वारे घेण्यात येणाऱ्या वास्तुशास्त्रामधील राष्ट्रीय अभियोग्यता चाचणी परीक्षेमध्ये समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी जाहीर केल्यानुसार किमान पात्रता गुण मिळवलेले असावेत. **(२) अनिवासी भारतीय/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्ती व आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,—** (एक) उमेदवाराने गणित हा विषय घेऊन एचएससी किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे आणि त्यात एकत्र मिळून किमान ५० टक्के गुण किंवा समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी जाहीर केल्यानुसार किमान पात्रता गुण मिळवलेले असावेत; किंवा (एक) उमेदवाराने अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा केंद्र सरकारने किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेली पूर्णवेळ पदविका (१० + ३) किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा एकत्रित किमान ५० टक्के गुण व गणित या अनिवार्य विषयासह उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे किंवा समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी जाहीर केल्यानुसार किमान पात्रता गुण मिळवलेले ; (दोन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.

अनुसूची-ख—चालू

(१)	(२)	(३)
५	पदवीपूर्व हॉटेल व्यवस्थापन व खाद्यपेय व्यवस्था तंत्रज्ञान पाठ्यक्रम (बी. एचएमसीटी)	**(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेले उमेदवार, अखिल भारतीय उमेदवारी असलेले उमेदवार आणि जम्मू व काश्मीरमधील स्थलांतरित उमेदवारी असेले उमेदवार,.—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने एचएससी किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे आणि त्यात त्याने एकत्रित मिळून किमान ४५ टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४० टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; (तीन) सीईटीमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे. **(२) अनिवासी भारतीय/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्ती, आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,—** (एक) त्याने एचएससी किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे आणि त्यात त्याने एकत्रित मिळून किमान ४५ टक्के गुण मिळवलेले असावेत ; (दोन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.
६	विधि स्नातक पदवी अभ्यासक्रम (५ वर्षे) (एलएलबी)	(क) उमेदवार किमान ४५ टक्के गुणांसह उच्च माध्यमिक प्रमाणपत्र परीक्षा (+२) किंवा समतुल्य (जसे की ११ + १, उच्च माध्यमिक परीक्षा प्रमाणपत्र पाठ्यक्रम) परीक्षा भारतातील किंवा भारताबाहेरील मान्यताप्राप्त विद्यापीठातून उत्तीर्ण असला पाहिजे किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने गठीत केलेल्या व मान्यता दिलेल्या उच्च माध्यमिक मंडळाची किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण असला पाहिजे किंवा त्याच्याशी समतुल्य विदेशातील तेथील शासनाच्या मान्यताप्राप्त संस्थेमधून अर्हता प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण असला पाहिजे (अनुसूचित जाती किंवा अनुसूचित जमातीच्या प्रवर्गातील उमेदवारांकरिता वरील गुणांची टक्केवारी किमान ४० टक्के असली पाहिजे) ; (ख) ज्या उमेदवारांनी +२ उच्च माध्यमिक प्रमाणपत्र प्राप्त केले आहे किंवा प्रथम पदवी प्रमाणपत्र परीक्षा ही दूरस्थ शिक्षण किंवा पत्रव्यवहार पद्धत अभ्यासक्रमाद्वारे उत्तीर्ण केलेली आहे असे उमेदवार या प्रवेशासाठी पात्र असतील. परंतु मुलभूत अर्हतेशिवाय ज्यांनी १० + २ पद्धतीने थेट मुक्त विद्यापीठातून परीक्षा उत्तीर्ण केलेली आहे असे उमेदवार या प्रवेशासाठी पात्र नसतील. परंतु आणखी असे की, ज्यांनी मुलभूत अर्हतेशिवाय (शाळेची १ली ते ९वी इयत्ता) १०वी किंवा माध्यमिक शाळा प्रमाणपत्र परीक्षा एकाच प्रयत्नात उत्तीर्ण केली असेल ते उमेदवार या प्रवेशासाठी पात्र असणार नाहीत. परंतु असेही की, जे उमेदवार अर्हता परीक्षेस (त्या वर्षासाठी घेण्यात येणारी नियमित परीक्षा) बसणार असतील किंवा ज्यांनी परीक्षा दिलेली असेल असे उमेदवार देखील प्रवेश परीक्षेसाठी अर्ज करण्यास पात्र असतील. परंतु अशा उमेदवारांनी प्रवेशाच्या तारखेस अर्हता परीक्षा उत्तीर्ण असल्याचे तात्पुरते प्रमाणपत्र व अर्हता परीक्षेच्या सर्व सत्राच्या गुणपत्रिका सादर केल्यासच प्रवेशासाठी पात्र असतील. (ग) त्याने सक्षम प्राधिकरणाने घेतलेल्या सीईटीमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे.

अनुसूची-ख—चालू

(१)	(२)	(३)
७	दृष्यकला पदवीपूर्व पदवी (बी.एफ.ए.)	**(क) प्रथम वर्ष.—** **(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेले उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक परीक्षा मंडळाची एचएससी (कोणत्याही शाखेतील) परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा इंग्रजी या विषयासह उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे आणि त्यात त्याने एकत्रित मिळून किमान ४५ टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४० टक्के गुण) मिळवलेले असावेत आणि त्याने सक्षम प्राधिकरणाने घेतलेल्या सीईटी मध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे. **(२) अखिल भारतीय उमेदवारी असलेले उमेदवार आणि जम्मू व काश्मीरमधील स्थलांतरित उमेदवारी असेले उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक परीक्षा मंडळाची एचएससी (कोणत्याही शाखेतील) परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा इंग्रजी या विषयासह उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे आणि त्यात त्याने एकत्रित मिळून किमान ४५ टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४० टक्के गुण) मिळवलेले असावेत आणि त्याने सक्षम प्राधिकरणाने घेतलेल्या सीईटी मध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे. **(३) अनिवासी भारतीयांची मुले/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्ती, आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,—** (एक) त्याने महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक परीक्षा मंडळाची एचएससी (कोणत्याही शाखेतील) परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा इंग्रजी या विषयासह उत्तीर्ण केलेली असली पाहिजे आणि त्यात त्याने एकत्रित मिळून किमान ४५ टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४० टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; (दोन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.

अनुसूची-ग

व्यावसायिक पदव्युत्तर पदवी पाठ्यक्रम

१	पदव्युत्तर पदवी व्यवस्थापनशास्त्र पाठ्यक्रम (एम.बी.ए./ एम.एम.एस)	**(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेला उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने विद्यापीठ अनुदान आयोगाने किंवा भारतीय विद्यापीठ संघाने मान्यता दिलेल्या कोणत्याही विद्यापीठाकडून देण्यात येणारी कोणत्याही विद्याशाखेतील किमान तीन वर्ष कालावधीची स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने एकूण किमान ५० टक्के किंवा समतुल्य गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; (तीन) सक्षम प्राधिकरणाने घेतलेल्या सीईटीमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे.

अनुसूची-ग—चालू

(१)	(२)	(३)
		(२) अखिल भारतीय उमेदवारी असलेला उमेदवार, जम्मू काश्मीर मधून विस्थापित उमेदवारी असलेला उमेदवार,— (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने विद्यापीठ अनुदान आयोगाने किंवा भारतीय विद्यापीठ संघाने मान्यता दिलेल्या विद्यापीठाकडून देण्यात येणाऱ्या कोणत्याही विद्याशाखेतील किमान तीन वर्ष कालावधीची स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने एकूण किमान ५० टक्के (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४५ टक्के) किंवा समतुल्य गुण मिळवलेले असावेत ; (तीन) पुढील पैकी एका परीक्षेमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असावा ; सक्षम प्राधिकरणाने घेतलेली सामाईक प्रवेश परीक्षा (CET), भारतीय व्यवस्थापन संस्थेद्वारा आयोजीत सामाईक प्रवेश परीक्षा (CAT) आणि अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेद्वारा आयोजित सामाईक व्यवस्थापन अभियोग्यता चाचणी परीक्षा (CMAT) ; तसेच शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ साठी, पुढीलपैकी एका परीक्षेमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असावा; सक्षम प्राधिकरणाने घेतलेली (CET), पदवीधर व्यवस्थापन प्रवेश परिषद (युएसए) द्वारे घेण्यात येणारी पदवीधर व्यवस्थापन अभियोग्यता चाचणी परीक्षा (GMAT), भारतीय व्यवस्थापन संस्थेद्वारा आयोजित सामाईक प्रवेश परीक्षा (CAT), भारतीय व्यवस्थापन असोसिएशनद्वारा आयोजीत व्यवस्थापन अभियोग्यता चाचणी परीक्षा (MAT), भारतीय व्यवस्थापनशाळा असोसिएशनद्वारा आयोजित व्यवस्थापन अभ्यासक्रमासाठीची प्रवेशपरीक्षा (ATMA), झेवियर्स व्यवस्थापनशाळा, जमशेदपुर यांनी आयोजीत केलेली अभियोग्यता चाचणी परीक्षा (XAT), आणि अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेद्वारा आयोजित सामाईक व्यवस्थापन अभियोग्यता चाचणी परीक्षा (CMAT).
		(३) अनिवासी भारतीय/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्तीची, आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,— (एक) त्याने विद्यापीठ अनुदान आयोगाने किंवा भारतीय विद्यापीठ संघाने मान्यता दिलेल्या विद्यापीठाकडून देण्यात येणाऱ्या कोणत्याही विद्याशाखेतील किमान तीन वर्ष कालावधीची स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्याने एकूण किमान ५० टक्के किंवा समतुल्य गुण मिळवलेले असावेत ; (दोन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी अधिसूचित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.
२	पदव्युत्तर पदवी संगणक उपयोजन पाठ्यक्रम (एम.सी.ए.)	**(क) प्रथम आणि थेट द्वितीय वर्ष (आनुषंगिक प्रवेश व स्वतंत्र तुकडी) प्रवेश,—** **(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेला उमेदवार, अखिल भारतीय उमेदवारी असलेला उमेदवार, जम्मू काश्मीरमधून विस्थापित उमेदवारी असलेला उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने विद्यापीठ अनुदान आयोगाने किंवा भारतीय विद्यापीठ संघाने मान्यता दिलेल्या विद्यापीठाकडून देण्यात येणारी, कोणत्याही विद्याशाखेतील किमान तीन वर्ष कालावधीची स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने एकूण किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्याबाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ;

अनुसूची ग—चालू

(१)	(२)	(३)
		(तीन) त्याने (१० + २) स्तरावरील किंवा स्नातक स्तरावरील परीक्षेमध्ये एक विषय म्हणून गणित या विषयाचा अभ्यास केलेला असला पाहिजे ; (चार) थेट द्वितीय वर्ष संगणक उपयोजन (कॉम्प्युटर ॲप्लीकेशन) प्रवेशासाठी उमेदवाराने संगणक उपयोजन (कॉम्प्युटर ॲप्लीकेशन) या विषयातील स्नातक पदवी किंवा विज्ञान (माहिती तंत्रज्ञान किंवा संगणक विज्ञान) या विषयातील स्नातक पदवी प्राप्त केलेली असली पाहिजे ; (पाच) सीईटीमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे. **(२) अनिवासी भारतीय/ भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्तीची, आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,—** (एक) उमेदवाराने विद्यापीठ अनुदान आयोगाने किंवा भारतीय विद्यापीठ संघाने मान्यता दिलेल्या विद्यापीठाकडून देण्यात येणारी कोणत्याही विद्याशाखेतील किमान तीन वर्षे कालावधीची स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने एकूण किमान ५० टक्के किंवा समतुल्य गुण मिळवलेले असावेत ; (दोन) त्याने (१० + २) स्तरावरील किंवा स्नातक स्तरावरील परीक्षेमध्ये एक विषय म्हणून गणित या विषयाचा अभ्यास केलेला असला पाहिजे ; (तीन) थेट द्वितीय वर्ष प्रवेशासाठी उमेदवाराने संगणक उपयोजन (कॉम्प्युटर ॲप्लीकेशन) या विषयातील किंवा विज्ञान (माहिती तंत्रज्ञान किंवा संगणक विज्ञान) या विषयातील स्नातक पदवी प्राप्त केलेली असली पाहिजे ; (चार) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.
३	पदव्युत्तर पदवी औषधनिर्माणशास्त्र पाठ्यक्रम (एम.फार्म.)	**(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेले उमेदवार आणि अखिल भारतीय उमेदवारी असणारे उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) त्याने अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेकडून किंवा भारतीय औषधनिर्माणशास्त्र परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्यशासनाने मान्यता दिलेल्या कोणत्याही संस्थेमधून औषधनिर्माणशास्त्रामधील स्नातक पदवी परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने किमान ५५ टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गाच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ५० टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; (तीन) अखिल भारतीय तंत्र शिक्षण परिषदेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या पदवीधर औषधनिर्माणशास्त्र अभियोग्यता चाचणी (GPAT) या परीक्षेत प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे ; (चार) प्रायोजित उमेदवारांचे बाबतीत, उमेदवारास एखादी नोंदणीकृत भागीदारी संस्था/कंपनी/उद्योग/शैक्षणिक आणि/किंवा संशोधन संस्था अशा ठिकाणी किंवा शासनाची स्वायत्त संस्था किंवा शासनाचा विभाग अशा ठिकाणी ज्या विषयामध्ये प्रवेश मागण्यात येत असेल त्या संबंधित विषयातील अर्हता परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यानंतरचा कमीत कमी दोन वर्षांचा पूर्ण वेळ कामाचा अनुभव असला पाहिजे. **(२) अनिवासी भारतीय/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्तीची, आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,—** (एक) उमेदवाराने अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा भारतीय औषधनिर्माणशास्त्र परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या कोणत्याही संस्थेमधून औषधनिर्माणशास्त्रामधील स्नातक पदवी परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने किमान ५५ टक्के गुण मिळवलेले असावेत ; (दोन) समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.

अनुसूची ग—चालू

(१)	(२)	(३)
४	पदव्युत्तर पदवी अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान पाठ्यक्रम (एम. ई./ एम. टेक.)	**(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असणारे उमेदवार आणि अखिल भारतीय उमेदवारी असणारे उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थेमधून, अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञानाच्या संबंधित शाखेतील स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्याने किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती असलेल्या उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; (तीन) उमेदवाराने ज्या पाठ्यक्रमासाठी प्रवेश मागितलेला असेल त्या संबंधित विद्यापीठाच्या पदव्युत्तर पदवी पाठ्यक्रमाला प्रवेश देण्यासाठीच्या पात्रता निकषांमध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे अभियांत्रिकीच्या किंवा तंत्रज्ञानाच्या संबंधित पाठ्यक्रमातील स्नातक पदवी परीक्षा उत्तीर्ण केली असली पाहिजे; (चार) भारतीय प्रोद्योगिकी संस्थेद्वारे आयोजित पदवीधर अभियांत्रिकी अभियोग्यता चाचणी (GATE) परीक्षेमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे ; किंवा (पाच) प्रायोजित उमेदवारांचे बाबतीत, उमेदवारास एखादी नोंदणीकृत भागीदारी संस्था/कंपनी/उद्योग/ शैक्षणिक आणि/किंवा संशोधन संस्था अशा ठिकाणी किंवा शासनाची स्वायत्त संस्था किंवा शासनाचा विभाग अशा ठिकाणी ज्या विषयामध्ये प्रवेश मागण्यात येत असेल त्या संबंधित विषयातील अर्हता परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यानंतरचा कमीत कमी दोन वर्षांचा पूर्ण वेळ कामाचा अनुभव असला पाहिजे. **(२) अनिवासी भारतीय/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्तीची, आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,—** (एक) अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थेमधून, अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञानाच्या संबंधित शाखेतील स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने किमान ५० टक्के गुण मिळवलेले असावेत ; (दोन) उमेदवाराने ज्या पाठ्यक्रमासाठी प्रवेश मागितलेला असेल त्या संबंधित विद्यापीठाच्या पदव्युत्तर पदवी पाठ्यक्रमाला प्रवेश देण्यासाठीच्या पात्रता निकषांमध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे अभियांत्रिकीच्या किंवा तंत्रज्ञानाच्या संबंधित पाठ्यक्रमातील स्नातक पदवी परीक्षा उत्तीर्ण असला पाहिजे ; (तीन) समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.
५	पदव्युत्तर पदवी वास्तुशास्त्र पाठ्यक्रम (एम.आर्च.)	**(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असणारे उमेदवार आणि अखिल भारतीय उमेदवारी असणारे उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा वास्तूशास्त्र परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थेमधून वास्तुशास्त्रामधील स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; (तीन) सीईटीमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे.

अनुसूची ग—चालू

(१)	(२)	(३)
		(२) अनिवासी भारतीय/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्तीची, आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,— (एक) अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थेमधून वास्तुशास्त्रामधील स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण केलेली असावी आणि त्यात त्याने किमान ५० टक्के गुण मिळवलेले असावेत ; (दोन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा.
६	पदव्युत्तर पदवी हॉटेल व्यवस्थापन आणि खाद्यपेय व्यवस्था तंत्रज्ञान पाठ्यक्रम (एम.एचएमसीटी.)	**(१) महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असणारे उमेदवार आणि अखिल भारतीय उमेदवारी असणारे उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) अखिल भारतीय तंत्र शिक्षण परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थेमधून हॉटेल व्यवस्थापन आणि खाद्यपेय व्यवस्था तंत्रज्ञानामधील स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण झालेला असला पाहिजे आणि त्यात त्याने किमान ५० टक्के गुण (महाराष्ट्र राज्यातील आहेत अशाच केवळ मागासवर्ग प्रवर्गांच्या आणि विकलांग व्यक्ती उमेदवारांच्या बाबतीत किमान ४५ टक्के गुण) मिळवलेले असावेत ; (तीन) सीईटीमध्ये प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे ; किंवा (तीन) प्रायोजित उमेदवारांचे बाबतीत, उमेदवारास एखादी नोंदणीकृत भागीदारी संस्था/कंपनी/उद्योग/शैक्षणिक आणि/किंवा संशोधन संस्था अशा ठिकाणी किंवा शासनाची स्वायत्त संस्था किंवा शासनाचा विभाग अशा ठिकाणी ज्या विषयामध्ये प्रवेश मागण्यात येत असेल त्या संबंधित विषयातील अर्हता परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यानंतरचा कमीत कमी दोन वर्षांचा पूर्ण वेळ कामाचा अनुभव असला पाहिजे. **(२) अनिवासी भारतीय/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्तीची, आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,—** (एक) अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषदेने किंवा केंद्र किंवा राज्य शासनाने मान्यता दिलेल्या संस्थेमधून हॉटेल व्यवस्थापन आणि खाद्यपेय व्यवस्था तंत्रज्ञानामधील स्नातक पदवी परीक्षा किंवा त्यास समतुल्य परीक्षा उत्तीर्ण झालेला असला पाहिजे आणि त्यात त्याने किमान ५० टक्के गुण मिळवलेले असावेत ; (दोन) तो समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी घोषित केलेली प्रवेशासाठीची इतर आवश्यक पात्रता धारण करत असावा ;
७	प्रथम वर्ष विधी स्नातक (एलएलबी) पदवी अभ्यासक्रम (३वर्षे).	(क) उमेदवाराने संसदेच्या अधिनियमानुसार किंवा राज्य विधानमंडळाच्या अधिनियमानुसार स्थापित, महाराष्ट्र राज्यातील कोणत्याही विद्यापीठातून किंवा ज्यांना अभिमत विद्यापीठ अशी मान्यता देण्यात आलेली आहे अशा समतुल्य राष्ट्रीय संस्थेतून किंवा ज्याला समतुल्यता घोषित करण्यास सक्षम प्राधिकरणाने भारतीय विद्यापीठाच्या समतुल्य दर्जाचे म्हणून मान्यता दिलेली असेल अशा विदेशी विद्यापीठातून एकूण किमान ४५ टक्के गुणांसह कोणत्याही विद्याशाखेतील पदवी परीक्षा (म्हणजेच पदवी परीक्षेच्या सर्व सत्रांचे एकत्रित ४५ टक्के गुण) उत्तीर्ण (अनुसूचित जाती किंवा अनुसूचित जमातीच्या प्रवर्गातील उमेदवारांकरीता अर्हता परीक्षेमध्ये केवळ ४० टक्के गुण आवश्यक) असला पाहिजे. (ख) असा उमेदवार जो पदवी आणि २/३ वर्षे कालावधीची पदव्युत्तर पदवी ही, वरील (क) मध्ये नमूद केलेल्या विद्यापीठामधून माध्यमिक व उच्च माध्यमिक नियमित शिक्षणाद्वारे १० + २ + ३ + २/३ या प्रकारच्या शिक्षण पद्धतीमधून उत्तीर्ण असेल ; परंतु जे उमेदवार +२ उच्च माध्यमिक प्रमाणपत्र परीक्षा किंवा प्रथम पदवी प्रमाणपत्र परीक्षा ही, दूरशिक्षण किंवा पत्रव्यवहार पद्धतीने उत्तीर्ण असतील असे उमेदवार देखील ३ वर्षांच्या विधी

अनुसूची ग—समाप्त.

(१)	(२)	(३)
		पाठ्यक्रमासाठीच्या सामायिक प्रवेश परीक्षेसाठी पात्र असतील. ज्या उमेदवारांनी (१० + २, पदवी, पदव्युत्तर पदवी) अर्हता परीक्षा एकाच प्रयत्नात परंतु मुलभूत अर्हतेशिवाय (१० + २ + ३) उत्तीर्ण केली असेल असे उमेदवार या प्रवेशासाठी पात्र असणार नाहीत.) ; परंतु आणखी असे कि, ज्यांनी मुक्त विद्यापीठातून पदवी प्राप्त केलेली असेल आणि त्या विद्यापीठास किंवा त्यांनी दिलेल्या त्या पदवीस विद्यापीठ अनुदान आयोग अधिनियमानुसार मान्यता नसेल आणि ती पदवी कायदेशीर शिक्षणाच्या नियमाच्या विरुद्ध असेल, असे उमेदवार प्रवेशासाठी पात्र असणार नाहीत ; परंतु असेही की, जे अर्हता परीक्षेस (त्या वर्षासाठी घेण्यात येणारी नियमित परीक्षा) बसणार असतील किंवा ज्यांनी परीक्षा दिलेली असेल असे उमेदवार देखील प्रवेश परीक्षेसाठी अर्ज करण्यास पात्र असतील, परंतु अशा उमेदवारांनी प्रवेशाच्या तारखेस अर्हता परीक्षा उत्तीर्ण असल्याचे किंवा समुचित प्राधिकरणाने दिलेले तात्पुरते प्रमाणपत्र व अर्हता परीक्षेच्या सर्व सत्राच्या गुणपत्रिका सादर केल्यावरच ते प्रवेशासाठी पात्र असतील ; (ग) त्याने सक्षम प्राधिकरणाने घेतलेल्या सामायिक प्रवेश परीक्षेत प्राप्तांक मिळवलेला असला पाहिजे.
८	दृष्यकला पदव्युत्तर पदवी- मास्टर ऑफ फाईन आर्ट (एम. एफ.ए.)	**(१) अखिल भारतीय उमेदवारी असलेले उमेदवार,—** (एक) उमेदवार भारतीय नागरिक असला पाहिजे ; (दोन) उमेदवाराने मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची फाईन आर्ट शाखेची (बी.एफ.ए.) पदवी परीक्षा (१२ + ४ किंवा १० + ५ पदवी पाठ्यक्रम) संबंधित शाखेमधून किमान द्वितीय श्रेणीसह किंवा त्यास समकक्ष उत्तीर्ण किंवा समुचित प्राधिकरणाने निश्चित केलेली पात्रता धारण केलेली असली पाहिजे. **(२) अनिवासी भारतीयांची मुले/भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व असलेल्या व्यक्ती/भारतीय वंशाच्या व्यक्ती, आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले आणि विदेशी नागरिक,—** (एक) उमेदवाराने मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची फाईन आर्ट शाखेची (बी.एफ.ए.) पदवी परीक्षा (१२ + ४ किंवा १० + ५ पदवी पाठ्यक्रम) संबंधित शाखेमधून किमान द्वितीय श्रेणीसह किंवा त्यास समकक्ष उत्तीर्ण किंवा समुचित प्राधिकरणाने निश्चित केलेली पात्रता धारण केलेली असली पाहिजे.

पात्रता ठरविण्यासाठी अर्हता परीक्षेतील गुणांची गणना करण्याची पध्दत

उमेदवारांची पात्रता ठरविताना पुढीलप्रमाणे पद्धती अनुसरण्यात येईल :—

स्पष्टीकरण १.—उमेदवारास एस.एस.सी., एच.एस.सी., पदविका, पदवी परीक्षामध्ये किंवा त्याच्याशी समतुल्य परीक्षांमध्ये जर अक्षरी श्रेणी देण्यात येत असतील तर, उमेदवाराने अर्जाचा नमुना सादर करतेवेळी सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून मिळवलेले अक्षरातील श्रेणीचे गुणांमध्ये रूपांतर करण्याबाबतचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे. समतुल्य गुणांच्या आधारेच उमेदवारांची पात्रता ठरविण्यात येईल.

स्पष्टीकरण २.—संबंधित विद्यापीठाने किंवा मंडळाने ज्याआधारे पदवीचा दर्जा दिलेला असेल त्यानुसार श्रेणी किंवा गुण विचारात घेण्यात येतील.

स्पष्टीकरण ३.—पात्रता ठरविताना उमेदवाराच्या गुणांच्या टक्केवारीची गणना करताना गुणांचे पूर्णांकात रूपांतर करण्यात येईल.

स्पष्टीकरण ४.—जर उमेदवार सर्व विषय घेऊन अर्हता परीक्षेला पुन्हा बसला असेल तर केवळ शेवटी दिलेल्या परीक्षेमध्ये मिळालेल्या गुणांचाच विचार करण्यात येईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

डॉ. किरण पाटील,
शासनाचे उप सचिव.

HIGHER AND TECHNICAL EDUCATION DEPARTMENT

Madam Cama Marg, Hutatma Rajguru Chowk, Mantralaya, Mumbai 400 032
Dated : 24th April 2017

NOTIFICATION

MAHARASHTRA UNAIDED PRIVATE PROFESSIONAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS (REGULATION OF ADMISSION AND FEES) ACT, 2015.

No. TEM-2016/CR 473(Part 1)/TE-4 .–In exercise of the powers conferred by sub-sections (*1*) and (*2*) of Section 3 of the Maharashtra Unaided Private Professional Educational Institutions (Regulation of Admission and Fees) Act, 2015 (Maharashtra Act. No. XXVIII of 2015), and in supersession of Government Notification, Higher and Technical Education Department, No. TEM-2015/CR 536/TE-4 dated 11th March 2016, the Government of Maharashtra hereby, notifies the Full Time Professional Courses mentioned in column (2) of the **Schedule A** for **Diploma Courses**, **Schedule B** for **Undergraduate Degree Courses** and **Schedule C** for **Post Graduate Degree Courses**, as the case may be, of the Schedule appended hereto, for the purpose of Admission to the said Courses.

Schedule-A

(Professional Education Diploma Courses)

Sr. No.	Name of Professional Course	Eligibility conditions and requirements for admissions
(1)	(2)	(3)
1	Diploma in Engineering and Technology	**(A) First Year of Post SSC.—** (*i*) The Candidate should be an Indian National; (*ii*) Passed Secondary School Certificate (SSC) or its equivalent, with at least 35% aggregate marks. **(B) Direct Second Year of Post SSC.-** (*i*) The Candidate should be Indian National; (*ii*) Passed Higher Secondary School Certificate (HSC) Science or HSC Science with Vocational or HSC Science with Technical or SSC with 2 years ITI with appropriate specialization. **(C) Post HSC in Surface Coating Technology.—** (*i*) The Candidate should be an Indian National; (*ii*) Passed HSC Science with subjects English, Physics, Chemistry and Mathematics.
2	Diploma in Pharmacy	(*i*) The candidate should be an Indian National; (*ii*) Passed the HSC Science with Physics and Chemistry as compulsory subjects along with one of the subject Mathematics or Biology (Botany and Zoology).
3	Diploma in Hotel Management and Catering Technology	(*i*) The candidate should be an Indian National ; (*ii*) Passed HSC examination with at least 35% marks.

Schedule-B

(Professional Education Under Graduate Courses)

Sr. No.	Name of Professional Course	Eligibility conditions and requirements for admissions
(1)	(2)	(3)
1	Undergraduate Course in Engineering and Technology (B.E./B.Tech)	**(A) First Year.-** *(1) Maharashtra State Candidature Candidate.-* **(i)** The Candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed HSC or its equivalent examination with Physics and Mathematics as compulsory subjects along with one of the Chemistry or Biotechnology or Biology or Technical or Vocational subjects, and obtained at least 50 % marks (at least 45 % marks, in case of Backward class categories and Persons with Disability candidates belonging to Maharashtra State only) in the above subjects taken together; and Obtained score in CET conducted by the Competent Authority. **Or** **(ii)** Passed Diploma in Engineering and Technology and obtained at least 50 % marks (at least 45 % marks, in case of Backward class categories and Persons with Disability candidates belonging to Maharashtra State only); **Or** **(ii)** Passed B.Sc. Degree from a Recognised University as defined by UGC. and obtained at least 50 % marks (at least 45% marks, in case of Backward class categories and Persons with Disability candidates belonging to Maharashtra State only) and passed XII standard with Mathematics as a subject; *(2) All India Candidature Candidates, Jammu and Kashmir Migrant Candidature Candidates.-* **(i)** The Candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed HSC or its equivalent examination with Physics and Mathematics as compulsory subjects along with one of the Chemistry or Biotechnology or Biology or Technical or Vocational subjects and obtained at least 50 % marks (at least 45 % marks, in case of Backward class categories and Persons with Disability candidates belonging to Maharashtra State only) in the above subjects taken together and Obtained score in JEE Main Paper I or in CET conducted by the Competent Authority. **Or** **(ii)** Passed Diploma in Engineering and Technology and obtained at least 50 % marks (at least 45 % marks, in case of Backward class categories and Persons with Disability candidates belonging to Maharashtra State only); **Or** **(ii)**Passed B.Sc. Degree from a Recognised University as defined by University Grants Commission and obtained at least 50 % marks (at least 45 % marks, in case of Backward class categories and Persons with Disability candidates belonging to Maharashtra State only) and passed XII standard with Mathematics as a subject;

(1)	(2)	(3)
		(3) NRI / OCI / PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.- **(i)** The candidate should have passed the HSC or its equivalent examination with Physics and Mathematics as compulsory subjects along with one of the Chemistry or Biotechnology or Biology or Technical or Vocational subjects, and obtained at least 50 % marks in the above subjects taken together; **(ii)** Any other criterion declared by appropriate authority from time to time. **(B)** *Direct Second Year (Lateral Entry)Admission,-For Maharashtra State Candidature Candidate and All India Candidature Candidate,—* **(i)** The Candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed Diploma Course in Engineering and Technology with at least 45% marks (40% marks in case of candidates of Backward class categories and Persons with Disability belonging to Maharashtra State only) in appropriate branch of Engineering and Technology from an All India Council for Technical Education or Central or State Government approved Institution or its equivalent; **Or** **(ii)** Passed B.Sc. Degree from a University Grants Commission (UGC) or Association of Indian Universities recognized University with at least 45% marks (40% in case of candidates of Backward class categories and Persons with Disability belonging to Maharashtra State only) and passed HSC with Mathematics as a subject: Provided that students belonging to this category shall clear the subjects of Engineering Graphics/ Engineering Drawing and Engineering Mechanics of the first year Engineering Program along with second year subjects. **(iii)** Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.
2	Undergraduate Course in Pharmacy (B.Pharm.)	**(A) First Year ,-** ***(1) Maharashtra State Candidature Candidates and All India Candidature Candidates.-*** **(i)** The candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed HSC or its equivalent examination with Physics and Chemistry as compulsory subjects along with one of the Mathematics or Biotechnology or Biology and obtainedat least 50% marks (at least 45% marks in case of candidates of Backward class categories and Persons with Disability belonging only to Maharashtra State) in the above subjects taken together ; **(iii)** Obtained Score in CET. ***(2) NRI / OCI / PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.-*** **(i)** The candidate should have passed the HSC or its equivalent examination with Physics and Chemistry as compulsory subjects along with one of the Mathematics or Biotechnology or Biology, and obtained at least 50 % marksin the above subjects taken together ; **(ii)** Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.

(1)	(2)	(3)
		(B) Direct Second Year (Lateral Entry) Admission,-*For Maharashtra State Candidature Candidate and All India Candidature Candidate,-* **(i)** The Candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed Diploma Course in Pharmacy with at least 45 % marks (at least 40 % marks in case of candidates of Backward class categories and Persons with disability belonging to Maharashtra State only) from an All India Council for Technical Education or Pharmacy Council of India or Central or State Government approved Institution or its equivalent. **(iii)** Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.
3	Pharm D.	***Maharashtra State Candidature and All India Candidature Candidates,-*** **(i)** The candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed HSC or its equivalent examination with subjects Physics and Chemistry as compulsory subjects along with one of the Mathematics or Biotechnology or Biology and obtained at least 50 % marks (at least 45 % marks in case of candidates of Backward class categories and Persons with Disability belonging only to Maharashtra State) in the above subjects taken together ; **Or** **(ii)** Passed Diploma Course in Pharmacy from institutes affiliated to State Board and having approval of competent central authority and State Government and obtained at least 50 % marks (at least 45 % marks in case of candidates of Backward class categories and Persons with Disability belonging only to Maharashtra State); **(iii)** The candidate should have obtained at least 50% marks in the CET;
4	Undergraduate Course in Architecture (B. Arch.)	***(1) Maharashtra State Candidature Candidate, All India Candidature Candidate, Jammu and Kashmir Migrant Candidature Candidate.-*** **(i)** The Candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed HSC or its equivalent with Mathematics and obtained at least 50% marks in aggregate (at least 45% marks in aggregate in case of candidates of Backward class categories and Persons with Disability belonging to Maharashtra state only) or as declared by appropriate authority, from time to time; **Or** **(ii)** Passed (10+3) Full time Diploma examination recognized by All India Council for Technical Education or Central or State Government or its equivalent examination and obtained at least 50% marks in aggregate (at least 45% marks in aggregate in case of candidates of Backward class categories and Persons with Disability belonging to Maharashtra state only) with Mathematics as compulsory subject or as declared by appropriate authority, from time to time;

(1)	(2)	(3)
		(iii) The Candidate should have Qualified and / or obtained marks in a recognized entrance test in Architecture as declared by the appropriate authority for that year, from time to time. ***(2) NRI / OCI / PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.—*** **(i)** The Candidate should have passed the HSC or its equivalent examination with Mathematics and obtained at least 50% marks in aggregate or as declared by appropriate authority, from time to time; **Or** **(i)** Candidate should have passed full time Diploma (10+3) examination recognized by All India Council for Technical Education or Central or State Government or its equivalent examination and obtained at least 50% marks in aggregate with Mathematics as compulsory subject or as declared by appropriate authority, from time to time; **(ii)** Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.
5	Undergraduate Course in Hotel Management and Catering Technology (B.HMCT.)	***(1) Maharashtra State Candidature Candidate, All India Candidature Candidate and Jammu and Kashmir Migrant Candidature Candidate.—*** **(i)** The Candidate should be an Indian National; **(ii)**Passed HSC or its equivalent examination and obtained at least 45% marks in aggregate (at least 40% marks in aggregate for backward class category and Persons with Disabilities candidates belonging to Maharashtra state only); **(iii)** Obtained score at CET. ***(2) NRI / OCI/ PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.—*** **(i)** Passed HSC or its equivalent examination and obtained at least 45% marks in aggregate. **(ii)** Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.
6	Undergraduate Course in Law (LLB - 5 years)	**(a)** An applicant who have successfully completed Senior Secondary School course (+2) or equivalent (such as 11+1, A level in Senior Secondary School Leaving Certificate course) from a recognized university of India or outside or from Secondary Board or equivalent, constituted or recognized by the Union or by a State Government or from any equivalent institution from a foreign country recognized by the government of that country for the purpose of issue of qualifying certificate on successful completion of the course Examination, with minimum of 45% marks in aggregate (candidate belonging to SC and ST Category with minimum 40% marks); **(b)** The applicants who have obtained +2 Higher Secondary Pass Certificate or First Degree Certificate after processing studies in distance or correspondence method is eligible for the course:

(1)	(2)	(3)
		Provided that, the applicants who have obtained 10+2 through open university system directly without having any basic qualification are not eligible. Further provided that, applicants who have obtained 10th std./ Secondary Schooling Certificate Examination, in a single sitting examination without having basic qualification (1st to 9th standard of schooling) is not eligible. Further provided that, the candidates who are appearing/appeared for the qualifying examination (regular examination of that academic year) are also eligible to apply for the Entrance Examination. Such candidate will be eligible for admission only if they produce the Provisional/Degree certificate of the qualifying examination and the mark lists of all parts of qualifying examination at the time of admission. **(c)** And obtained score in CET conducted by the Competent Authority.
7	Undergraduate Course in Visual Art, Bachelor of Fine Art (B.F.A.)	**(A) First Year.—** ***(1) Maharashtra State Candidature Candidate.—*** **(i)** The Candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed HSC examination of Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education (any Stream) or its equivalent examination with English as one of the subject and obtained at least 45 % marks in aggregate. (Aggregate 40 % marks for Backward Class categories and Persons with Disability candidates belonging to Maharashtra State only) and obtained score in CET conducted by the Competent Authority. ***(2) All India Candidature Candidates, Jammu and Kashmir Migrant Candidature Candidates.—*** **(i)** The Candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed HSC examination of Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education (any Stream) or its equivalent examination with English as one of the subject and obtained at least 45 % marks in aggregate. (Aggregate 40 % marks for Backward Class categories and Persons with Disability candidates belonging to Maharashtra State only) and obtained score in CETconducted by the Competent Authority. ***(3) Children of NRI / OCI / PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.—*** **(i)** Passed HSC examination of Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education (any Stream) or its equivalent examination with English as one of the subject and obtained at least 45 % marks in aggregate. (Aggregate 40 % marks for Backward Class categories and Persons with Disability candidates belonging to Maharashtra State only); **(ii)** Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.

Schedule—C

(Professional Education Post Graduate Courses)

Sr. No.	Name of Professional Course	Eligibility conditions and requirements for admissions
(1)	(2)	(3)
1	Post Graduate Degree in Management (MBA/MMS)	***(1) Maharashtra State Candidature Candidate.—*** **(i)** The candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed minimum three year duration Bachelor's Degree awarded by any of the Universities recognized by University Grants Commission or Association of Indian Universities in any discipline with at least 50% marks in aggregate or equivalent (at least 45% in case of candidates of backward class categories and Persons With Disability belonging to Maharashtra State only) or its equivalent; **(iii)**Obtained score in CET conducted by the Competent Authority. ***(2) All India Candidature Candidate, Jammu and Kashmir Migrant Candidature Candidate.—*** **(i)** The candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed minimum three years duration Bachelor's Degree awarded by the University recognised by University Grants Commission or Association of Indian Universities in any discipline with at least 50% marks in aggregate or equivalent (at least 45% in case of candidates of backward class categories and Persons with Disability belonging to Maharashtra State only) or its equivalent; **(iii)**Obtained score in one of the following examinations; CET conducted by the Competent Authority,Common Admission Test conducted by Indian Institute of Management (CAT) or Common Management Aptitude Test conducted by All India Council for Technical Education (CMAT): Provided for the academic year 2017-18, Obtained score inone of the following examinations;CET conducted by the Competent Authority,Graduate Management Aptitude Test Conducted by Graduate Management Admission Council, United States of America (GMAT), Common Admission Test conducted by Indian Institute of Management (CAT), Management Aptitude Test Conducted by All India Management Association (MAT), Entrance Test for Management Admissions conducted by The Association of Indian Management Schools.(ATMA), Xavier Aptitude Test conducted by Xavier School of Management Jamshedpur (XAT) and Common Management Aptitude Test Conducted by All India Council for Technical Education (CMAT). ***(3) NRI / OCI/ PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.***-**(i)**Passed minimum Three years duration Bachelor's Degree awarded by the University recognised by University Grants Commission or Association of Indian Universities in any discipline with at least 50% marks in aggregate or its equivalent; **(ii)** Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.

(1)	(2)	(3)
2	Post Graduate Course in Computer Applications (MCA)	**First and Direct Second Year(Lateral Entry and Separate Division)Admission,—** ***(1) For Maharashtra Candidature Candidates, All India Candidature Candidates, Jammu and Kashmir Migrant Candidature Candidates.—*** **(i)** The candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed minimum three year duration Bachelor'sDegree awarded by University recognised by University Grants Commission or Association of Indian Universities in any discipline with at least 50% marks in aggregate or equivalent (at least 45% in case of candidates of backward class categories and Persons with Disability belonging to Maharashtra State only); **(iii)** Studied Mathematics as one of the subjects at (10+2) level or at Graduate level examination; **(iv)** For Direct second year admissions, the candidate should have passed Bachelor Degree in Computer Applications or Science (Information Technology or Computer Science); **(v)** Obtained score in CET. ***(2) NRI / OCI/ PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.—*** **(i)** Passed minimum three year duration Bachelor's Degree awarded by University recognised by University Grants Commission or Association of Indian Universities in any discipline with at least 50% marks in aggregate or equivalent; **(ii)** Studied Mathematics as one of the subjects at (10+2)level or at Graduate level examination; **(iii)** For Direct second year admissions, the candidate should have passed Bachelor Degree in Computer Applications or Science (Information Technology or Computer Science); **(iv)** Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.
3	Post Graduate Course in Pharmacy (M. Pharm.)	***(1) For Maharashtra Candidature Candidates and All India Candidature Candidates.—*** **(i)** The candidate should be an Indian National; **(ii)** Passed Bachelor's Degree in Pharmacy from any All India Council for Technical Education or Pharmacy Council of India or Central or State; Government approved institution, with at least 55% marks (at least 50% marks in case of Backward Class category and Persons with Disability Candidates belonging to Maharashtra State only); **(iii)** Obtainedscore in Graduates Pharmacy Aptitude Test (GPAT) conducted by All India Council for Technical Education; **(iv)** For sponsored candidates, minimum of two years of full time work experience in a registered firm/ company/ industry/ educational and/ or research institute/ any Government Department or Government Autonomous Organization in the relevant field in which admission is being sought.

(1)	(2)	(3)
		(2) NRI / OCI/ PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.- (*i*) Passed Bachelor's Degree in Pharmacy from any All India Council for Technical Education or Pharmacy Council of India or Central or State; Government approved institution, with at least 55% marks; (*ii*) Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.
4	Post Graduate Course in Engineering and Technology (M.E./M.Tech.)	***(1) For Maharashtra Candidature Candidates and All India Candidature Candidates.-*** (*i*) The Candidate should be an Indian National; (*ii*) Passed Bachelor Degree in the relevant field of Engineering and Technology from All India Council for Technical Education or Central or State Government approved institutions or equivalent, with at least 50% marks (at least 45% marks in case of candidates of Backward class categories and persons with disability belonging to Maharashtra State only); (*iii*) Passed Bachelor Degree in the relevant course of Engineering and Technology as specified in the eligibility criteria for admission to a Post Graduate Degree course of the concerned University for which admission is being sought; (*iv*) Obtained score in Graduates Aptitude Test in Engineering (GATE) conducted by Indian Institute of Technology; Or (*iv*) For sponsored candidates, minimum of two years of full time work experience in a registered firm/ company/ industry/ educational and/ or research institute/ any Government Department or Government Autonomous Organization in the relevant field in which admission is being sought. ***(2) NRI / OCI/ PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.-*** (*i*) Passed Bachelor Degree in the relevant field of Engineering and Technology from All India Council for Technical Education or Central or State Government approved institutions or equivalent, with at least 50% marks; (*ii*) Passed Bachelor Degree in the relevant course of Engineering and Technology as specified in the eligibility criteria for admission to a Post Graduate Degree course of the concerned University for which admission is being sought; (*iii*) Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.

(1)	(2)	(3)
5	Post Graduate Course in Architecture (M.Arch.)	***(1) For Maharashtra Candidature Candidate and All India Candidature Candidate.-*** (*i*) The candidate should be an Indian National; (*ii*) Passed Bachelor Degree in Architecture from All India Council for Technical Education or Council of Architecture or Central or State Government approved institutions or equivalent, with at least 50 % marks (at least 45% marks in case of candidates of Backward class categories and persons with disability belonging to Maharashtra State only); (*iii*) Obtained score in CET. ***(2) NRI / OCI/ PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.-*** (*i*) Passed Bachelor Degree in Architecture from All India Council for Technical Education or Council of Architecture or Central or State Government approved institutions or equivalent, with at least 50 % marks; (*ii*) Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.
6	Post Graduate Course in Hotel Management and Catering Technology (M.HMCT)	***(1) For Maharashtra Candidature Candidates and All India Candidature Candidates.-*** (*i*) The Candidate should be an Indian National; (*ii*) Passed Bachelor Degree in Hotel Management and Catering Technology or its equivalent, with at least 50 % marks (at least 45% marks in case of candidates of Backward class categories and persons with disability belonging to Maharashtra State only) ; (*iii*) Obtained score in CET. Or (*iii*) For sponsored candidates, minimum of two years of full time work experience in a registered firm/ company/ industry/ educational and/ or research institute/ any Government Department or Government Autonomous Organization in the relevant field in which admission is being sought. ***(2) NRI / OCI/ PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.-*** (*i*) Passed Bachelor Degree in Hotel Management and Catering Technology from All India Council for Technical Education or Central or State Government approved institutions or its equivalent, with at least 50 % marks; (*ii*) Any other criterion declared by appropriate authority from time to time.

(1)	(2)	(3)
7	Graduate Course in Law (LLB) (3 years)	(*a*) Candidate should be a graduate in any faculty of any University in Maharashtra established by an act of Parliament or by a State Legislature or an equivalent National Institution recognized as a Deemed to be University or Foreign University recognized as equivalent to the status of an Indian University by an authority competent to declare equivalence, With Minimum 45% of Marks in aggregate (That is 45 % marks for all the parts of the Degree Examination taken together), (candidate belonging to SC and ST Category need only 40%marks in the qualifying examination.) (*b*) An applicant who has passed the U.G degree and 2/3 years P.G degree from University mentioned in (a) after processing the studies in the pattern of 10+2+3+2/3 with regular studies at secondary and higher secondary schooling. Provided that, the applicants who have obtained +2 Higher Secondary Pass Certificate or First Degree Certificate by distance or correspondence method shall also be considered as eligible for CET of the 3 Years Law Courses. [the applicant who has passed the qualifying examination (10+2,U.G. & P.G.) in a single sitting examination without having basic qualifications of (10+2+3) is not eligible.] Further provided that, no candidate from the open University having a degree contrary of the U.G.C. Act and regulations and contrary to Rules of Legal Education shall be eligible. Further provided that, the candidates who are appearing/appeared for the qualifying examination (regular examination of that academic year) are also eligible to apply for the Entrance Examination. Such candidates become eligible for admission only if they produce the provisional / Degree certificate of the qualifying examination and the mark lists of all parts of qualifying examination at the time of admission. (*c*) And obtained score in CET conducted by the Competent Authority.
8	Postgraduate Course in Visual Art, Master of Fine Art (M.F.A.)	**(1) All India candidature Candidate:-** (*i*) The Candidate should be an Indian National; (*ii*) Passed the Bachelor of Fine Arts (B.F.A) degree examination (12 +4 or 10+5 degree course) in the respective branch with minimum Second Class, of the recognized University or an equivalent or as may be specified by the Appropriate Authority. ***(2) Children of NRI / OCI / PIO, Children of Indian workers in the Gulf countries, Foreign National.-*** (*i*) Passed the Bachelor of Fine Arts (B.F.A) degree examination (12 +4 or 10+5 degree course) in the respective branch with minimum Second Class, of the recognized University or an equivalent or as may be specified by the Appropriate Authority.

Method of calculating marks at qualifying examination for deciding eligibility.—While deciding the eligibility of the Candidates following procedure shall be adopted,-

Explanation.—1: If letter grades are assigned at SSC, HSC, Degree, Diploma or its equivalent examination the candidate must submit the certificate of conversion of letter grades into marks from the competent authority at the time of submission of application form. The eligibility shall be decided based on the basis of equivalent marks.

Explanation.—2: The Grades or Marks are considered on the basis of which the Class of Degree is awarded by respective University or Board.

Explanation.—3: The percentage of marks shall be calculated by rounding off to nearest integer.

Explanation.—4: If the Candidate reappears for the qualifying examination with all subjects then the marks obtained in the latest examination shall only be considered.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

DR. KIRAN PATIL,

Deputy Secretary to Government.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY SHRI PARSHURAM JAGANNATH GOSAVI, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004, EDITOR : SHRI PARSHURAM JAGANNATH GOSAVI.

RNI No. MAHBIL /2009/37831

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार–ब

वर्ष ३, अंक ४४(६)] सोमवार, एप्रिल २४, २०१७/वैशाख ४, शके १९३९ [पृष्ठे ३२, किंमत : रुपये ९.००

असाधारण क्रमांक १०५

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमांन्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक २४ एप्रिल २०१७.

अधिसूचना

महाराष्ट्र विना अनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५.

क्रमांक. टीईएम-२०१६/प्र.क्र-४७३/१६(भाग-४)/तांशि-४.—महाराष्ट्र विना अनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ (२०१५ चा महाराष्ट्र अधिनियम २८)च्या कलम २३ द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून, शासन अधिसूचना उच्च व तंत्र शिक्षण, क्रमांक.टीईएम-२०१५/सीआर ५३६/टीई - ४, दिनांक ११ मार्च २०१६ अधिक्रमित करून महाराष्ट्र शासन, याद्वारे पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदव्युत्तर पदवी तांत्रिक पाठयक्रमांचे प्रथम वर्ष व थेट द्वितीय वर्ष (अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान, औषधनिर्माणशास्त्र,वास्तुशास्त्र, हॉटेल व्यवस्थापन व खाद्यपेय व्यवस्था तंत्रज्ञान, व्यवस्थापनशास्त्र, संगणक उपयोजन (Computer Application), द्यावयाचे प्रवेश विनियमित करण्यासाठी पुढील नियम करीत आहेत :—

१. **संक्षिप्त नाव व प्रारंभ.**—(१) या नियमांना, महाराष्ट्र विना अनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (पूर्ण वेळ व्यावसायिक पदव्युत्तर पदवी तांत्रिक पाठयक्रमांच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम, २०१७ असे म्हणावे.

(२) ते दिनांक २४ एप्रिल, २०१७ पासून अंमलात येतील.

२. **व्याख्या.**—(१) या नियमांमध्ये, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(क) "अधिनियम" याचा अर्थ, महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ (सन २०१५ चा महा. २८), असा आहे ;

(ख) "प्रवेश उपस्थिती केंद्र" याचा अर्थ, जेथे उमेदवार प्रवेशाबाबतची कागदपत्रे सादर करून आणि शुल्काचा भरणा करून प्रवेश निश्चित करण्यासाठी उपस्थित राहील असे केंद्र, असा आहे ;

(ग) "अखिल भारतीय जागा" याचा अर्थ, पात्र भारतीय उमेदवारास उपलब्ध होणाऱ्या जागा, असा आहे ;

(घ) "आवेदनपत्राचा नमुना" याचा अर्थ, उमेदवाराने प्रवेशाकरिता ऑनलाईन पद्धतीने भरावयाचा विहित नमुना, असा आहे ;

(ङ) "स्वायत्त संस्था" याचा अर्थ, ज्या संस्थेला विद्यापीठ अनुदान आयोगाकडून स्वायत्तता प्रदान करण्यात आलेली आहे अशी संस्था, असा आहे ;

(च) "केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेच्या (कॅप) जागा" याचा अर्थ, सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेमार्फत (कॅप) ज्या जागांवर प्रवेश देण्यात येतात अशा जागा, असा आहे ;

(छ) "पाठ्यक्रम" याचा अर्थ, अभियांत्रिकी व तंत्रज्ञान, औषधनिर्माणशास्त्र, वास्तुशास्त्र, हॉटेल व्यवस्थापन व खाद्यपेय व्यवस्था तंत्रज्ञान, व्यवस्थापनशास्त्र, संगणक उपयोजन (Computer Application) यामधील पूर्ण वेळ पदव्युत्तर पदवी तांत्रिक पाठयक्रम, असा आहे;

(ज) "विभाग" याचा अर्थ उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(ज) "पात्र उमेदवार" याचा अर्थ, अधिनियमाच्या कलम ३ च्या पोट कलम १ नुसार शासनाने वेळोवेळी अधिसूचित केल्यानुसार विविध पाठ्यक्रमाच्या प्रवेशासाठीची पात्रता धारण करणारा उमेदवार, असा आहे ;

(झ) "सुविधा केंद्र" याचा अर्थ, जेथे आवेदनपत्रासंबंधातील सामग्रीची विक्री,ऑनलाईन पद्धतीने अर्ज भरणे, कागदपत्रांची पडताळणी व तक्रारींचे निवारण करणे यांसारख्या सेवा पुरविल्या जातात, असे केंद्र, असा आहे ;

(ञ) "मूळ विद्यापीठ" याचा अर्थ, या नियमाच्या नियम ५(१) मध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे विद्यापीठक्षेत्र, असा आहे ;

(ट) "एचएससी" याचा अर्थ, महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाद्वारे घेण्यात येणारी उच्च माध्यमिक शाळा प्रमाणपत्र (इयत्ता १२वी) परीक्षा अथवा मान्यताप्राप्त मंडळाकडून देण्यात येणारे, त्यास समतुल्य असे प्रमाणपत्र, असा आहे ;

(ठ) "संस्थास्तरीय कोटा" याचा अर्थ,शासनाने व समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी जाहीर केल्यानुसार पात्र उमेदवारांच्या प्रवेशासाठी संस्थास्तरावर उपलब्ध असणाऱ्या जागा, असा आहे ;

(ड) "परस्पर गुणवत्ता" याचा अर्थ, उमेदवारांच्या विविध वर्गांच्या प्रवर्गाच्या संबंधात सक्षम प्राधिकारी यांनी जाहीर केलेला गुणानुक्रम, असा आहे ;

(ढ) "अल्पसंख्याकांसाठी जागा" याचा अर्थ, ती संस्था ज्या अल्पसंख्याक समाजाकरिता आहे अशा, राज्यातील अल्पसंख्याक समाजातील विद्यार्थ्यांकरिता राखून ठेवलेल्या जागा, असा आहे ;

(ण) "बिगर स्वायत्त संस्था" याचा अर्थ, ज्या संस्था स्वायत्त संस्था नाहीत अशा संस्था, असा आहे ;

(त) "मूळ विद्यापीठ क्षेत्राबाहेरील (ओएचयू)" याचा अर्थ, मूळ विद्यापीठ क्षेत्राबाहेरील क्षेत्र , असा आहे ;

(थ) "भारताचे समुद्रपार नागरिकत्व" याचा अर्थ, सरकारने नागरिकत्व अधिनियम , १९५५ च्या कलम ७(क) अन्वये घोषित केलेला भारताचा (समुद्रपार) नागरिक म्हणून नोंदणी केलेला उमेदवार / व्यक्ती, असा आहे आणि त्यामध्ये भारतीय वंशाच्या व्यक्तींचा समावेश होतो ;

स्पष्टीकरण.— या खंडाच्या प्रयोजनार्थ, सर्व विद्यमान भारतीय वंशाच्या व्यक्ती ज्यांनी गृह मंत्रालय भारत सरकारच्या अधिसूचना क्र. २६०११/०४/९८/एफ (एक) दिनांक १९ ऑगस्ट २००२ अनुसार नोंदणी केलेली असून त्या कार्डधारक आहेत व त्यांना आता गृह मंत्रालय भारत सरकारच्या अधिसूचना क्र. २५०२४/९/२०१४/एफ (एक) दिनांक ९ जानेवारी २०१५ अनुसार भारताचे कार्डधारक समुद्रपार नागरिक समजण्यात येईल ;

(द) "अर्हता परीक्षा" याचा अर्थ, ज्या परीक्षेच्या आधारे एखादा उमेदवार प्रवेशाकरिता पात्र होतो अशी परीक्षा किंवा तिला समतुल्य असलेली परीक्षा, असा आहे;

प्रथम वर्ष संगणक उपयोजन

७	विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (अल्पसंख्याकांसाठीच्या संस्था वगळून).	मूळ विद्यापीठासाठी ४५.५ टक्के, अन्य विद्यापीठासाठी १९.५ टक्के.	१५ टक्के	काही नाही	२० टक्के
८	विना अनुदानित अल्पसंख्याक शैक्षणिक संस्था.	महाराष्ट्र राज्यातील जागांपैकी $ मूळ विद्यापीठासाठी ७० टक्के, अन्य विद्यापीठासाठी ३० टक्के.	केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेअंतर्गत असणाऱ्या जागांपैकी १५ टक्के.	किमान ५१ टक्के @	२० टक्के

थेट द्वितीय वर्ष संगणक उपयोजन

९	विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (अल्पसंख्याकासाठीच्या संस्था वगळून).	मूळ विद्यापीठासाठी ५६ टक्के, अन्य विद्यापीठासाठी २४ टक्के.	काही नाही	काही नाही	२० टक्के
१०	विना अनुदानित अल्पसंख्याक शैक्षणिक संस्था.	महाराष्ट्र राज्यातील जागांपैकी $ मूळ विद्यापीठासाठी ७० टक्के अन्य विद्यापीठासाठी ३० टक्के.	काही नाही	किमान ५१ टक्के @	२० टक्के

कॅप जागा = मंजूर प्रवेशसंख्या - संस्थास्तरीय जागा.

अल्पसंख्यांक उमेदवारासाठीच्या जागा वगळून केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेतील.

$ महाराष्ट्र राज्यातील जागा = केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेतील जागा-(अखिल भारतीय उमेदवारासाठी जागा + अल्पसंख्याक उमेदवारासाठीच्या जागा).

% टक्केवारी.

* संस्थास्तरावरील जागा व अल्पसंख्याक उमेदवारासाठीच्या जागा वगळता महाराष्ट्र राज्य उमेदवारी असलेल्या व अखिल भारतीय उमेदवारी असलेल्या उमेदवारामधून निर्धारित प्रमाणामध्ये भरण्यात येतील.

@ अल्पसंख्याक संस्था कमीत कमी टक्के जागा केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेमधून (अल्पसंख्याक समुदायाच्या उमेदवारामधून) भरेल. ही संख्या कमाल १०० टक्के असू शकेल. तथापि, प्रत्येक अल्पसंख्याक संस्था केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रिया सुरू होण्यापूर्वी, त्यांच्या संस्थेतील अल्पसंख्याक कोट्यातून भरावयाच्या जास्तीत जास्त टक्के (जागा) घोषित करतील आणि सक्षम प्राधिकाऱ्याला कळवतील.

ख. अधिसंख्य जागांचे वाटप

(१) जम्मू व काश्मीर मधून विस्थापित झालेल्या उमेदवारांसाठीच्या जागा सक्षम प्राधिकरणाकडून भरण्यात येतील. उपलब्ध जागांची संख्या शासनाच्या धोरणानुसार असेल.

(२) भारताचे समुद्रपार नागरिक/भारतीय वंशाचे नागरिक, विदेशी विद्यार्थी व आखाती देशातील भारतीय कामगारांची मुले या प्रवर्गातील उमेदवारासाठीच्या जागा संस्थेकडून भरण्यात येतील. या जागांची संख्या मंजूर प्रवेश संख्या जागांच्या १५% किंवा समुचित प्राधिकरणाने वेळोवेळी दिलेल्या मान्यतेनुसार असेल (लागू असल्यास).

अनुसुची दोन

(थेट द्वितीय वर्ष प्रवेशाकरिता)

[नियम ६ व ७ पहा]

केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेचा विकल्प नमुना सादर करण्यापूर्वी उपलब्ध जागांची विभागणी संकेतस्थळावर अधिसूचित करण्यात येईल.

(एक) अनुषंगिक प्रवेशासाठीच्या जागा.— मंजूर प्रवेशक्षमतेपेक्षा अधिक, मंजूर प्रवेशक्षमतेच्या २० टक्के अधिसंख्य जागा असतील.

(दोन) रिक्त जागा.— मंजूर प्रवेशक्षमतेतील रिक्त जागांची संख्या म्हणजेच, एका अभ्यासक्रमाच्या मंजूर प्रवेश क्षमता वजा त्याच्या मागील वर्षात त्याच अभ्यासक्रमाच्या त्याच पाळीमध्ये झालेले प्रवेश अशी असेल, या जागांची संख्या ठरविताना, संस्था व अभ्यासक्रम बदल केलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या नियम १७ मध्ये दिल्यानुसार विचारात घेण्यात यावी.

(तीन) थेट द्वितीय वर्षाची स्वतंत्र तुकडी.— पाठ्यक्रमांच्या थेट द्वितीय वर्षाच्या स्वतंत्र तुकडीकरिता, अखिल भारतीय तंत्र शिक्षण परिषदेने मान्यता दिलेल्या, मंजूर प्रवेशक्षमतेनुसार या जागा असतील.

थेट द्वितीय वर्षासाठी जागांची विभागणी

अ.क्र.	संस्थेचा प्रकार	प्रवेशासाठी उपलब्ध जागा मंजूर प्रवेश क्षमतेच्या टक्केवारीमध्ये किंवा (रिक्त जागा व अनुषंगिक प्रवेश जागा)			संस्था स्तरावरील जागा
		सर्वसाधारण जागा	अल्पसंख्याक कोटा	अखिल भारतीय जागा	
१	विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (अल्पसंख्याकांसाठीच्या संस्था वगळून).	(अनुषंगिक प्रवेश जागा + रिक्त जागा) यांच्या १०० टक्के.	काही नाही	काही नाही	काही नाही
		स्वतंत्र तुकडी - मंजूर प्रवेशक्षमतेच्या ६५ टक्के.	काही नाही	१५%	२०%
२	विना अनुदानित अल्पसंख्याक व्यावसायिक शिक्षण संस्था.	(अनुषंगिक प्रवेश जागा + रिक्त जागा - अल्पसंख्याकांसाठीच्या जागा).	किमान ५१ टक्के	काही नाही	काही नाही
		स्वतंत्र तुकडी - कॅप # अंतर्गत जागांच्या ८५%	किमान ५१ टक्के @	कॅप # अंतर्गत जागांच्या १५%	२०%

कॅप जागा = मंजूर प्रवेशसंख्या - संस्थास्तरीय जागा (कोटा).

अल्पसंख्याक उमेदवारासाठीच्या जागा वगळून केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेतील जागा.

@ अल्पसंख्याक संस्था कमीत कमी टक्के जागा केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेमधून (अल्पसंख्याक समुदायाच्या उमेदवारामधून) भरेल. ही संख्या कमाल १०० टक्के असू शकेल. तथापि, प्रत्येक अल्पसंख्याक संस्था केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रिया सुरू होण्यापूर्वी, त्यांच्या संस्थेतील अल्पसंख्याक कोट्यातून भरावयाच्या जास्तीत जास्त टक्के (जागा) घोषित करतील आणि सक्षम प्राधिकाऱ्याला कळवतील.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

डॉ. किरण पाटील,
शासनाचे उप सचिव.

उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने विभागाने केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील

अनुपालन अहवाल

तेराव्या महाराष्ट्र विधानसभेचा सन २०१७ चा उपविधान समितीचा चौथा अहवाल

सदरहू अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशीवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण -

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

अधिसूचना क्रमांक ७७ - महाराष्ट्र विना अनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (व्यावसायिक पदवी व पदव्युत्तर शिक्षक प्रशिक्षण अध्ययनक्रमांना (बी.एड., बी.पी. एड., एम.एड., एम. पी.एड.)द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन), नियम, २०१६ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक बी.एड-४६१६/प्र.क्र.१/ मशि-२, दिनांकित ६ मे, २०१६.

उपरोक्त अधिसूचनेवर समितीने खालीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

शिफारस :

उपरोक्त अधिसूचनेतील नियम २ (घ) मध्ये "आवेदनपत्राचा नमूमा" असे शब्द छापले आहेत. त्याऐवजी "आवेदनपत्राचा नमूना" अशी सुधारणा करण्यात यावी.

सदरहू शिफारशीच्या अनुषंगाने उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाने त्यावर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती दिनांक १८ जुलै, २०१७ रोजीच्या पत्रान्वये प्राप्त झाली आहे. (माहिती परिशिष्ट "अ" मध्ये सादर करण्यात येत आहे.) (अनुपालन अहवाल)

सदर अधिसूचनेसंदर्भात अहवालात केलेल्या शिफारशीची विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती समितीच्या दिनांक १३ जून, २०१८ रोजीच्या बैठकीत विचारार्थ ठेवण्यात आली असता सदर माहिती विचारात घेऊन समितीने कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.

परिशिष्ट-अ

प्रपत्र

तेराव्या महाराष्ट्र विधानसभेच्या उपविधान समितीच्या सन २०१७ च्या चौथ्या अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण :-

अ. क्र.	अहवालाचा पृष्ठ क्रमांक व परिच्छेद क्रमांक	समितीची शिफारस	शासनाने केलेली कार्यवाही
१	२	३	४
१	पृष्ठ क्र. ४८, परिच्छेद क्र.३५	**अधिसूचना क्रमांक:-७७** महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (व्यावसायिक पदवी व पदव्युत्तर शिक्षक प्रशिक्षण अध्ययनक्रमांना (बी.एड्, बी.पी.एड्, एम.एड्, एम.पी.एड्) द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन) नियम, २०१६ मधील नियम २ (घ) मध्ये "आवेदनपत्राचा नमूमा" असे शब्द छापले आहेत. त्याऐवजी "आवेदनपत्राचा नमूना" अशी सुधारणा सूचविली आहे.	सन २०१६-१७ या वर्षासाठीच्या शिक्षणशास्त्र व शारीरिक शिक्षण पदवी व पदव्युत्तर अभ्यासक्रमासाठीच्या प्रवेश प्रक्रियेमध्ये उद्भवलेल्या अडचणी, विद्यार्थ्यांनी नोंदविलेल्या तक्रारी, मार्गदर्शक सूचना राज्य शासनास तसेच राज्य सामायिक प्रवेश परीक्षा कक्षाकडे प्राप्त झाल्याने त्या अनुषंगाने दि.०५.०५.२०१७ रोजीच्या अधिसूचनेद्वारे, महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (व्यावसायिक पदवी व पदव्युत्तर शिक्षक प्रशिक्षण अध्ययनक्रमांना (बी.एड्, बी.पी.एड्, एम.एड्, एम.पी.एड्) द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन) नियम, २०१६ अधिक्रमित करुन, सदर अभ्यासक्रमाच्या प्रवेशासाठीची सुधारित नियमावली राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात आलेली आहे. सदर अधिसूचनेमधील नियम २ (घ) येथे "आवेदनपत्राचा नमूना" अशी सुधारणा करण्यात आली आहे. सदर अधिसूचना विधानमंडळाच्या उपविधान समितीसमोर सादर करण्यासाठी दि.१५.०६.२०१७ च्या पत्रान्वये सदर अधिसूचनेच्या ७५ प्रती विधानमंडळ सचिवालयास पाठविण्यात आल्या आहेत.

(ह. व्यं. पन्हाते)
कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन
उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग

RNI No. MAHBIL /20[redacted]

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार—ब

वर्ष ३, अंक ४९(२)] शुक्रवार, मे ५, २०१७/वैशाख १५, शके १९३९ [पृष्ठे ६०, किंमत : रुपये ९.००

असाधारण क्रमांक ११३

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमांन्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक ५ मे २०१७

अधिसूचना

महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५.

क्रमांक बीएड-४६१६/प्र.क्र.१(भाग-२)/मशि-२.—महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ (२०१५ चा महा.२८) च्या कलम २३ द्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून व शासन अधिसूचना, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, क्रमांक बीएड. ४६१६/प्र.क्र.१/मशि-२, दिनांक ६ मे २०१६ चे अधिक्रमण करून महाराष्ट्र शासन, याद्वारे शिक्षणशास्त्र आणि शारीरिक शिक्षण यांमधील व्यावसायिक पदवी शिक्षण प्रशिक्षण अध्ययनक्रम (शिक्षणशास्त्र पदवी, शारीरिक शिक्षण पदवी) आणि शिक्षणशास्त्र आणि शारीरिक शिक्षण यांमधील व्यावसायिक पदव्युत्तर शिक्षक प्रशिक्षण अध्ययनक्रम (शिक्षणशास्त्र पदव्युतर पदवी, शारीरिक शिक्षण पदव्युत्तर पदवी) यांच्या प्रथम वर्षासाठी द्यावयाचे प्रवेश विनियमित करण्यासाठी पुढील नियम करीत आहे :—

१. संक्षिप्त नाव व प्रारंभ

(१) या नियमांना, महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था [व्यावसायिक पदवी व पदव्युत्तर शिक्षक प्रशिक्षण अध्ययनक्रमांना (शिक्षणशास्त्र पदवी, शारीरिक शिक्षण पदवी, शिक्षणशास्त्र पदव्युत्तर पदवी, शारीरिक शिक्षण पदव्युत्तर पदवी) द्यावयाच्या प्रवेशाचे विनियमन], नियम, २०१७ असे म्हणावे.

(२) ते दिनांक ५ मे २०१७ पासून अंमलात येतील.

२. व्याख्या

(१) या नियमांमध्ये, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर,—

(क) " अधिनियम " याचा अर्थ, महाराष्ट्र विनाअनुदानित खाजगी व्यावसायिक शैक्षणिक संस्था (प्रवेश व शुल्क यांचे विनियमन) अधिनियम, २०१५ (२०१५ चा महा. २८), असा आहे ;

(ख) " प्रवेश उपस्थिती केंद्र " याचा अर्थ, जेथे उमेदवार प्रवेशाबाबतची कागदपत्रांची पडताळणी करून आणि शुल्काचा भरणा करून प्रवेश निश्चित करण्यासाठी उपस्थित राहील असे केंद्र, असा आहे ;

(ई) "अखिल भारतीय जागा" याचा अर्थ, कोणत्याही पात्र भारतीय उमेदवाराला उपलब्ध होणाऱ्या जागा, असा आहे ;

(उ) "अर्जाचा नमुना" याचा अर्थ, उमेदवाराने प्रवेशाकरीता संगणकीय पद्धतीने (ऑनलाईन) भरावयाचा विहित नमुना, असा आहे ;

(ऊ) "स्वायत्त संस्था" याचा अर्थ, ज्या संस्थेस विद्यापीठ अनुदान आयोगाकडून स्वायत्ततेचा प्रदान करण्यात आलेली आहे अशी संस्था, असा आहे ;

(ए) "केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेचा (कॅप) जागा" याचा अर्थ, सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेतील (कॅप) जागांवर प्रवेश देण्यात येणारा असा जागा, असा आहे ;

(ऐ) "पदव्युत्तर" याचा अर्थ, पदवी व पदव्युत्तर वैद्यकीय अभ्यासक्रम असतील, शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड.), शारीरिक शिक्षण पदवी (बी.पी.एड.), शिक्षणशास्त्र पदव्युत्तर पदवी (एम.एड.), शारीरिक शिक्षण पदव्युत्तर पदवी (एम.पी.एड.) असा आहे ;

(ओ) "विद्यार्थ" याचा अर्थ, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(औ) "इंग्रजीपटू" याचा अर्थ, शिक्षणशास्त्राच्या इंग्रजी माध्यमाच्या महाविद्यालयात प्रवेश घेऊ इच्छिणाऱ्या उमेदवारांसाठी सक्षम प्राधिकाऱ्याने घेतलेली इंग्रजी भाषा ज्ञान चाचणी परीक्षा, असा आहे ;

(अं) "पात्र उमेदवार" याचा अर्थ, अधिनियमाच्या कलम ३ च्या पोट-कलम (१) अनुसार शासनाने वेळोवेळी अधिसूचित केल्यानुसार विविध व्यावसायिक पदव्युत्तरांसाठी पात्र असलेले उमेदवार, असा आहे ;

(अः) "सुविधा केंद्र" याचा अर्थ, ज्ये उमेदवारांसाठीच्या सामग्रीची विक्री, संगणकीय पद्धतीने (ऑनलाईन) अर्ज भरणे, कागदपत्रांची पडताळणी व तक्रारींचे निवारण करणे यांसारखी सेवा पुरविल्या जातात, असे केंद्र, असा आहे ;

(अ) "मूळ विद्यापीठ" याचा अर्थ, खालील नियम ५(१) मध्ये विनिर्दिष्ट केल्यानुसार विद्यापीठ होय, असा आहे ;

(आ) "एएएसआरबी" याचा अर्थ, महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाद्वारे घेण्यात येणारी उच्च माध्यमिक शाळा प्रमाणपत्र (इयत्ता १२ वी) परीक्षा अथवा मान्यताप्राप्त मंडळाकडून देण्यात येणारी, त्याचा समतुल्य असे प्रमाणपत्र, असा आहे ;

(इ) "संस्थास्तरीय कोटा" याचा अर्थ, शासनाने किंवा समुचित प्राधिकाऱ्याने वेळोवेळी जारी केल्यानुसार संबंधित संस्थेतील पात्र उमेदवारांच्या प्रवेशासाठी उपलब्ध असणाऱ्या जागा, असा आहे ;

(ई) "पात्रता गुणवत्ता" याचा अर्थ, विनियमांतील/प्रकरणातील उमेदवाराचा संबंधित गुणवत्ता असा आहे ;

(उ) "अल्पसंख्याकांसाठी जागा" याचा अर्थ, ती संस्था ज्या अल्पसंख्याक समाजाकरीता आहे असा, राज्यातील अल्पसंख्याक समाजातील विद्यार्थ्यांकरीता राखून ठेवलेल्या जागा, असा आहे ;

(ऊ) "बिगर स्वायत्त संस्था" याचा अर्थ, ज्या संस्था स्वायत्त संस्था नाहीत अशा संस्था, असा आहे ;

(ए) "मूळ विद्यापीठाखालील (ओरपयु)" याचा अर्थ, मूळ विद्यापीठ संलग्नतेखालील केंद्र, असा आहे ;

(ऐ) "भारतातील समतुल्य नागरिक" याचा अर्थ, केंद्र सरकारने नागरिकत्व अधिनियम, १९५८ चा कलम ७ ब अनुसार घोषित केलेला, भारतातील समतुल्य नागरिकत्व म्हणून नोंदणी केलेला उमेदवार किंवा व्यक्ती असा असून, त्यामध्ये भारतीय वंशाच्या व्यक्तींचा समावेश होतो ;

स्पष्टीकरण.—या खंडाच्या प्रयोजनार्थ, सर्व विद्यार्थ भारतीय वंशाच्या व्यक्ती म्हणजे, ज्या मूळ भारतीय, पाकीस्तान, बांग्लादेश किंवा श्रीलंका या देशांचे नागरिक आहेत अशा व्यक्ती आणि ज्यांचे आई किंवा वडील किंवा आजोबा किंवा पणजोबा यांपैकी कोणतीही व्यक्ती भारत सरकार, गृह मंत्रालय, अधिसूचना क्र. २६/११/४४/९८-एफ (I), दिनांक १९ ऑगस्ट, २००३ अनुसार नोंदणी केलेली असून त्या कार्यालयाकडे अशा व्यक्ती असल्या गृह मंत्रालय, भारत सरकार, अधिसूचना क्र. २०/१४/९/२०१४-एफ(I), दिनांक ९ जानेवारी २०१५ अनुसार भारतातील कार्यालयाकडे समतुल्य नागरिक असल्याचे सम्यक्पणे पोहोचे ;

(ओ) "नागरिक परीक्षा" याचा अर्थ, सक्षम प्राधिकाऱ्याने सामायिक प्रवेश परिक्षेच्या चार महिन्या घेतलेली नागरिक क्षमता चाचणी, असा आहे ;

(औ) "अध्ययन क्रम" याचा अर्थ, शिक्षणशास्त्र आणि शारीरिक शिक्षणातील पदवी आणि पदव्युत्तर शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम, असा आहे ;

(अं) "अर्हता परीक्षा" याचा अर्थ, ज्या परीक्षेच्या आधारे एखादा उमेदवार प्रवेशासाठीस पात्र होतो अशी परीक्षा किंवा तिचा समतुल्य असलेली परीक्षा, असा आहे ;

(अः) "एसएससी" याचा अर्थ, महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाद्वारे घेण्यात येणारी माध्यमिक शाळा प्रमाणपत्र (इयत्ता १० वी) परीक्षा किंवा मान्यताप्राप्त मंडळाकडून देण्यात येणारी, त्याचा समतुल्य असे प्रमाणपत्र, असा आहे ;

(२) या नियमांमध्ये वापरलेल्या, परंतु व्याख्या न केलेल्या शब्दांचा व शब्दप्रयोगांचा अधिनियमामध्ये अनुक्रमे जो अर्थ नेमून दिलेला आहे तोच अर्थ असेल.

उपविधान समितीने केलेल्या शिफारशींच्या अनुषंगाने विभागाने केलेल्या कार्यवाहीचा तपशील

अनुपालन अहवाल

तेराव्या महाराष्ट्र विधानसभेचा सन २०१७ चा उपविधान समितीचा चौथा अहवाल

सदरहू अहवालात समाविष्ट असलेल्या शिफारशींवर शासनाने केलेल्या कार्यवाहीचे विवरण -

महसूल व वन विभाग

अधिसूचना क्रमांक २ - भूमिसंपादन, पुनर्वसन व पुनर्स्थापना करताना वाजवी भरपाई मिळण्याचा पारदर्शकतेचा हक्क (महाराष्ट्र) नियम, २०१४ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक एलक्यूएन.१२/२०१३/प्र.क्र.१९०/अ-२, दिनांकित २७ ऑगस्ट, २०१४.

व

अधिसूचना क्रमांक ८४ - भूमिसंपादन, पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना उचित भरपाई मिळण्याचा पारदर्शकतेचा हक्क (महाराष्ट्र) (सुधारणा) नियम, २०१६ प्रसिध्द करणारी अधिसूचना क्रमांक एलक्यूएन-१२/२०१३/प्र.क्र.१९०/अ-२ (भाग-१६), दिनांकित २१ एप्रिल, २०१६.

उपरोक्त अधिसूचनेवर समितीने खालीलप्रमाणे शिफारस केली आहे.

शिफारस :

"भूमी संपादन, पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना उचित भरपाई मिळण्याचा व पारदर्शकतेचा हक्क (महाराष्ट्र) नियम, २०१४ या नियमातील नियम ७(१)(ख) अन्वये सामाजिक परिणाम निर्धारण अहवालाचे मूल्यमापन करण्याकरिता स्थापन करण्यात येणाऱ्या तज्ञ गटामध्ये पंचायती, ग्रामसभा, नगरपालिका किंवा महानगरपालिकेच्या सदस्यामधून दोन प्रतिनिधी नियुक्त करताना उक्त स्थानिक स्वराज्य संस्थामध्ये महिला प्रतिनिधी असतील तर एका महिला प्रतिनिधीस प्राधान्याने प्रतिनिधीत्व देण्यात यावे."

सदरहू शिफारशीच्या अनुषंगाने महसूल व वन विभागाने त्यावर केलेल्या कार्यवाहीची माहिती दिनांक १ मार्च, २०१८ रोजीच्या पत्रान्वये प्राप्त झाली आहे. **(माहिती परिशिष्ट "अ" मध्ये सादर करण्यात येत आहे.) (अनुपालन अहवाल)**

सदर अधिसूचनेसंदर्भात अहवालात केलेल्या शिफारशींची विभागाकडून प्राप्त झालेली माहिती समितीच्या दिनांक १३ जून, २०१८ रोजीच्या बैठकीत विचारार्थ ठेवण्यात आली असता सदर माहिती विचारात घेऊन समितीने **कोणतेही अभिप्राय व्यक्त केले नाहीत.**

परिशिष्ट "अ"

महाराष्ट्र शासन

Email id - ravindra.sawant84@nic.in
फोन न. ०२२-२२०२६४८८

क्र.एलक्युएन-१२/२०१३/प्र.क्र.१९०(भाग-१६)/अ-२
महसूल व वन विभाग,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक:- २७ फेब्रुवारी, २०१८

प्रति,

अवर सचिव (ड-११)
महाराष्ट्र विधान मंडळ सचिवालय,
विधान भवन, मुंबई-३२

विषय:- उपविधान समितीच्या सन २०१७ च्या चौथ्या अहवालातील शिफारशीमधील कार्यवाहीबाबत.

संदर्भ :- १) आपल्या कार्यालयाचे पत्र क्र.१२२५०/उपविधान/ड-११, दि.१९.४.२०१७.
२) आपले पत्र क्र.२३५७/ उपविधान/ड-११, दि.२९.१.२०१८.

महोदय,

उक्त विषयाच्या अनुषंगाने आपल्या कार्यालयाच्या वरील संदर्भांकित दि.१९.४.२०१७ व दि.२९.१.२०१८ च्या पत्रांचे कृपया अवलोकन व्हावे.

२. उक्त प्रकरणी उप विधान समितीच्या चौथ्या अहवालातील RFCTLARR Act. २०१३ मधील कलम ७ च्या अनुषंगाने समितीने खालीलप्रमाणे शिफारस केलेली आहे:-

"भूमी संपादन, पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करतांना उचित भरपाई मिळण्याचा व पारदर्शकतेचा हक्क (महाराष्ट्र) नियम, २०१४ या नियमातील नियम ७(१)(ख) अन्वये सामाजिक परिणाम निर्धारण अहवालाचे मूल्यमापन करण्याकरीता स्थापन करण्यात येणाऱ्या तज्ञ गटामध्ये पंचायती, ग्रामसभा, नगरपालिका किंवा महानगरपालिकेच्या सदस्यामधून दोन प्रतिनिधी नियुक्त करतांना उक्त स्थानिक स्वराज्य संस्थामध्ये महिला प्रतिनिधी असतील तर एक महिला प्रतिनिधीस प्राधान्याने प्रतिनिधीत्व देण्यात यावे" अशी शिफारस केली आहे.

३. समितीने वरीलप्रमाणे केलेल्या शिफारशीस शासनाची मान्यता प्राप्त झालेली आहे. या अनुषंगाने निर्गमित करावयाच्या अधिसूचनेबाबत विधी व न्याय विभागाकडून प्राप्त झालेल्या अभिप्रायानुसार प्रस्तुत प्रकरणी प्रथमत: प्राथमिक अधिसूचना काढून त्याप्रमाणे हरकती किंवा सुचना प्राप्त करून घेऊन त्यानंतर अंतिम अधिसूचना काढणे आवश्यक आहे.

४. विधी व न्याय विभागाच्या उक्त अभिप्रायास अनुसरून याबाबतची प्राथमिक अधिसूचना दि.२३.०२.२०१८ च्या राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आलेली आहे. यथावकाश याबाबत प्राप्त होणाऱ्या हरकती किंवा सूचनास अनुसरून आवश्यक ती अंतिम अधिसूचना निर्गमित करण्यात येईल. प्राथमिक अधिसूचनेची प्रत सोबत जोडली आहे.

आपला,

(राजेंद्र ना. पिंपळे)
कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

सोबत :- प्राथमिक अधिसूचनेची प्रत

RNI No. MAHBIL /2009/31733
Reg. No. MCS/173/2016-18

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार–अ

वर्ष ४, अंक २४] शुक्रवार, फेब्रुवारी २३, २०१८/फाल्गुन ४, शके १९३९ [पृष्ठे २, किंमत : रुपये १५.००

असाधारण क्रमांक ४४

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने केंद्रीय अधिनियमांन्वये तयार केलेले
(भाग एक, एक-अ आणि एक-ल यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांव्यतिरिक्त) नियम व आदेश.

महसूल व वन विभाग

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरू चौक, मंत्रालय,
मुंबई ४०० ०३२, दिनांक २३ फेब्रुवारी २०१८.

अधिसूचना

भूमिसंपादन, पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना उचित भरपाई मिळण्याचा आणि पारदर्शकतेचा हक्क अधिनियम, २०१३.

क्रमांक एलक्युएन-१२/२०१३/प्र.क्र.१९०(भाग-१६)/अ-२.–भूमिसंपादन, पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना उचित भरपाई मिळण्याचा आणि पारदर्शकतेचा हक्क अधिनियम, २०१३ (२०१३ चा ३०) याच्या कलम १०९ ची पोट-कलमे (१) व (२) यांद्वारे प्रदान करण्यात आलेल्या आणि याबाबतीत त्यास समर्थ करणाऱ्या इतर सर्व अधिकारांचा वापर करून, महाराष्ट्र शासनाने करण्याचे योजिलेल्या, भूमिसंपादन, पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना उचित भरपाई मिळण्याचा आणि पारदर्शकतेचा हक्क (महाराष्ट्र) नियम, २०१४ यात आणखी सुधारणा करण्यासाठी पुढील नियमांचा मसूदा हा, यामुळे बाधा पोचण्याची शक्यता असलेल्या सर्व व्यक्तींच्या माहितीकरीता, उक्त अधिनियमांच्या कलम ११२ द्वारे आवश्यक असल्याप्रमाणे याद्वारे प्रसिद्ध करण्यात येत आहे ; आणि याद्वारे अशी नोटीस देण्यात येत आहे की, उक्त मसूदा महाराष्ट्र शासनाकडून दिनांक २५ मार्च २०१८ रोजी किंवा त्यानंतर विचारात घेण्यात येईल.

२. उपरोक्त दिनांकापूर्वी, उक्त मसुद्याच्या संबंधात, कोणत्याही व्यक्तीकडून ज्या कोणत्याही हरकती किंवा सूचना, सचिव (वने), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगूरू चौक, मुंबई ४०० ०३२, यांच्याकडे प्राप्त होतील त्या शासन विचारात घेईल.

नियमांचा मसूदा

१. या नियमांना भूमिसंपादन, पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना उचित भरपाई मिळण्याचा आणि पारदर्शकतेचा हक्क (महाराष्ट्र) नियम, २०१८ असे म्हणावे.

२. भूमिसंपादन, पुनर्वसन व पुनर्वसाहत करताना उचित भरपाई मिळण्याचा आणि पारदर्शकतेचा हक्क (महाराष्ट्र) नियम, २०१४ च्या नियम ७ मधील उपनियम (१) च्या खंड (ख) मध्ये " दोन प्रतिनिधी ", या मजकुरानंतर " यापैकी एक महिला-जर स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये महिला प्रतिनिधी उपलब्ध असतील तर-असेल ; " हा मजकूर दाखल करण्यात येईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सु. कि. गावडे,
शासनाचे सह सचिव.

REVENUE AND FOREST DEPARTMENT

Madam Cama Marg, Hutatma Rajguru Chowk,
Mantralaya, Mumbai 400 032, dated the 23rd February 2018

NOTIFICATION

RIGHT TO FAIR COMPENSATION AND TRANSPARENCY IN LAND ACQUISITION, REHABILITATION AND RESETTLEMENT ACT, 2013.

No. LQN-12/2013/C.R. 190 (Part-16)/A-2.—The following draft of rules further to amend the Right to Fair Compensation and Transparency in Land Acquisition, Rehabilitation and Resettlement (Maharashtra) Rules, 2014, which the Government of Maharashtra proposes to make in exercise of the powers conferred by sub-sections (*1*) and (*2*) of section 109 of the Right to Fair Compensation and Transparency in Land Acquisition, Rehabilitation and Resettlement Act, 2013 (30 of 2013) and of all other powers enabling it in that behalf, is hereby published, as required by section 112 of the said Act, for the information of all persons likely to be affected thereby ; and notice is hereby given that the said draft will be taken into consideration by the Government of Maharashtra on or after the 25th March 2018.

2. Any objection or suggestion, which may be received by the Secretary (Forests), Revenue and Forests Department, Mantralaya, Madam Cama Marg, Hutatma Rajguru Chowk, Mumbai 400 032, from any person with respect to the said draft before the aforesaid date, will be considered by the Government.

DRAFT RULES

1. These rules may be called the Right to Fair Compensation and Transparency in Land Acquisition, Rehabilitation and Resettlement (Maharashtra) Rules, 2018.

2. In rule 7 of the Right to Fair Compensation and Transparency in Land Acquisition, Rehabilitation and Resettlement (Maharashtra) Rules, 2014, in sub rule *(1)*, in clause *(b)*, after the words " as the case may be " the words ", out of which one shall be woman, if women representatives are available in the local self Government bodies." shall be added.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

S. K. GAWADE,
Joint Secretary to Government.

ON BEHALF OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, PRINTED AND PUBLISHED BY SHRI PARSHURAM JAGANNATH GOSAVI, PRINTED AT GOVERNMENT CENTRAL PRESS, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004 AND PUBLISHED AT DIRECTORATE OF GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATION, 21-A, NETAJI SUBHASH ROAD, CHARNI ROAD, MUMBAI 400 004, EDITOR : SHRI PARSHURAM JAGANNATH GOSAVI.

शासकीय मुद्रणालय, नागपूर.